

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ที่สมสมัย จังหวัดน่าน”

สัญญาเลขที่ RDG๔๖No๐๑๗

ทีมวิจัย

พระปลัดสมคิด	อิสริมโม	หัวหน้าโครงการ
พระใบฎีกากุ๊เกียรติ	จิตเมธิ	นักวิจัยหลัก
พระสมุห์ไสว	พุทธสโร	นักวิจัยหลัก
พระนพรัตน์	จิตธมโม	นักวิจัยร่วม
พระคงศิลป์	ภททราวุธ	นักวิจัยร่วม
พระสมุห์สมคิด	สมปญโญ	นักวิจัยร่วม
พระศรีลัย	สิริจันท	นักวิจัยร่วม
พระมหาประดิษฐ์	สุเมธ	นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการประหยัด		นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการกองธรรม		นักวิจัยร่วม
พระครูพรหมวิโรจสุนทร		นักวิจัยร่วม
พระครูสุจินนันทธรรม		นักวิจัยร่วม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มิถุนายน ๒๕๔๘

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
ที่สมสมัย จังหวัดน่าน”

สัญญาเลขที่ RDG๔๖No๐๑๗

ทีมวิจัย

พระปลัดสมคิด	อิสริยมโม	หัวหน้าโครงการ
พระใบฎีกากัญเกียรติ	จิตเมธิ	นักวิจัยหลัก
พระสมุห์ไสว	พุทธสโร	นักวิจัยหลัก
พระนพรัตน์	จิตมโม	นักวิจัยร่วม
พระคงศิลป์	ภททราวุธ	นักวิจัยร่วม
พระสมุห์สมคิด	สมปญโญ	นักวิจัยร่วม
พระศรีลย์	สิริจันท	นักวิจัยร่วม
พระมหาประดิษฐ์	สุเมธ	นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการประหยัด		นักวิจัยร่วม
เจ้าอธิการกองธรรม		นักวิจัยร่วม
พระครูพรหมวีรสุนทร		นักวิจัยร่วม
พระครูสุจินนันทธรรม		นักวิจัยร่วม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มิถุนายน ๒๕๔๘

คำนำ

โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนได้เริ่มจัดมาเป็นเวลาเกือบยี่สิบปีทั่วประเทศ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยทั่วไปมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน ให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมคน สามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนาให้ตนเป็นคนดี

จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้เริ่มการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาสิบกว่าปีแล้ว การดำเนินการดังกล่าวส่งผลดีหลายประการต่อทั้งศาสนาและสถาบันสงฆ์ ต่อเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมและต่อสังคมโดยตรง เช่น เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กที่ด้อยโอกาส แบ่งเบาภาระด้านการศึกษแก่ครอบครัว ลดปัญหาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชน เช่น การมั่วสุม ทะเลาะวิวาท เสพยาเสพติด ส่งเสริมให้เยาวชนได้สนใจในหลักธรรมะ และเข้าใจจักรวาลของสงฆ์ เป็นการสร้างศาสนทายาทที่สำคัญของพระศาสนา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคมเท่าที่ควร โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของสถาบันสงฆ์ จึงปล่อยให้ไปตามยถากรรม ตามมีตามเกิด คุณภาพที่น่าจะดีกว่านี้ก็ยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมยังไม่เข้าใจคุณค่าและกระบวนการดำเนินงานอย่างแท้จริงก็เป็นได้

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทำให้สภาพสังคมสงฆ์น่านซึ่งเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ระดับจังหวัดเห็นความจำเป็นและความสำคัญของคุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่น่าจะมีการประสานเชื่อมกันทุกๆ ฝ่ายในชุมชน จึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อพูดคุยและได้ตกลงกันว่า จะร่วมกันเรียนรู้ศึกษาและพัฒนาการดำเนินงาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่าน โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป จึงเป็นที่มาของโครงการ “แนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย จังหวัดน่าน” ในครั้งนี้

ทีมวิจัยโครงการฯ

มิถุนายน ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑	ความเป็นมาและความสำคัญ
บทที่ ๒	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
บทที่ ๓	องค์ความรู้และการพัฒนาคุณภาพการบรรพชา
บทที่ ๔	ผลการศึกษา
บทที่ ๕	สรุปและวิเคราะห์ผล
ภาคผนวก	
เอกสารอ้างอิง	

บทที่ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญ

โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ได้เริ่มจัดมาเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปี จัดตามวัดต่างๆ เริ่มตั้งแต่วัดตโปทาราม จังหวัดระนอง ร่วมกับพุทธสมาคม ต่อมาวัดเบญจมบพิตร ได้นำเอารูปแบบการบรรพชาภาคฤดูร้อนมาจัดที่วัดเบญจมบพิตร ปรากฏว่า ได้ผลดีจึงมีผู้นิยมจัดกันอย่างแพร่หลายออกไปในวัดต่างๆ ทั่วประเทศทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพราะทำให้เด็กและเยาวชนหันหน้ามาสนใจพุทธศาสนาและห่างไกลยาเสพติด โดยทั่วไปนั้น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมตน สามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปพัฒนา ให้ตนเองเป็นคนดี

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งได้เริ่มการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมา ๑๐ กว่าปี การดำเนินการดังกล่าวส่งผลดีหลายประการทั้งต่อศาสนาและสถาบันสงฆ์ ต่อเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมและต่อสังคมโดยตรงเช่น

- เป็นการช่วยเหลือเด็กที่ด้อยโอกาส ได้มีโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากเยาวชนชายที่เข้ามาบรรพชาส่วนมากเป็นคนเป็ลูกหลานคนจน เมื่อบรรพชาแล้วส่วนมากมีจุดประสงค์อยากเรียนต่อ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นศาสนาพยายาทที่สำคัญของพระศาสนา บางส่วนเมื่อสำเร็จจากการศึกษาลาสิกขาออกไปก็เป็นคนดีคืนสู่สังคมทำประโยชน์ให้เมื่องน่านมากมาย

- เนื่องจากเยาวชนที่เข้ามาบรรพชาส่วนใหญ่เป็นลูกหลานคนจน การเข้ามาบรรพชาส่งผลดีต่อครอบครัว ในด้านการแบ่งเบาภาระของครอบครัว โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง

- เป็นการลดปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนในช่วงเปิดภาคเรียน โดยปกติแล้วช่วงนี้จะเป็นช่วงปัญหาต่าง ๆ ระบาดในกลุ่มเยาวชนมาก เช่น อุบัติเหตุ การทะเลาะวิวาท การมั่วสุมยาเสพติด เป็นต้น เนื่องจากเยาวชนมีเวลาว่างมากและห่างไกลจากผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ การเข้ามาบรรพชาทำให้ลดปัญหาดังกล่าวได้ แม้บางโรงเรียนสามัญศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้สนใจในหนักรรรมะ และเข้าใจกิจวัตรของพระสงฆ์

แม้ว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จะมีคุณค่าดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคที่เป็นข้อพิจารณา อีกหลายประการ เช่น การดำเนินการส่วนใหญ่โดยเฉพาะจังหวัดน่าน การมีส่วนร่วมหรือให้การสนับสนุนจากสังคมยังมีไม่มากเท่าที่ควร โดยถือว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นเรื่องของคณะสงฆ์ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นไปตามยถากรรม ตามมีตามเกิด คุณภาพที่น่าจะดีกว่านี้ก็ยังไม่พึงพอใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมยังไม่เข้าใจคุณค่าและกระบวนการดำเนินงานอย่างแท้จริงก็เป็นได้

การจัดกระบวนการอบรมศีลธรรมจริยธรรมยังคง เป็นแบบเดิม คือจะมีเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้นที่ให้การอบรมเยาวชนเหล่านั้น ใช้หลักธรรมคำสอนบ้าง ปฏิบัติบ้าง บางพื้นที่มีกำลังที่จะอบรมให้ครบตามกระบวนการก็ดำเนินไปอย่างได้ผลใช้เวลาในการอบรมไม่น้อยกว่า ๑๐ วัน โดยมีภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากคณะสงฆ์เอง

นอกจากนั้นการดำเนินงานยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ การมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีน้อย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ร่วม รวมทั้งการปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับยุคสมัยก็ยังเป็นข้อจำกัด ของผู้รับผิดชอบดำเนินการจึงทำให้ขาดการประมวลความรู้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนผนวกกับเยาวชนที่เข้ามาบวชเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ๒๐-๓๐ % เฉพาะปี ๒๕๔๕ จำนวนเณรที่บวชเพิ่มขึ้น

เป็น ๗๐ % จากการบวชนิรโรคฤๅณของจังหวัดน่านรับสมัครณจำนวน ๕๐ รูป มีผู้สมัครทั้ง หมด ๙๐ รูป เนื่องจากพ่อแม่ของเยาวชนส่วนใหญ่ยากจนจึงไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ จึงทำให้เป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องรับผิดชอบทั้งหมดจากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานความสัมพันธ์กิจกรรมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาคนในลักษณะการมีส่วนร่วม ริเริ่มสร้างสรรค์ประสานงาน ช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเยาวชนอย่างบูรณาการ ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาเยาวชนในทุก ๆ ด้านเยาวชนในจังหวัดน่านควรมีโอกาส ได้รับการฝึกฝนแนวทางของพระพุทธศาสนาตามสมควรแก่วัยเพื่อให้เยาวชนได้รับการ พัฒนาการทางด้านจิตใจให้มีความประพฤติที่ดีงามโดยยึดบทพุทธคุณที่ว่า วิชชา จรณะ "สัณบັນโน ความรู้คู่คุณธรรม" เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นคนเก่งคนดีและมีความสุขสู่สังคมการ พัฒนาเยาวชนจะสามารถกล่อมเกลาและขัดเกลาอุปนิสัยของเด็กและเยาวชนไม่ให้ไปก่อปัญหาทางสังคมอาชญากรรมและปัญหายาเสพติด ได้ต่อไปสู่สภามัคคีสงฆ์น่าน ซึ่งเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ระดับจังหวัด เห็นความจำเป็นและความสำคัญของคุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่น่าจะมีการประสานเชื่อมกันทุก ๆ ฝ่ายในชุมชนจึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อพูดคุย และได้ตกลงกันว่า จะร่วมกันเรียนรู้ศึกษาและพัฒนาการดำเนินงาน โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่านโดยให้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

โจทย์วิจัย

องค์ความรู้และการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนคืออะไรและควรเป็นอย่างไร ?

คำถามย่อย

๑. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมอย่างไร
๒. กลุ่มเป้าหมายของผู้บวชเป็นคนกลุ่มใด มีคุณลักษณะอย่างไรและมีปัจจัยเงื่อนไขอะไรที่สนับสนุนการบวช ?
๓. กระบวนการและกิจกรรมในการบวช การบวชเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ? จะมีแนวทางในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยได้อย่างไร ?
๔. จะมีแนวทางพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้อย่างไร ?

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาคุณภาพการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีต่อชีวิตและสังคม
๒. เพื่อศึกษากลุ่มเป้าหมายและคุณลักษณะกลุ่มเป้าหมายต่อปัจจัยเงื่อนไขในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๓. เพื่อศึกษากระบวนการและกิจกรรมรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการบรรพชาภาคฤดูร้อน
๔. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยผลที่เกิดขึ้นจากการทำงาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันของคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานเรื่องนี้อยู่ เพื่อใช้กระบวนการวิจัยปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๑. **พื้นที่ในการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่สำหรับการดำเนินการไว้ ๑๒ แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้มีการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาก่อน และจะมีการดำเนินงานในปีนี้ได้แก่

- ๑) วัดมิ่งเมือง ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน
- ๒) วัดดอนมงคล ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน
- ๓) วัดน้ำไคร้ ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- ๔) วัดนิโคลธาราม ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน
- ๕) วัดศรีบุญเรือง ต.เชียงกลาง อ.เชียงกลาง จ.น่าน
- ๖) วัดราษฎร์บำรุง ต.อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- ๗) วัดปรางค์ ต.ปัว อ.ปัว จ.น่าน
- ๘) วัดบ่อหลวง ต.บ่อหลวง อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
- ๙) วัดพรม ต.บ่อว่า อ.แม่จริม จ.น่าน
- ๑๐) วัดนาราบ ต.น่าน้อย อ.น่าน้อย จ.น่าน
- ๑๑) วัดเมืองราม ต.นาเหลียง อ.เวียงสา จ.น่าน
- ๑๒) วัดฟ้าสวรรค์ ต.สวด อ.บ้านหลวง จ.น่าน

๒. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

๑) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น เอกสารโครงการ เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน เอกสารประกอบการฝึกอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

๒) ผู้รับผิดชอบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการ เจ้าอาวาส พระพี่เลี้ยง เจ้าคณะพระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓) ผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ เจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำและชาวบ้านในชุมชน รุ่นพี่ที่เคยบวชเณรมาก่อน เป็นต้น ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ประโยชน์เชิงความรู้

- ๑.๑ คุณค่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนต่อชีวิตและสังคม
- ๑.๒ กลุ่มเป้าหมาย
- ๑.๓ รูปแบบกิจกรรมและกระบวนการ
- ๑.๔ แนวทางการพัฒนากระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย

๒. ประโยชน์เชิงพัฒนา

- ๒.๑ พระนักพัฒนาและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเกิดการเรียนรู้
- ๒.๒ พัฒนาการมีส่วนร่วมของสังคมต่อการบรรพชาเพิ่มมากขึ้น
- ๒.๓ เป็นทางเลือกของการพัฒนาเยาวชนในภาคฤดูร้อน
- ๓.๔ รูปแบบและกระบวนการ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้รับการปรับปรุงให้สมสมัย

๓. ประโยชน์เชิงผลิต

๓.๑ ได้คู่มือการบรรพชา

๓.๒ ได้สื่อการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (VDO , VCD)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. คุณค่าต่อสังคมของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น การมีส่วนร่วมในการลดและแก้ปัญหาสังคม การพัฒนาคุณภาพเยาวชน เป็นต้น

๒. รูปแบบและวิธีการดำเนินงานของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เช่น เนื้อหาและวิธีการฝึกอบรม ปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาการดำเนินงาน เป็นต้น

๓. ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางสังคม และวิธีการระดมทุนที่นำมาใช้ในการดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔. การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของการดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๕. รูปแบบวิธีการของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่สมสมัยกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

การประเมินผล

การประเมินแบบมีส่วนร่วม โดยประเมินจากแบบสอบถาม กิจกรรม พฤติกรรม กระบวนการ ความเข้าใจของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เนื้อหาองค์ความรู้ เทคนิคการนำเสนอ การมีส่วนร่วม โดยการประเมินเริ่มขึ้นก่อนการทำกิจกรรมเพื่อให้รู้ว่าหน่วยงานนั้น ๆ บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างไร และการนำทฤษฎีกิจกรรมของแต่ละปีในแต่ละหน่วยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาปรับปรุงให้สมสมัยก่อนดำเนินกิจกรรม

ลักษณะของผลงาน

- เป็นเอกสาร นำเสนอ มีภาพประกอบ
- รูปแบบนำเสนอ powerpoint

ระยะเวลาศึกษา ๑๐ เดือน ระหว่างเดือน ธันวาคม ๒๕๔๕ – กันยายน ๒๕๔๖

รูปแบบการอ้างอิง

รูปแบบการศึกษาในครั้งนี้ เนื้อหาอ้างอิงจากเอกสารกิจกรรมของแต่ละหน่วย การสัมภาษณ์ พูดคุย การวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาที่ได้จากอินเทอร์เน็ตจะระบุ website or webpage ที่มาของข้อมูลนั้น ๆ และเอกสารการเก็บรวบรวมข้อมูลของกรมการศาสนา

ที่มาของภาพถ่าย แผนภูมิ จะระบุไว้ด้านล่างของภาพถ่ายและ แผนภูมิ

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมเยาวชนชายในช่วงปิดเรียนภาคฤดูร้อน ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องบรรพชาเป็นสามเณร ร่วมกิจกรรมตามที่วัดหรือผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดขึ้น

๒. คุณค่าของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งต่อกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาตน ฯลฯ ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ การลดหรือแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ฯลฯ และสังคมโดยรวม ได้แก่ การลดและป้องกันปัญหาเยาวชน การสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ฯลฯ

๓. รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด รวมไปถึงเนื้อหา หลักสูตร วิธีการดำเนินงาน ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๔. การบวชเป็นโอกาส คือ ช่องให้บำเพ็ญกุศลอย่างสูง เพื่อบรรลุถึงความบริสุทธิ์ ความสุข ความสงบอย่างประณีต เมื่อยังไม่ได้บวชไม่มีโอกาส คือ ช่องที่จะประพฤติกุศลเช่นนั้นได้ เพราะยังพัวพันอยู่กับบ้านเรือน ผู้ประสงคฺบุญกุศลที่สูงขึ้นจึงได้ออกจากบ้านเรือน ทำตนเป็นอนาคาริกะ และว่า ผู้ไม่มีเรือน ประพฤติเป็นผู้มักน้อย สันโดษ กินอยู่ นุ่งห่มอย่างง่าย กล่าวสั้น ๆ ว่า บวช นั่นเอง พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน, ๒๕๔๕:๔๕)

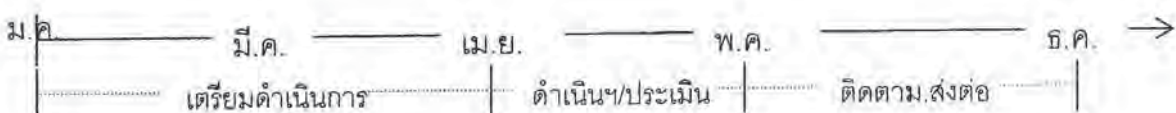
๕. “ การบวชทำให้ผู้บวชได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่เป็นศาสนบุคคล ที่พึงปฏิบัติและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม” พระวิสุทธาธิปตี (๒๕๒๕:๖)

๖. “การบวช เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ผู้บวชจะได้เข้าศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ผู้บวชสามารถออกจากทุกข์ทั้งปวงได้ ทุกชีวิตในที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงรู้เท่าใจว่า บวชเป็นความดี” พระครูสาครสังวรกิจ (๒๕๒๕:๑๗)

๗. สามเณรคือ ผู้ดำรงเพศอย่างภิกษุแต่สมทานศีล ๑๐ (ข้าเลื่อง ภูมิจันท์ พร้อมคณะ:๒๕๒๕)

“มรवासเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนการบรรพชาเป็นโอกาสสว่าง ผู้อยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดีเหมือนสังข์ที่ขัดแล้วย้อมไม่ได้ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมผาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือนเกิด”

แผนภูมิที่ ๑.๑ ระยะเวลากระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

บทที่ ๒

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิธีการบรรพชาสามเณร จากเอกสารอ้างอิงอื่น ๆ การสัมภาษณ์ผู้ที่ผ่านการจัดการบรรพชาสามเณรในจังหวัดน่าน และการศึกษาจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้ศึกษาจาก(www.mcu.ac.th) ซึ่งสะท้อนให้เห็นการบรรพชาที่ใช้กระบวนการ การนิยามศัพท์ ภาคีร่วมดำเนินกิจกรรมบรรพชาสามเณรที่หน่วยอบรมบรรพชาสามเณรจังหวัดน่านจัดขึ้น เช่น ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ภาควิชาการ ภาคสื่อสาร เป็นต้น

ตามประเพณีไทย เมื่อเด็กชายในครอบครัวใดมีอายุสมควรจะเข้ารับการศึกษาล่าเรียนได้ บิดามารดาหรือผู้ปกครองก็จะนำไปฝากพระที่วัดให้บรรพชาเป็นสามเณร อยู่ปฏิบัติรับใช้พระภิกษุ ศึกษาเล่าเรียนหนังสือ และพระธรรมวินัย เพื่อเตรียมตัวอุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไปเมื่ออายุครบบวช ปัจจุบันประเพณีนี้ก็ยังมีอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย บางที่จะนิยมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็น “บวชลูกแก้ว” ซึ่งทางจังหวัดน่านก็ยังใช้กันอยู่แต่ไม่มากนัก เพราะเห็นว่าการให้กุลบุตรบรรพชาเป็นสามเณรยังเป็นวิธีการที่ช่วยให้เยาวชนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมพื้นฐานเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เป็นการปูทางที่จะเข้าถึงพระพุทธศาสนา สามเณรเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป จึงได้เกิดความนิยมนำเด็กชายวัยรุ่นมาเข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเป็นหมู่เป็นคณะในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อนหรือเวลาว่างจากการศึกษาเล่าเรียน บางแห่งทางโรงเรียนดำเนินการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเอง การให้บรรพชาแก่กุลบุตรแบบนี้เรียกกันว่า การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

วัตถุประสงค์ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จัดกันทุกวันนี้ คือ

๑. เพื่อนำเยาวชนของชาติให้เข้าใกล้ชิดพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อปลูกฝังศีลธรรมให้แก่เยาวชน
๓. เพื่อเป็นการสืบพระศาสนาให้วัฒนาสถาพรสืบไป
๔. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยอันมีมาแต่โบราณกาล
๕. เพื่อแก้ไขปัญหาปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาบ้า ยาเสพติด
๖. เพื่อให้สังคมมีส่วนร่วม และรับผิดชอบร่วมกัน

จุดหมายและขอบข่ายการศึกษาของสามเณรภาคฤดูร้อน

พุทธศาสนิกชนทุกคนควรทราบและสามารถปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันตามหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง การบรรพชาเป็นสามเณรเป็นกระบวนการศึกษาที่รวมการเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติตามหลักเบื้องต้นเพื่อให้เข้าถึงหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง และเป็นหนทางตรงสายเดียวเท่านั้น พิธีการตามประเพณี เช่น การทำขวัญนาค การแห่ นาค เป็นพิธีที่จัดขึ้นประกอบพิธีบรรพชา เพื่อส่งเสริมกำลังใจและสร้างศรัทธาปสาทะให้กับผู้เข้าบรรพชาให้เกิดความพร้อมทั้งกายและใจในการที่จะเข้ารับการศึกษอบรมและฝึกหัดตนเอง ให้เข้าถึงหลักการสำคัญแห่งพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

จุดหมายของการบรรพชาภาคฤดูร้อน คือ การศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอันเป็นหลักเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรทราบและปฏิบัติได้ การจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดู

ร้อนเป็นการจัดให้กุลบุตรได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน และฝึกหัดปฏิบัติตามจุดหมายนี้ และกุลบุตรที่สมัครเข้าบรรพชา ก็เพื่อเข้าศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติต่อไปสู่จุดหมายดังกล่าวนี้

เยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เล่าเรียนหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรจริยศึกษามาประมาณ ๓๐ หัวข้อและได้รับการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมเหล่านั้น ทั้งจากบ้านและจากโรงเรียนบ้าง การศึกษาเล่าเรียนฝึกหัดอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนใช้ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลัก และการใช้หลักสูตรของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของกรมการศาสนา

บางครั้งอาจถามกับตัวเองว่านับแต่จำความได้จนกระทั่งถึงวันนี้ เราต้องการอะไรมากที่สุด หรือเรากำลังเสาะแสวงหาสิ่งใดอยู่ คำตอบที่ได้ตรงกันคือ ต้องการความสุข ไม่มีใครเลยที่ต้องการความทุกข์

ถามต่อว่าความสุขที่พวกเราเฝ้าเสาะแสวงหากันนั้น มีใครได้พบแล้วหรือยัง ? หลายคนบอกว่าพบแล้ว บางครั้งชักใช้ไล่เลียงเอาจริง ๆ จัง ๆ กลับลังเล เพราะความสุขที่ว่าพบแล้วนั้น แท้จริงเป็นเพียงความสุขชั่วคราว สุขแบบสุข ๆ ดิบ ๆ ด้วยซ้ำ คือสุขแล้วก็ทุกข์อีก สำหรับความสุขจริง ๆ สุขที่ไม่กลับเป็นทุกข์อีกนั้น จนแล้วจนรอดก็ยังไม่พบ

แม้ใครจะมีอายุยืนเป็นหมื่นเป็นพันปี หากยังไม่ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือยังไม่ได้พบคำสอนของพระองค์แล้ว ต่อให้เกณฑ์คนทั้งโลกมาช่วยกันหาว่าความสุขอยู่ที่ไหน ก็อย่าหวังเลยว่าจะได้พบ มีแต่คนบางจำพวกเท่านั้นเข้าใจผิดหลงปลื้มว่าความสุขจอมปลอมที่ได้รับเพียงชั่วคราวนั้น เป็นความสุขที่แท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบความสุขที่แท้จริงแล้ว ตั้งแต่เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีก่อนโน้น และได้ทรงอธิบายลักษณะของความสุขไว้ว่าความสุขแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ความสุขที่ต้องอิงวัตถุ เรียกว่า อามิสสุข วัตถุที่ให้ความสุขนั้นอาจเป็นทรัพย์สิน แก้วแหวนเงินทอง ข้าวของ หรือตัวบุคคลก็ได้ เช่น สามี ภรรยา บุตร ธิดา เป็นต้น คือต้องได้ของเหล่านั้นมาไว้ในครอบครองจึงจะมีความสุข ความสุขชนิดนี้ไม่ถาวร เพราะจะนำความทุกข์ความรอนใจมาให้ภายหลัง เช่นความสุขแบบหนุ่มสาวที่ต้องมีคู่ครอง พอได้คู่มาแล้วก็ขึ้นใจ แต่ไม่นานความทุกข์ก็ตามมา ทุกข์เพราะเกรงจะไปเป็นอื่น คอยหวาดระแวง หวงมากเขาก็กลายเป็นหนึ่ง บางคู่ถึงกับหย่าร้างกัน ทุกข์ที่ตามมาจึงมากกว่าสุขที่ได้รับหลายเท่าตัว

๒. ความสุขทางธรรม เรียกว่า สามีสุข ความสุขชนิดนี้เป็นความสุขอันแท้จริงของมนุษย์ เป็นความสุขที่ไม่กลับกลายเป็นทุกข์อีกเพราะเป็นที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์ทั้งปวง เรียกว่า นิพาน

การเสาะแสวงหานามิสสุขซึ่งไม่ต้องอิงวัตถุภายนอกนั้น มิใช่สิ่งที่หาพบกันได้ง่าย ๆ ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอุบัติขึ้น ใครเล่าจะเป็นผู้ชี้แนะ แม้พระพุทธองค์เองก็เฝอะ กว่าที่จะทรงพบความสุขชนิดนี้ ก็ต้องทรงบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวดในพระชาติสุดท้ายถึง ๖ ปี แทบจะสิ้นพระชนม์ครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ในที่สุดก็ทรงค้นพบ และสามารถชี้แนะกุสโลบายอันเป็นทางตรงสู่พระนิพานด้วยการพรพชาว่า

ฆราวาสเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนการบรรพชาเป็นโอกาสสว่าง ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยดีเหมือนสังข์ที่ขัดแล้วย่อมไม่ได้ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือนเกิด

ชีวิตแบบชาวบ้านนั้นคับแคบ ไม่เปิดโอกาสให้ทำความดีได้เต็มที่ ต้องดิ้นรน ปากกัดตีนถีบ หำเลียงชีวิต บางทีถึงต้องกับก่อเวร

บางคนแม้ตั้งใจรักษาศีล แต่ก็ไม่วายมีเหตุการณ์มาบังคับให้ต้องพุดปด เช่น เป็นเลขานุการหน้าห้องมีหน้าที่จัดแขกเข้าพบผู้บังคับบัญชาแต่บางวันท่านไม่ต้องการรับแขก จึงสั่งให้บอกคนอื่นที่มาขอพบทุกคนว่าไม่อยู่เลขา ฯ ก็จำเป็นต้องพุดปดตามที่สั่ง ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะทำ

แม้ที่สุดอาชีพที่ชาวโลกยกย่องว่าเป็นอาชีพนักบุญ เช่น อาชีพครู ซึ่งเปรียบเสมือนแพทย์ทางใจ มีหน้าที่ฝึกฝนอบรมปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรมให้แก่ศิษย์ อาชีพแพทย์ซึ่งรักษาความเจ็บป่วยทางกายให้หาย มีเรี่ยวแรงทำงานเลี้ยงชีวิตได้เป็นปกติต่อไป โดยทั่วไปงานเหล่านี้ถือว่าเป็นการสร้างบุญ แต่ทั้งครูทั้งแพทย์ก็ไม่ไม่วายมีจิตใจขุ่นมัว เพราะหน้าที่การงานผลักดัน ยิ่งประกอบอาชีพอื่นด้วยแล้ว ยิ่งหนีไม่พ้นต้องก่อเวรอยู่เรื่อย ๆ เช่น อาชีพเกษตรก็ไม่ไฉนต้องฆ่าสัตว์ ฆ่าแมลง อาชีพทหารก็ไม่ไฉนฆ่าคน อาจจะทำตรงหรือทางอ้อม อาชีพพ่อค้าก็มักหนีไม่พ้นการพุดปดในหลาย ๆ กรณี

แม้จะเห็นคุณค่าของการบวชเต็มเปี่ยมเช่นนี้แล้วก็ตาม การที่คนใดคนหนึ่งจะตั้งใจเข้าเรือน ครอบครอง ออกบวช ก็ยังทำไม่ได้ง่าย ๆ ต้องอาศัยกำลังใจที่เข้มแข็ง มีกัลยาณมิตรช่วยประคับประคอง และมีกำลังบุญที่สั่งสมมาดีแล้วค่อยสนับสนุน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าเหตุการณ์เมื่อครั้งเสด็จออกบวรพัว

เรานี้เมื่อยังหนุ่ม เกศายังดำสนิท บริบูรณ์ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญอยู่ในปฐมวัย มารดาบิดาไม่ปรารถนาจะตามใจพากันร้องให้น้ำตานองอยู่ เรายังปลงผมและหนวด ครองผ้าอ้อมคาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนเสียได้

เหตุจูงใจให้ออกบวชในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล มีผู้รู้ตาม เห็นตามคำสอนของพระบรมศาสดา แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้า ออกบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์กันมากมาย

บางท่านสั่งสมบุญบารมีมาเต็มเปี่ยม แม้อายุเพียง ๗ ขวบได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระโอรสผู้เพียงย่อ ๆ ก็สามารถตามระลึกถึงทุกขในสังสารวัฏได้แจ่มชัด จึงตัดสินใจออกบวชโดยไม่รอช้า และสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ทันทีที่ปลงผมเสร็จ พิธีบวชยังไม่ทันเสร็จสิ้นเสียด้วยซ้ำ พระอรหันต์สาวกผู้นี้คือ พระทัฬหฬัลลบุตร ผู้มีทุกข์อย่างแสนสาหัสในวันเกิด

ก่อนอื่นขอให้ทราบว่ในสมัยโบราณ มีคนที่ออกบวชในลัทธิศาสนาต่าง ๆ เมื่อถูกความเลื่อม ๔ อย่างเข้าครอบงำ โดยไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริงเป็นจำนวนมาก แม้สมัยเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ก็มีเหล่านั้แฝงมาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนไม่น้อยเช่นกัน จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่พระราชาผู้ยังไม่เคยฟังพระธรรมเทศนาเลย จะต้องทรงสงสัย

พระราชูปถัมภ์แสดงเหตุ ๔ ประการ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วแก่พระราชา โดยแยกแยะเหตุแห่งทุกข์ออกเป็น ๒ นัย คือ ทุกข์เก่า และทุกข์ใหม่ โดยเน้นว่า

มนุษย์มีทุกข์เก่าอยู่มากแล้ว ยังไม่ไฉนไปแสวงหาทุกข์ใหม่มาเพิ่มให้หนักขึ้นไปอีก เหมือนดินพอกหางหมู ทุกข์เก่า มี ๓ ประการคือ

๑. สังขารไม่จีรังยั่งยืน สัตว์โลกถูกความชรา ความคร่ำคร่าคืบคลานเข้าครอบงำอยู่ทุกขณะ ผู้มีปัญญาจึงควรนึกถึงความชราอยู่เสมอ

๒. สัตว์โลกไม่มีผู้ป้องกันและไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน จึงไม่มีใครป้องกันความตามได้

๓. สัตว์โลกไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป คือ ตายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้

ทุกข์ใหม่ คือทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะชาโลกมีความรู้สึกที่ทุกอย่างในชีวิตพร่องอยู่เป็นนิจ เขาจึงไม่รู้จักอิ่มตกเป็นทาสแห่งตัณหา เห็นอะไรก็อยากได้ไปหมด ได้เท่าไรก็ยังไม่พอ อย่างที่เรียกกันว่า ถมไม่เต็มความเพียรพยายามของพระอรหันต์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จขึ้นธรรมาสน์ไปนานกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบัน และมีคำว่าจะเจริญต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด คำอธิบายเรื่องนี้ได้จากพุทธดำรัสที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า

พระอานนท์ เมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้ว พระธรรม จักเป็นศาสนาแทนเรา

พระองค์ประทานคำสั่งสอน และพระวินัยไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ และโดยที่ธรรมะและวินัยของพระองค์เป็น อกาลสิโก คือไม่มีวันล้าสมัย พระอรหันต์สาวกทั้งหลายจึงสามารถถ่ายทอดพระสัทธรรมสืบต่อกันมาได้ตราบนานนับยิ่งกว่านั้น ความเพียรพยายามของพระอรหันต์แต่ละองค์ ในอันที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีมากล้น นำสรรเสริญยิ่งนัก ควรที่เราท่านทั้งหลายจะสนใจศึกษาเรื่องราวของบางท่านไว้เป็นแบบอย่างในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เช่นเรื่องของพระโรหณะ เป็นต้น

เรื่องราวของบุคคลผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จนกระทั่งออกบวช ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันนี้มีมากมายแต่ละท่านก็มีความรู้สึกนึกคิดในแง่มุมต่าง ๆ กันไป แต่ที่สุดแห่งความนึกคิดของท่านเหล่านั้น ก็คือการทำให้งดงามที่สุดแห่งทุกข์ทั้งสิ้น

ธรรมเนียมการบรรพชาและอุปสมบทในสมัยพุทธกาล

ในยุคต้นของพระพุทธศาสนา พระสาวกทุกรูปล้วนเป็นพระภิกษุไม่มีพระสาวกที่เป็นสามเณร แม้เจ้าชายสิทธัตถะเองเมื่อทรงออกผนวชก็เรียกว่าเสด็จออกบรรพชา เพิ่งจะมีการแยกใช้คำว่า บรรพชา บ้าง อุปสมบท บ้าง เมื่อมีพุทธาณุญาตให้มีการบวชเป็นสามเณรให้ใช้คำว่า บรรพชา สำหรับการบวชเป็นพระภิกษุใช้คำว่า อุปสมบท

สามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ สามเณรราหุล ท่านได้รับพุทธาณุญาตให้บวช เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์เป็นครั้งแรก เพื่อแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติ เหตุที่พระราหุลกุมารได้บวชเป็นสามเณร เพราะพระนางพิมพาทรงคิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคงไม่ทรงหวนกลับมาครองราชสมบัติอย่างแน่นอนจึงทรงแนะนำให้พระราหุลกุมาร ไปทูลขอราชสมบัติจากพระพุทธองค์ เพราะโดยประเพณีทางโลกแล้ว พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์รัชทายาทแห่งกรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธองค์ทรงดำริว่า พระโอรสควรได้รับอริยทรัพย์ ซึ่งเป็นมรดกอันมีค่าถาวร และให้ประโยชน์สุขที่แท้จริงมากกว่าสมบัติกษัตริย์ จึงทรงมีพุทธบัญญัติให้พระสารีบุตรบรรพชาพระโอรสราหุลเป็นสามเณร ด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ การบรรพชาด้วยวิธีนี้ ได้ใช้เป็นต้นแบบแห่งการบวชสามเณรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การบวชด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ คือการให้ผู้ขอบวชซึ่งโกนหนวด โกนผม ห่มผ้าไตรเรียบร้อยแล้ว เข้าไปกราบพระภิกษุเพื่อประกาศขอบวชต่อหน้าสงฆ์พระภิกษุผู้รับบวชไตรสรณาคมน์ โดยการกล่าวนำ ให้ที่ฟัง ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วผู้ขอบวชจึงกล่าวรับตามนั้น คำกล่าวมีดังนี้

พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

ทุติยัมปิ สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสอง ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธเป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ ธัมมัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง

ตะติยัมปิ สังฆัง สระระณัง คัจฉามิ

แม้คำรบสาม ข้าพเจ้าขอถือพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

การที่ให้ผู้บวชกล่าวย้าถึง ๓ ครั้งเช่นนี้ เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงถือว่า บางครั้งคนเราอาจเอ๋ยปากโดยพลอสติ ไม่ทันได้คิด ไม่ทันคิด ฉะนั้นจะถือคำพูดเพียงครั้งเดียว มาเป็นหลักฐานยืนยันความตั้งใจจริงยังไม่ได้ ต้องกล่าวถึง ๓ ครั้ง เป็นการย้ำเตือนว่า มิได้พูดเพราะพลอสติหรือเห็นแก่หน้าใคร

เมื่อกล่าวจบ ๓ ครั้งแล้ว ก็ถือว่าสำเร็จเป็นสามเณร จากนั้นจึงให้สามเณรรับสิกขาบท ๑๐ ประการ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี จตเวณจากการทำร้ายชีวิตสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี จตเวณจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้
๓. อพรัหมจริยา เวรมณี จตเวณจากการประพฤติดันไม่ประเสริฐ (เสพเมถุน)
๔. มุสาวาทา เวรมณี จตเวณจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี จตเวณจากการดื่มสุราของมึนเมาเสพติดให้โทษอันก่อให้เกิดความประมาท
๖. วิกาลโภชนา เวรมณี จตเวณจากการฉันโภชนะในเวลาวิกาล
๗. นัจจิตวาทิตวิสุททสสน เวรมณี จตเวณจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นต่าง ๆ อันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์
๘. มาลาคันธวิเลปน ธารณ มัณทนวิภูสณัฐฐานา เวรมณี จตเวณจากการทัดทรงประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องย้อมทา ลูบได้

๙. อุจจาสนน มหาสยนา เวรมณี จดเว้นจากการนอนที่นอนสูงใหญ่

๑๐. ชาต รูป ราชต ปฏิคคหนา เวรมณี จดเว้นจากการรับทองและเงิน

แม้การบรรพชาจะสำเร็จด้วยไตรสรณคมณ์ เท่านั้น แต่สิกขาบทก็มีความสำคัญต่อความเป็นสามเณร ถ้าสามเณรล่วงละเมิดสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่งเฉพาะ ๕ ข้อข้างต้น สรณคมณ์ของสามเณรนั้นย่อมระงับไป ถือว่าขาดความเป็นสามเณร

ส่วนการบวชเป็นพระภิกษุนั้น กระทำการแต่ต้น เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ไม่นานนัก พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้ด้วยพระองค์เอง เรียกว่า เอหิ ภิกขุ อุปสัมปทา โดยตรัสว่า

"จงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์เถิด"

พระภิกษุรูปแรกที่บวชด้วยวิธีนี้ คือ พระอัญญาโกณฑัญญะนั้นเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้ หลังจากทรงแสดงปฐมเทศนาเรื่อง ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แล้วทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน

ต่อมาทรงอนุญาตให้อุปสมบัติด้วยวิธีไตรสรณาคมน์ เรียกว่า ติสรณ คมณูปสัมปทา คือ ไตรสรณคมณ์เช่นเดียวกับสามเณร แต่รับสิกขาของพระภิกษุ

ครั้งสุดท้ายทรงปรับปรุงวิธีการให้พระสงฆ์อุปสมบท ด้วยวิธี ญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งใช้กันมาตราบเท่าทุกวันนี้

การบรรพชากับการอุปสมบท แตกต่างกันอย่างไร

การบรรพชา มีความคลุม ๒ กรณี คือ

๑. หมายถึงเฉพาะการบวชเป็นสามเณร คือบวชให้แก่ผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี

๒. หมายถึง ขั้นตอนเบื้องต้นของการอุปสมบท เพราะต้องเข้าพิธี เช่นเดียวกับการบวชสามเณรก่อน

เมื่อสำเร็จเป็นสามเณรแล้ว ก็ขออุปสมบทได้ทันที เป็นพิธีที่ต้องกระทำต่อเนื่องกัน

การอุปสมบท คือ การบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนามีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

๑. ให้บรรพชาเป็นสามเณร

๒. ขอนิสัย (ขอให้อุปัชฌาย์เป็นที่พึ่ง หรือเป็นต้นแบบแห่งความประพฤติดี)

๓. ถิออุปัชฌาย์

๔. ตั้งชื่อภาษาสันสกฤตให้แก่ผู้ขออุปสมบท และบอกนามอุปัชฌาย์

๕. ขอบาตรและจีวรแก่ผู้ขออุปสมบท

๖. สั่งให้ผู้อุปสมบท ออกไปยืนนอกหัตถบาตรสงฆ์

๗. สมมติภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ชักซ้อม อันตรายิกกรรมแก่ผู้ขออุปสมบท

๘. เรียกผู้ขออุปสมบทเข้าในสงฆ์

๙. ให้ขออุปสมบท

๑๐. สมมติภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง สอบถามอันตรายิกกรรมแก่ผู้ขอบวช

คุณสมบัติของผู้ได้รับอนุญาตให้บรรพชาภาคฤดูร้อน

ผู้บวชต้องเป็นชาย อายุตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไป จนถึงอายุ ๑๙ ปี เพราะการบรรพชาในจังหวัดน่านส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเด็กที่บวชแล้วต้องการที่จะศึกษาในพระธรรมวินัย หรือศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่อยู่ใกล้กับที่อยู่อาศัย และเป็นการประหยัดในเรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษาเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ค่อนข้างที่จะขัดสน แต่ก็ยังมีบางหน่วยอบรมที่มีผู้บรรพชา และอุปสมบทไปพร้อม ๆ กันเนื่องจากผู้จัดโครงการไม่ได้จำกัดในเรื่องของผู้ที่สมัครบรรพชา และถือว่าเป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่ยังบรรพชาตระหนักถึงคุณค่าของการบรรพชาในครั้งหนึ่ง ๆ ที่ได้บรรพชาแล้วได้มีการศึกษาเล่าเรียน อีกประการผู้ที่บรรพชาได้ต้องได้รับการรับรองจากบิดามารดา และผู้ปกครองเป็นอันดับแรกตามหลักพระธรรมวินัย

บุคคลต้องห้ามไม่เข้าบวชในพระพุทธศาสนาโดยเด็ดขาด

ประเภทที่ ๑ บุคคลที่มีเพศบกพร่องได้แก่

๑. ผู้เป็นบัณฑิตกะ คือ กระเทย เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็จะทำให้เขาแต่แต่งเนื้อแต่งตัว ไม่ได้สนใจในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามหลักของการอบรมขั้นพื้นฐาน และยังทำให้หมู่คณะเกิดความกำหนดด้วยกิริยาท่าทางเช่นเดียวกับหญิง

๒. อุกโตพญัญชนก คือ คนสองเพศซึ่งจะเป็นชายและหญิงในคน ๆ เดียวกันก็จะทำให้เกิดกรณีที่ไม่รู้ว่าจะใช้เพศไหนให้ถูกต้อง และเป็นอุปสรรคต่อการบรรพชา และร่วมกิจกรรมกับคณะเป็นต้น

ประเภทที่ ๒ บุคคลที่ทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑. ผู้ที่ฆ่าพระอรหันต์มาก่อน ปัจจุบันนี้ก็คงไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้มากเพราะไม่รู้ว่าพระรูปไหนเป็นอรหันต์

๒. ผู้ที่ข่มขืน ทำร้าย ภิกษุณีมาก่อน

๓. ลักเพศ คือ ผู้ที่ปลอมบวชมาก่อน

๔. ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรฉัตร คือ เคยบวชมาแล้วเปลี่ยนศาสนาไป เมื่อกลับมาขอบวชใหม่จะไม่รับ ถือว่าใจ

โลเล

๕. ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก คือ ผู้ที่บวชแล้วทำผิดร้ายแรง ถูกสึกมาครั้งหนึ่งแล้ว จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ อาบัติปาราชิก เช่น เสพกาม ลักทรัพย์ ข่มขืน ฆวนุชย์ ฆวนุชธรรม เป็นต้น โดยเรื่องนี้ไม่มีอุปสรรคเท่าไร เพราะกุลบุตรที่จะเข้ามาบรรพชาอยู่มออยู่ในวัยเด็ก และวัยรุ่นที่ยังไม่เคยผ่านการบรรพชามาก่อน

๖. ภิกษุทำสังฆเภท คือ ทำให้สงฆ์แตกแยก แม้ที่สุดคนที่มิสงสัยเสีย ทำให้หมู่คณะแตกแยก ก็ไม่รับเข้าบวช

๗. ผู้ทำโลหิตุปบาท คือ ทำร้ายพระศาสดาถึงหื้อพระโลหิต

ประการที่ ๓ ผู้ทำผิดต่อผู้ให้กำเนิด คือ ฆ่าบิดามารดาของตน

บุคคลทั้ง ๓ ประเภทนี้เรียกว่า "อภัพบุคคล" ห้ามอุปสมบทเด็ดขาด แม้บวชแล้ว รู้ทีหลังก็ต้องจะสึก

บุคคลผู้ถูกห้ามบรรพชา-อุปสมบท

บุคคลเหล่านี้ไม่ได้ถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด เพียงแต่ไม่สมควรให้อุปสมบท ถ้าอุปสมบทแล้วก็แล้วกันไปได้แก่

๑. ผู้เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ๕ ประเภทซึ่งเมื่อพบแล้วก็จะทำให้เกิดโรคติดต่อไปยังบรรพตูปอื่น ๆ และทำให้ผู้ที่พบเห็นไม่กล้าที่จะเข้าใกล้และเป็นที่น่ารังเกียจแก่ชนหมู่มาก

๑.๑ โรคเรื้อน (กุฎฐิง)

๑.๒ โรคฝีชนิดเป็นหัวด้ว (คณโท)

๑.๓ โรคกลาก (กิลาส)

๑.๔ โรคมองคร้อ (โสโส) คือมีเสมหะค้างอยู่ในปากของหลอมลมา

๑.๕ โรคเอดส์ที่เป็นกันอยู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันกุลบุตรใครที่จะบวชจะต้องมีการตรวจเลือดทุกครั้งก่อนบรรพชา ก็จะทำให้เกิดความมั่นใจแก่เจ้าอาวาส หรือหัวหน้าหน่วยงานอบรมว่าจะไม่เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้ที่พบเห็นและจะไม่ติดต่อไปยังผู้อื่น

๒. ผู้ที่มีอวัยวะบกพร่อง เช่น มือขาด เท้าขาด หูขาด จมูกขาด นิ้วมือหรือนิ้วเท้าขาด ง่ามนิ้วมือหรือง่ามนิ้วเท้าขาด

๓. ผู้ที่มีอวัยวะไม่สมประกอบ เช่น หลังค่อม คอพอก เท้าปุกมือเป็นแผ่น

๔. ผู้พิการ ตาบอดตาใส ง่อย (มือ เท้าหงิก) กระจอก คือเท้าหรือขาพิการ จะเดินก็เดินไม่ได้ ใช้หนูหนุน

๕. ผู้ทุพพล คืออ่อนแอ เปื่อย คือผู้ที่มีรูปร่างสมประกอบ แต่ไม่มีแรง

๖. ผู้ที่มีข้อผูกพัน คือผู้ที่บิดามารดาไม่อนุญาต ผู้ที่มีหนี้สิน ผู้เป็นทาส หรือผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินเลี้ยงดูไว้

๗. ผู้ถูกอาญาแผ่นดินอย่างหนัก จนมีร่องรอยปรากฏ เช่น ถูกเชียน จนหลังลาย ถูกสักหน้า

๘. ผู้ประทุษร้ายความสงบ คือ ใจผู้ร้ายที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นต้น

บุคคลที่ห้ามบรรพชา คือผู้ที่ยังไม่พร้อม ยังบวชไม่ได้คือ

บุคคลที่ทางพระธรรมวินัยไม่อนุญาตให้บรรพชาเนื่องจากยังขาดความพร้อมคือ เรื่องอัฐฐบริวารเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อผู้ที่บรรพชาอุปสมบทมาก เพราะตามพระธรรมวินัยแล้วสิ่งที่ต้องปฏิบัตินั้นก็คือมีจิวร บาตร เพราะถือว่าผู้ที่บรรพชาแล้วจะต้องไม่ทำอาชีพอื่นๆ เช่น ทำไร่ ไถนา หรือรับจ้างเพราะเห็นการไม่เหมาะสมไม่ควร เพราะผู้ที่บรรพชาอุปสมบทก็เพื่อศึกษาทางธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาสิ่งที่ควรศึกษา คือเว้นจากอาชีพทางโลกนั่นเอง ผู้ที่ไม่พร้อมทั้งบาตร จิวร หรือ อัฐฐบริวาร ๘ เป็นต้นก็ไม่สมควรที่จะให้บวช

กิจวัตรของการบรรพชา -

จุดประสงค์สำคัญของการบวชคือ มุ่งการศึกษาธรรม และการให้ได้ศึกษาในทางโลกหรือทางพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หรือบาลี และเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยให้คงยังสืบทอดการบรรพชาต่อไป

กิจวัตร มาจากคำ ๒ คำรวมกัน คือ "กิจ" คำหนึ่ง กับ "วัตร" อีกคำหนึ่ง

กิจ หมายถึง สิ่งที่ต้องทำ ถ้าไม่ทำ จะเสียหาย

วัตร แปลว่า สิ่งที่ต้องทำ ไม่ได้บังคับ ถ้าไม่ทำก็ไม่ถึงกับเสียหาย หรือขาดจากความเป็นพระ แต่ไม่งาม ไม่น่าเลื่อมใส อาจเป็นช่องทางให้เกิดความเลื่อมใส ภิกษุใดตั้งใจประพฤติปฏิบัติวัตรอย่างเคร่งครัด ความเป็นพระภิกษุของท่านก็ดีขึ้น เติบโตขึ้น มีค่าขึ้นและสามารถกำจัดกิเลสได้เร็วขึ้น

กิจวัตรของสามเณรโดยทั่วไปนี้ พระเถระในอดีตได้ผูกเป็นคำกลอนขึ้นทำให้ง่ายแก่การจดจำ และนำไปปฏิบัติอยู่ ๘ ประการ ดังต่อไปนี้คือ

๑. บิณฑบาต

๒. กวาดวัด

๓. ทำวัตร สวดมนต์และเจริญภาวนา
๔. พิจารณาปัจเจกชน
๕. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์
๖. บริหารสิ่งของและร่างกาย
๗. ขวนขวายเรียนธรรมวินัย
๘. ดำรงตนให้น่าไหว

๒. บิณฑบาต

บิณฑบาต แปลว่า การตักแห่งก้อนข้าว โดยพระวินัยห้ามพระภิกษุหุงหาอาหารตนเอง ต้องรอให้เขาให้ ถ้าเขาไม่ให้ก็อด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องบิณฑบาตเพราะทรงปรารถนาให้พระภิกษุมีเวลาว่างพจน์ที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องไปดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ให้เหนื่อยอ่อน หน้าดำคร่ำเครียด จนไม่มีกะจิตกะใจที่จะศึกษาธรรมะ ถ้าจะว่ากันอีกแง่หนึ่งคือ พระองค์ทรงกำหนดให้พระภิกษุถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงชีพด้วยการบิณฑบาต เท่านั้น

ภิกษุ แปลว่า ผู้ขอ ต่างกับขอทานอย่างไร พระภิกษุกับขอทานใช้คำว่า ขอ เหมือนกัน แต่ว่าไม่เหมือนกัน

ขอทาน ขออย่างเข้าขี้ ร่ำร้อง คร่ำครวญ เพื่อให้ผู้ให้เกิดความสงสาร แต่การขอของพระภิกษุ ท่านให้คำว่า ขอแบบสมณะ คือขอด้วยอาการสงบ ให้กับด้วยอาการสงบ ไม่ให้ก็ไปอย่างผู้สงบ แม้การฉัน ก็ฉันอย่างสงบ การขอประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเท่านั้น

รูปแบบของการบิณฑบาตมีหลายลักษณะ เช่น

๑. พระถือบาตรออกไปบิณฑบาตตามบ้าน
๒. ญาติโยมจัดมาถวายที่วัด
๓. พระรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านญาติโยม

ในทางโลก เมื่อใครให้ของ ก็ต้องมีการตอบแทนกันบ้างตามสมควร แต่พระภิกษุ-สามเณรบิณฑบาต ได้ข้าวปลาอาหารมาแล้ว จะมีอะไรตอบแทนเขา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า เมื่อฉันข้าวปลาอาหารของเขาแล้ว จะต้องประพฤติปฏิบัติธรรม อบรมตนให้ดี ถ้าทำไม่ดีก็เท่ากับไม่มีอะไรตอบแทนเขา แต่ถ้าทำตัวดีแล้ว ก็เอาความดีนั้นย้อนมาตอบแทนญาติโยมด้วยการหาโอกาสสอนธรรมะ แนะนำแนวทางดำรงชีวิตที่ถูกที่ควรแก่เขา ซึ่งการทำอย่างนั้นได้จำต้องหมั่นศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกจริง ๆ แล้ว สิ่งเหล่านี้มีค่ามากกว่าข้าวปลาอาหารที่เขาตักบาตรให้มา

เวลาเราให้ของแก่ขอทาน ขอทานจะยกมือไหว้ท่วมหัว แต่พอตักบาตรให้พระ นอกจากพระไม่ไหว้เรา เรายังต้องไหว้พระอีกทำไมจึงเป็นอย่างนี้กว่าจะเข้าใจได้นับเป็นสิบ ๆ ปี เมื่อไม่กี่วันมานี้หนังสือพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่นลงว่า ในเมืองไทยมีลักษณะประหลาดคือ เวลาชาวบ้านเอาของไปให้พระ เพื่อให้พระได้อยู่สบาย ๆ แทนที่พระจะไหว้คนกลับต้องไปไหว้พระ แสดงว่าในเมืองไทยชักจะวิปริต ต่างประเทศเขามองอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นเองก็นับถือพระพุทธศาสนา พอเจออย่างนี้ยังตาเหลือก ทำไมจะไม่เหลือกละ เพราะเป็นเงื่อนไขที่ลึกซึ้ง มองเห็น ๆ มองไม่ออก ชาวบ้านของเราซาบซึ้งว่า พระภิกษุฉันอาหารแล้วจะต้องปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป แล้วนำความรู้ที่ได้จาก

การปฏิบัติ กลับมาสอนซึ่งมีค่าเกินกว่าข้าวปลาอาหารที่ชาวบ้านให้ทาน เพราะฉะนั้นที่ให้อภัยกันกราบกัน ก็ตรงนี้แหละ

๒. กวาดวัด

เมื่อสามเณรกลับจากบิณฑบาตและฉันอาหารแล้ว สิ่งแรกที่พึงกระทำคือกวาดวัด กวาดให้ทั่วตั้งแต่ถนนหนทาง ศาลา ตลอดจนกุฏิของท่าน

กวาดวัดแล้วได้อะไร.....?

ก็ได้รับความสะอาด เป็นสามเณรต้องฝึกตน ให้เป็นผู้รักษาความสะอาดอย่างยิ่งยวด หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามี ๓ ประการด้วยกัน คือละความชั่วทุกชนิด ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส แต่การที่ใจจะผ่องใสได้วัดภายนอกจะต้องผ่องใสก่อน พระภิกษุจะต้องฝึกใจให้เริ่มพอใจในความสะอาดตั้งแต่ต้นต่อไปจึงจะสามารถฝึกใจให้สะอาดตามวัดภายนอกได้

อานิสงส์ของการกวาดวัด

๑. จิตใจย่อมผ่องใส ขณะกวาดใจจะตรึงนึกถึงความใสสะอาด ทำให้ใจสงบเป็นสมาธิ ไม่ซ้าก็จะบรรลุนิพพานไปตามลำดับ

๒. ย่อมยังจิตใจของผู้ที่พบเห็น ให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วย

๓. แม้เทวดาก็อนุโมทนาด้วย เพราะเทวดาก็รักความสะอาด มีเรื่องพระจิกษุรูปหนึ่ง ท่านเดินธุดงค์ปักกลดอยู่ในป่า ได้อาศัยโคนไม้เป็นที่ถ่ายปัสสาวะ อุจจาระ คั้นหนึ่งขณะที่ท่านนั่งสมาธิท่านเห็นรุกขเทวดาที่อยู่ต้นไม้นั้นคุยกัน เทวดาคนแรกว่า หลวงพ่อองค์นี้จะไรก็ดีหมด เสียอย่างเดียว ปัสสาวะตรงโน้นตรงนี้ ชวนไปหมดทุกต้น เทวดาอีกตนว่า ก็ต้องอย่างนี้แหละ ท่านไม่ได้แบกส้วมมาด้วยนี่ตนแรกว่า จะอุจจาระ ปัสสาวะ ตรงไหนเราไม่ว่า แต่ต้องให้เป็นที ๆ ไป เล่นทำอุจจาระไว้ทุกต้น เราไม่รู้จะหลบไปอยู่ตรงไหนดี นี่... เทวดาก็จ้องดูอยู่เหมือนกันนะ

๔. ได้ชื่อว่า " สัมมกัมม " ทำให้เกิดเป็นผู้มีผิวพรรณงาม " คือคนที่ชอบความสะอาด ก็นึกถึงแต่ความสะอาด ผลออกมาถึงกายเนื้อเนียน ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาในทางธรรม

๕. ครั้นสิ้นชีวิตแล้ว ด้วยใจที่รักความสะอาด ย่อมน้อมนำไปเกิดในสวรรค์ได้พระภิกษุรูปใดมีนิสัยชอบกวาดวัด รักษาความสะอาดอย่างนี้ แน่นนอนเรื่อง สบง จีวร ตลอดจนกุฏิของท่าน ก็ยิ่งสะอาด แล้วในที่สุดใจของท่านก็ย่อมสะอาด เป็นผลให้มีความคิดดี พูดดี และทำดี

๓. การทำวัตรสวดมนต์และเจริญภาวนา

ในสมัยพุทธกาล พระภิกษุได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งเช้าและเย็น เพื่อรับฟังโอวาทตนเอง โดยการทำวัตรสวดมนต์

วัตร แปลว่า สิ่งที่ควรทำ

ทำวัตร หมายถึง การสวดบทสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสงฆ์คุณ

ถ้าจะสวดให้ได้ผล ต้องทำความรู้สึกเหมือนกับเราได้เข้าเฝ้าเฉพาะพระพักตร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขณะที่สวดสรรเสริญพระคุณของท่านใจก็จะชุ่มชื้น เป็นบุญเป็นกุศล ความคิด คำพูด และการกระทำของเรา จะไม่ชั่วโหลไปในทางชั่ว มีแต่คิดดี พูดดี และทำดีตลอดไป

การทำวัตร นึกถึงคุณความดีต่าง ๆ ของพระรัตนตรัยเป็นประจำ ทำให้ใจของเราน้อมถึงคุณความดี แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเมื่อความเลื่อมใสศรัทธาเมื่อความเลื่อมใสศรัทธาเกิดแล้วย้ำอีก ในที่สุดใจของเราจะมั่นในความดีตั้งใจทำความดีตลอดไป

การสวดมนต์ คือการนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาท่องหรือสวดกัน ซึ่งสืบทอดมาจากพระไตรปิฎก อันเป็นพระธรรมเทศนาของพระองค์ทั้งสิ้น เช่น บทพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ก็มาจากปฐมเทศนา ที่ทรงแสดงโปรดปัญจวัคคีย์ บทอาทิตยสูตรก็มาจากพระธรรมเทศนา ที่ทรงแสดงโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง และบิ๊ววารจนละสังขารของตณมาวชนในพระพุทธศาสนา ในที่สุดสำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งหมด

การทำวัตรสวดมนต์ควรทำทั้งเช้า- เย็น เป็นการย่ำศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ในสมัยโบราณ ทั้งอุบาสก อุบาสิกา และพระสงฆ์ ต่างนิยมสวดมนต์กันมาก ดังนั้น เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง แม้พม่าจะเผากรุงวอควาย พระไตรปิฎกและพระคัมภีร์ต่าง ๆ ถูกไฟไหม้ไปมาก ต่อมาก แต่ท่านเหล่านั้นก็สามารถเขียนขึ้นใหม่ได้ เพราะทุกวรรคทุกตอนถูกบันทึกอยู่ในความทรงจำของท่านหมด เราจึงยังคงมีพระไตรปิฎกไว้ศึกษากันอยู่ ตราบเท่าทุกวันนี้

อานิสงส์ของการทำวัตรสวดมนต์

- ทำให้จิตใจผ่องใส ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และชุ่มชื่นอยู่ตลอดเวลาที่สวด
- ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ
- เป็นการรักษาประเพณี ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจ
- เป็นการรักษาพระปริยัติธรรม คือ พระธรรมคำสั่งสอนให้มั่นคงสืบไป
- ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง แม้ที่สุดการสวดมนต์ในภาษาบาลีส่วนมากเป็นสระเสียงแท้ ซึ่งเปล่งออกมาจากศูนย์กลางกาย

การเจริญภาวนา คือการฝึกเจริญสมาธิ เพื่อให้เข้าถึงธรรมกายผู้ฝึกภาวนามากเข้า ๆ ทั้งสติและสมาธิจะดีขึ้น จิตใจจะละเอียดอ่อน ชุ่มชื่น มีกำลังใจเพิ่มขึ้นตามลำดับ ใจที่ละเอียดอ่อน นุ่มนวล เป็นสิ่งที่มิพลง ไม่หวั่นไหว ต่อสิ่งที่มากระทบ ไม่ว่าจะเป็นหนักหนาสาหัสปานใดก็ตาม

ใจของคนเราล้าย ๆ กล้ามเนื้อ เวลาเราเคล็ด ชัดหรือยอก กล้ามเนื้อจะแข็งเป็นล่ำเป็นก้อน แสดงว่ากล้ามเนื้อหมดแรงแล้ว

ส่วนกล้ามเนื้อที่ไม่เคล็ด ชัดหรือยอก เป็นกล้ามเนื้อทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า มีความยืดหยุ่นสูง หนังสือดีหรือหนังยาง ถ้ากระด้าง ๆ ไม่ได้ความ แต่ถ้านุ่ม ขยายตัวได้เยอะ นั้นแหละมีพลังสูง ใจคนก็เช่นกัน ยิ่งนุ่มนวลมากยิ่งมีพลังมากจะประกอบกิจการใด ๆ ย่อมประสบผลสำเร็จส่วนใจที่กระด้าง กระบหนัดกระบหนอย ก็โกรธหน้าคว่ำ หน้าหงิก ใจชนิดนี้เป็นใจที่อ่อนกำลังย่อมประกอบกิจการใด ๆ ให้สำเร็จได้โดยยาก

๔. การพิจารณาปัจเจกชน

ปัจเจกชน แปลว่า การเพ่งพิจารณาอย่างรอบคอบละเอียดละออ

คนที่เจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม ต้องเป็นคนที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ชอบพินิจพิจารณา พิจารณา คือ ถ้าเป็นคนลวก ๆ ขาดนี้เอาดีไม่ได้ ถ้าเป็นคนละเอียด ช่างพิจารณา อยู่ที่ไหนก็เจริญ คือพิจารณาเรื่องการใช้สอยปัจจัยสี่ ซึ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต อันได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

เราอยู่ทางโลก ก็พิจารณาเหมือนกัน แต่พิจารณาแบบชาวโลกเช่นเรื่องอาหาร ส่วนมากคำนึงกันว่าอาหารชนิดนี้สกปรก หรือไม่อร่อยหรือไม่ มีคุณค่าทางอาหาร มีโปรตีน คือ เนื้อ นม ไข่ มีแป้ง เท่านั้นเท่านั้น กินแล้วแข็งแรงดี ส่วนมากเราจะพิจารณาแค่นี้ยังใช้ไม่ได้ เป็นการพิจารณาแบบเด็กเมื่อวานขึ้น

การพิจารณาเพื่อให้เราเป็นคนมีสติรอบคอบ มีความละเอียดลออ พระองค์ให้พิจารณาถึง ๓ ระวังด้วยกัน คือ

๑. ให้มีสติรู้สึกตัวในการรับ ไม่ให้รับสิ่งของด้วยอำนาจกิเลสจนทำให้เสียสมณสาธูป ต้องพิจารณาในการรับ เช่น เวลาออกบิณฑบาต ค่อนบาตรแล้วก็ควรพอหรือหลังเพลใครเอาอาหารมาถวายก็ไม่รับ ของใดที่ไม่เป็นประโยชน์แก่การประพฤติธรรมก็อย่ารับ และไม่ควรสะสมบริวารเกินความจำเป็น

๒. ให้พิจารณาในขณะบริโภคใช้สอย เช่น จฉันอาหารด้วยสำนึกเพียงเพื่อให้มีเรี่ยวแรงปฏิบัติธรรม มิใช่เพื่อความสวยงามหรือเพื่อความอร่อยลิ้น ฯลฯ แม้สบง จีวร หรือกุฎีที่อยู่อาศัย ก็ถือหลักเดียวกันให้พิจารณาหลังจากบริโภคใช้สอย เมื่อบริโภคใช้สอยจนมีเรี่ยวแรงแล้ว ได้เอาเรี่ยวแรงนั้นมาประพฤติปฏิบัติธรรมจริง ๆ จัง ๆ หรือเปล่า ถ้าทำจริง ๆ จัง ๆ ก็ไม่เสียเปล่า คุ่มกับที่โยมถวายมา แต่ถ้ายังไม่ทำใช้ไม่ได้ แสดงว่ายังเป็นหนี้ผู้ถวายปัจจัยอยู่ หากพิจารณาลงเหล่านี้อยู่ประจำ จะทำให้สติสัมปชัญญะสมบูรณ์ขึ้น ต่อไปไม่ว่าจะทำอะไร จะอยู่ในความพินิจพิจารณาหมด

อานิสงส์ของการพิจารณาปัจเจกชน

ทำให้เป็นคนละเอียดรอบคอบ มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ รู้จักประมาณตน ไม่โลภจัด ยิ่งกว่านั้น ถ้าฝึกมาก ๆ เข้า ทำให้รู้จักตนเองได้ดีและสามารถสังเกตนิสัยใจคอคนอื่นได้อีกด้วย

๕. การอุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์

การอุปัฏฐาก คือ การดูแลเอาใจใส่พระอาจารย์อย่างใกล้ชิด พระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้มีพระคุณ ท่านตั้งใจอบรมสั่งสอนเราโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยหรือเอือมระอา เราต้องตอบแทนพระคุณท่าน ด้วยการตามดูแลรับใช้ แม้เรื่องส่วนตัวของท่านก็ไม่เว้น ใครที่เคยทำแล้วย่อมเข้าใจว่าได้ประโยชน์มหาศาล อานิสงส์ของการอุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์

๑. ทำลายมานะ - ความถือตัวให้หมดไป และเพราะนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าแทนที่ ยิ่งถ้าเราเกิดในตระกูลสูง แต่ต้องตามรับใช้พระอาจารย์ซึ่งมาจากครอบครัวสามัญชน ความถือตัวจะถูกกำจัดไปทันที โบราณท่านอุปมา ความอ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนรวงข้าว ข้าวรวงไหนเมล็ดโตสมบูรณ์เต็มที่ มีน้ำหนัก ข้าวรวงนั้นจะโน้มต่ำลง แต่ถ้ารวงไหนตั้งตรง ไร้น้ำหนักแสดงว่าเมล็ดลีบ ไม่สมบูรณ์ คนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนก็เช่นนั้น ย่อมรองรับคุณความดีจากครูอาจารย์ได้เต็มที่ เพราะเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป ความรู้มีเท่าใด ครูอาจารย์ก็พอใจที่จะถ่ายทอดวิชาให้ และที่สำคัญคือ ใจเราก็เปิดรอรับอยู่ตลอดเวลา ส่วนคนที่ดื้อ ๆ ด้าน ๆ คิดว่าตัวเองวิเศษกว่าชาวบ้าน ใคร ๆ ก็ไม่อยากจะถ่ายทอดวิชาให้

๒. ความใกล้ชิดศรัทธาอาจารย์ ย่อมสามารถถ่ายทอดนิสัยใจคอที่สั่งมาจากท่านได้โดยง่าย ทำให้เป็นคนฉลาด มีไหวพริบ และจิตใจจะละเอียดอ่อนได้อย่างรวดเร็ว ยกตัวอย่าง คนแก่โบราณสอนเตือนไว้ว่า อายุขึ้นเลขห้าให้ระวังปาก เพราะเรารู้สารพัดก็จริง แต่กำลังวัยชรา นับวันจะถอย ถ้าพูดมาก บ่นมากลูกหลานรำคาญแล้วจะไม่มีความสุข เข้าใกล้ผู้เฒ่าครูบาอาจารย์ซึ่งมีประสบการณ์ผ่านโลกมามากแล้วจึงได้ประโยชน์อย่างนี้

๖. บริหารสิ่งของและร่างกาย

บริหาร ในทางศาสนาหมายถึง บำรุงรักษา เอาใจใส่ซ่อมแซม

การบริหารสิ่งของ คือ การดูแล เอาใจใส่ปรับปรุงเครื่องใช้ไม่ล่อย ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวัด ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยคงทนถาวรใช้ได้นาน ๆ เป็นการฝึกตัวเอง ให้รู้จักประหยัด ใช้ของทุกชิ้นอย่างคุ้มค่า ของทุกอย่างที่มีอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นเสื้อสักผืน เข็มสักเล่มหรือไม้กวาดสักอัน ล้วนเป็นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ญาติโยมเคารพ เลื่อมใสศรัทธาในพระองค์ จึงได้ถวายผ่านมาทางพระภิกษุสงฆ์เราได้ใช้ของเหล่านั้น ในฐานะที่เป็นทายาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้

ยิ่งกว่านั้น ก่อนถวายข้าวก็ยกขึ้นจบเหนือหัว อธิษฐานแล้วอธิษฐานอีก เราจึงควรระลึกอยู่เสมอว่า ใช้ของวัด ก็คือใช้ของที่อยู่บนหัวของชาวบ้าน ถ้าใช้ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เสียหายเปล่ายอมได้ชื่อว่า เป็นผู้ทำลายสมบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก็คือทำลายพระพุทธศาสนานั้นเอง

การบริหารร่างกาย คือ การดูแลสุขภาพให้แข็งแรง อย่าปล่อยให้ทรุดโทรมเร็วกว่าที่ควร เพราะจะทำให้การปฏิบัติธรรมได้ผลไม่เต็มที่

หลังจากนั่งสมาธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้านั่งต่อเนื่องกันนาน ๆ ๓ ชั่วโมง ๕ ชั่วโมง ควรเดินบ้างอาจจะเดินกวาดวัด เดินจงกรมหลวงพ่อกเองไปปักกลดหรืออยู่ตามเขา หลังจากนั่งสมาธิแล้ว ต้องหาโอกาสเดินขึ้นเขา ลูกโน้นลูกนี้ สักครั้งหรือหนึ่งชั่วโมง เพราะการนั่งนาน ๆ ถ้าได้ไม่ค่อยได้ขยับตัว โอกาสท้องผูกก็มีมาก ต้องฝึกดูแลอริยาบทให้สม่ำเสมอ พอเราฝึกดูแลตัวเองได้ คนอื่นเราก็มองเขาออกหมดอีกเหมือนกัน

อานิสงส์ของการบริหารสิ่งของและร่างกาย

- ทำให้เป็นคนมีนิสัยประหยัด ฐานะ และประมาณงานออก
- ทำให้เป็นคนกระฉับกระเฉง มีพละนาถัยแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

๗. ขวนขวายเรียนธรรมวินัยธรรมะ มี ๒ นัย

นัยที่ ๑ หมายถึง ความดี ความถูกต้อง เช่น ความเมตตา กรุณา ความอดทน ไม่หงุดหงิด ใจน้อย เป็นต้น ล้วนเป็นธรรมะ

นัยที่ ๒ หมายถึง ความจริงตามธรรมชาติ เช่น ความเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นต้น ล้วนเป็นธรรมะ

ธรรมะ จึงแปลว่า ความดีก็ได้ ความถูกต้องก็ได้ ธรรมชาติก็ได้ แล้วแต่กรณี

คำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎก ว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ตลอดจนลักษณะธรรมชาติต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ล้วนเป็นธรรมะทั้งสิ้น

วินัย คือข้อบังคับที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งกำหนดให้พระภิกษุต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้

วินัยของชาวบ้านคือ ศีล ๕ ข้อ

วินัยของสามเณร คือ ศีล ๑๐ ข้อ

วินัยของพระภิกษุ คือ ศีล ๒๒๗ ข้อซึ่งเป็นแม่บท นอกนั้นแยกเป็น รายละเอียดในการปฏิบัติออกไปได้ถึง

นักกีฬาต้องซ้อมวิ่งก่อนลงสนาม แต่สนามที่ซ้อมวิ่ง กับสนามที่วิ่งจริงไม่เหมือนกัน สนามซ้อมวิ่งทำให้วิ่งลำบาก กล้ามเนื้อจะได้แข็งแรงเร็วมีการยืดตัวเป็นพิเศษ ถึงเวลาวิ่งจริง ๆ จะไปได้เร็ว

สติของคนก็เช่นกัน จะให้ดีได้ต้องฝึก ฝึกแบบนักกีฬา แต่แทนที่จะเป็นสนามวิ่ง ก็ใช้ศีล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งตกเป็นรายละเอียดถึง ๒๑,๐๐๐ ข้อ เป็นบทฝึก ฝึกหนักเข้า ๆ สติจะดี

วินัยจึงมีไว้เพื่อควบคุมพระภิกษุไม่ให้เผลอสติ ถ้ารักษาวินัยอย่างเคร่งครัดในสมณเพศเรื่อยไป ย่อมมีโอกาสสำเร็จเป็นพระอรหันต์โดยง่าย แต่ถึงจะสึกออกมา ก็ยังเป็นคนมีสติดี สามารถทำการงานได้โดยไม่ผิดพลาด เพราะได้ฝึกสำรวม ระวังมากอนั่นเอง

คำว่า "ธรรมวินัย" จึงหมายถึง คำสั่งสอน ในพระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมี ๒ ลักษณะคือ

- ❖ เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เรียกว่า วินัย ซึ่งต้องทำตามนั้น ถ้าไม่ทำก็เสียหาย
- ❖ เป็นข้อเสนอแนะให้ทำความดีในรูปแบบต่าง ๆ เรียกว่า ธรรมะ ซึ่งใครทำย่อมได้ดี ใครไม่ทำก็ไม่ดี

๘. ดำรงตนให้น่าไหว

ผู้ที่หน้ากราบไหว้คือ ผู้ที่หมั่นปรับปรุงตัวเอง ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบวช คือ กำจัดกิเลสในตัวให้หมดไปกิเลสในตัวคนเรามีอยู่ ๓ ตระกูลใหญ่ ๆ คือ โภคะ โทสะ โมหะ

โภคะ คือ ความโลภ เห็นแก่ได้

โทสะ คือ ความโกรธ พยาบาท คิดทำลายล้างผลาญ

โมหะ คือ ความหลง ได้แก่หลงตัวเอง หลงตระกูลและหลงผิดต่าง ๆ

กิจวัตรข้อสุดท้ายนี้ มีเพื่อเน้นย้ำให้มีการปฏิบัติกิจวัตรทั้ง ๗ ข้อแรกอย่างจริงจัง จะได้เป็นพระภิกษุสามเณรที่น่าเคารพกราบไหว้ของสาธุชนทั่วไป เป็นผู้ที่มีแต่ความสุข เพราะได้เพาะนิสัยดี แทนที่นิสัยเสียๆที่มีมาแต่เดิม และที่สำคัญคือ ได้ประพடுத்தตนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบวชแท้จริง

อานิสงส์ของการบรรพชา

กล่าวโดยย่ออานิสงส์ของการบวชแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ อานิสงส์หลัก ได้แก่

๑. กรณีของผู้ที่หมดกิเลส สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์คือ

- ก. ทุกข์เก่าหมดไป
- ข. ทุกข์ใหม่ไม่เกิดขึ้น คือ หมดกิเลส
- ค. เป็นเนื้อนาบุญอันประเสริฐของมนุษย์ทั้งหลาย ที่ได้ทำบุญให้ท่าน และถวายสักการะแด่ท่าน

๒. มองถึงด้านคุณธรรมในตัวของผู้บวช

- ก. ทำให้ตัวเองเป็นผู้มีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ
- ข. จะได้น้ำใจงาม ที่เรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจ
- ค. เป็นผู้ที่มีปัญญา

ประการที่ ๒ อานิสงส์พลอยได้ ได้แก่

๑. อานิสงส์ที่เกิดแก่ผู้อื่น

- ก. ช่วยให้บิดามารดาได้มีโอกาสใกล้ชิดพระศาสนา เช่น ได้ฟังธรรม เป็นต้น เพราะต้องไปเยี่ยมเยียนผู้บวชอยู่เสมอ
- ข. แม้สึกออกไปแล้ว ลูกเมียก็เป็นสุข เพราะได้นิสัยดี ๆ ที่เกิดจากการขัดเกลาติดตัวไป เมื่อก่อนเคยทะเลาะเมามากขึ้นมาก็อาละวาด พอบวชแล้วสึกออกไปนิสัยดีขึ้น
- ค. ประเทศชาติได้พลเมืองดีเพิ่มขึ้น

๒. อานิสงส์ทางธรรม เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

อานิสงส์ของการบรรพชาชั่วคราว

สำหรับนิสิต นักศึกษา ที่ได้บวชในช่วงสั้น ๆ เป็นครั้งคราวถือว่าเป็นการบวชชั่วคราว หากตั้งใจประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ดังนี้

- ๑. เป็นผู้รู้จักบริหารเวลา คือ รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ภาษาศาสนาเรียกว่า กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาลทันเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งของสัปบุรุษขณะเป็นนิสิต นักศึกษา ภาระรับผิดชอบยังมีไม่มาก ความกังวลทางบ้านเรือนไม่มี หากรับมาบวชก่อน ย่อมบรรลุธรรมได้โดยง่าย
- ๒. แม้ช่วงเวลานั้น แต่ถ้าวางมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็จะได้ลิ้มรสความสุขอันเกิดจากความสงบแต่เยาว์ เพราะตอนเป็นนิสิต นักศึกษาจิตใจยังไม่แก่จัด เป็นเหมือนไม้อ่อน พอดัดได้ง่ายครั้นบวชแล้วได้รับรสแห่งความสุขภายใน ก็จะมีจิตที่สงบ อยู่นั้นมีจริง สุขภายในดีกว่า ก็จะไม่ติดในอามิสขันธ์อันเป็นความสุขทางโลก
- ๓. มีโอกาสได้ศึกษาหลักธรรมไว้กับความรู้ จะได้ใช้ความรู้ทั่วไปในทางที่ถูกที่ควร ดังพุทธพจน์บทหนึ่งว่า “ความรู้ทางด้านวิชาการ ที่ชาวโลกเรียน หากเกิดแก่คนพาล ไม่มีศีลธรรม ย่อมมีแต่จะนำความฉิบหายมาให้ เพราะเขาจะนำความรู้ไปใช้ในทางที่ผิด เนื่องจากไม่มีคุณธรรมกำกับ”
- ๔. ทำให้ได้ฝึกวินัย และเข้าใจวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ถ้าบวชแล้วตั้งใจฝึกฝนอบรมตนอย่างจริงจัง สึกออกไปแล้วจะเป็นคนรักวินัย คนไทยส่วนมากมักจะไม่สังเกตทั้ง ๆ ที่มีพระเป็นตัวอย่างทางวินัยให้ดู เข้าซั้้นก็เดินออกไปปิ่นบาทตกกันเป็นแถว สวดมนต์ หรือฟังเทศน์ท่านก็นั่งเป็นแถว เพราะฉะนั้นคนที่เคยบวชแล้วความมีวินัยก็จะติดเป็นนิสัยไปด้วย
- ๕. ทำให้ได้ฝึกสมาธิ ทำจิตให้สงบ ซึ่งเป็นผลดีต่อการศึกษาต่อไปภายหลัง
- ๖. เกิดความปลื้มปิติยินดี ที่ได้ทำความดีไว้แล้วตั้งแต่ยังเยาว์ปิตินี้จะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจอยู่เสมอ ถึงคราวจะตาย ก็ไม่ห่วงหน้าพะวงหลัง
- คนหนุ่มสาวมักมองโลกไปข้างหน้า คิดสร้างอนาคตอย่างอย่างนี้ ส่วนคนเฒ่าคนแก่จะเหลียวมองข้างหลัง คือถ้ามองย้อนหลังไปดู เราได้ทำความดีอย่างนั้น ๆ นึกแล้วก็ชื่นใจ แต่ถ้าแก่แล้ว เหลียวหลังไปดู หากได้ไม่ได้ ก็จะได้ความเสียใจเป็นเครื่องตอบแทน ตอนใกล้ตาย ก็ตายแบบใจเหี่ยว ตรงกันข้าม ถ้าเคยบวช เคยทำความดีมาก่อน ก็จะไม่ปลื้มปิติว่าได้ทำความดีแล้ว แม้จะตายก็ตายดี ตายอย่างคนที่ใช้ชีวิตคุ้มค่านั่นแล้ว
- ๗. ทำให้รู้จักเป้าหมายของชีวิตที่แท้จริงว่า เกิดมาทำไม เพราะฝึกแล้วรู้ว่า ทำให้กิเลสหมดไป เกิดเป็นสุขภายในขึ้นมาตามลำดับ จะได้แก้ไขปรับปรุงตัวเองได้อย่างถูกต้อง
- ๘. ทำให้มีความอดทน ไม่นั่นโน่นในอุปสรรค

๙. ทำให้รู้จักตนเอง คือ รู้ว่าตัวเองมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมแค่ไหน เพียงใด เมื่อก่อนเราก็มองตัวเองเก่ง แต่พอมาบวชแล้วได้ฝึกตน รู้เลยว่า จริง ๆ แล้วความสามารถแค่ไหน แต่เราได้พัฒนาปรับปรุงตัวเองขึ้นมาได้อีกระดับหนึ่ง

๑๐. ทำให้เป็นคนมีเหตุผล

๑๑. ได้ชื่อว่าได้ชำระโทษทางกาย วาจา ใจ ให้สิ้นไป เพราะ ศีล ชำระโทษทางกาย วาจาสมาธิ ชำระโทษทางสันดาน ให้เป็นคนมีสัมมาทิฐิ

๑๒. ได้ชื่อว่า ปฏิบัติบูชา ซึ่งเป็นการบูชาอันสูงสุด แม้จะเป็นช่วงสั้น ๆ ก็ตาม

๑๓. ทำให้มีโอกาสเอาชนะกิเลสได้ระยะหนึ่ง จึงมีเชื้อสายแห่งความเป็นผู้ชนะ คนเราเมื่อมีเชื้อแห่งชัยชนะแล้ว ต่อไปเห็นอะไรก็ไม่ย่อท้อเพียรจนสำเร็จได้ การปฏิบัติตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างเคร่งครัด จนสามารถเอาชนะกิเลสได้ในการบวชระยะสั้น ๆ นั้นย่อมเกิดกำลังใจว่า เราก็มียึดมือ ฉะนั้นการดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวกทั้งหลายนั้นแม้ยากยิ่งแต่ก็มีสิ่งทีเหลือวิสัย ใจสู้ขึ้นมาเมื่อไหร่ หนทางข้างหน้าก็ไปได้ยาก

๑๔. ทำให้แสวงหาความสุขได้มากที่สุด เท่าที่มนุษย์จะพึงได้

๑๕. ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีการชีวิตแล้ว เพราะได้กระทำความดีบริสุทธิทั้งกาย วาจา ใจ

๑๖. ได้ชื่อว่าเป็นผู้เริ่มเดินทางไปพระนิพพานแล้ว ส่วนจะได้เท่าไรนั้น ไม่ต้องห่วง เพราะเมื่อได้เริ่มต้นหนึ่งแล้ว สอง สาม สี่ ห้า ก็จะตามมาเอง แต่ถ้าไม่ได้เริ่มก็ยังอยู่ที่ศูนย์นั้นแหละ ดายเปล่าไปอีกชาติหนึ่ง

นี่คืออานิสงส์โดยย่อของการบวชชั่วคราว ด้วยเหตุนี้ก่อนที่จะปล่อยให้เด็กในปกครองของท่าน ไปหลงอยู่กับความเพลิดเพลินทางโลก หรือติดอบายมุขนานาชนิด ท่านที่เป็นพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ควรสนับสนุนเขาให้ได้มาบวชในพระบวรพุทธศาสนา ก่อน ทั้งนี้ นอกจากท่านจะได้ชื่อว่าเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอันไพศาล ยิ่งยืนนาน สมดังพุทธดำรัสที่ว่า

“จงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ ให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์เถิด”

(ที่มา เว็บไซต์ของศูนย์ประสานงานประชาคมน่าน)

พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ควรคู่กันไปแม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ประสูตรที่ใต้ต้นสาละ ที่ตั้งอยู่สวนลุมพินีวัน หรือตรัสรู้ที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ และปรินิพพานที่ใต้ต้นรังค์ ซึ่งก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมคือสิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ซึ่งจำแนกได้เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำ อากาศ พืชและสัตว์ ร่าตุอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้สอยเป็นประโยชน์ได้ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ชุมชน อาคารบ้านเรือน เครื่องอุปโภคบริโภค ต่าง ๆ ศิลปกรรม วัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน พึ่งพาอาศัยกันหรือเบียดเบียนกันโดยตรง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นมักเอื้อเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกัน ส่วนที่จะเบียดเบียนกันมีน้อย จึงมักอยู่ในสภาพที่สมดุลหรือมีความสมบูรณ์แต่สิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งเป็นฝีมือของมนุษย์นั้น เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยตรง พระสงฆ์ก็ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเช่นกัน ดังนั้น พระสงฆ์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้ และในทางกลับกัน หากพระสงฆ์จะเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหานี้ น่าจะทำได้กว่ากว่า จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้ได้ประสบการณ์จริง เพื่อให้ธรรมชาติเป็นครูแก่เรา

บทที่ ๓

องค์ความรู้และการพัฒนาคุณภาพการบรรพชา

จากการศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทางหน่วยได้ดำเนินการตั้งแต่ระยะเริ่มต้นโดยมีการประชุมซึ่งมีหัวหน้าหน่วยอบรมทั้ง ๑๒ หน่วยและนักวิชาการ ร่วมในรูปแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการโดยการให้แต่ละพื้นที่นำกระบวนการ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ดำเนินการของแต่ละท้องที่ในปีที่ผ่านมา มา นำมาวิเคราะห์เพื่อที่ศึกษาว่าแต่ละหน่วยพื้นที่ได้ดำเนินการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อนกันอย่างไร เป็น การศึกษาที่บางครั้งหน่วยที่ดำเนินการอบรมนั้นไม่รู้ว่าหน่วยนั้น ๆ ได้ใช้รูปแบบของตนเองที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ซึ่ง ไม่ได้สังเกตว่าความรู้ต่าง ๆ ที่ดำเนินการไปนั้นเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ามากต่อการนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ เป็นปัจจุบันที่สุด

พื้นฐานความรู้ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรม หรือกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของแต่ละปี และ แต่ละพื้นที่ ที่ใช้กันจนทุกปีจนถึงปัจจุบันนี้ คือ

ความรู้ที่เปิดเผย (explicit knowledge) หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในรูปเอกสาร คู่มือ สื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้สนใจสามารถเสาะหา สืบค้นเข้าถึงได้สะดวก และแลกเปลี่ยนถ่ายทอดได้

ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) หมายถึง สิ่งที่อยู่ในบุคคล ได้แก่ ทักษะประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ซึ่งบางครั้งบุคคลนั้นอาจไม่รู้สึกว่าตนมีความรู้ประเภทนี้

ความรู้แฝงในองค์กร (embedded knowledge) หมายถึง แบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติ วัฒนธรรม องค์กร กฎ กติกา ข้อตกลงต่าง ๆ ของการทำงานร่วมกันในกลุ่ม/องค์กร (วิจารณ์ พานิช.๒๕๔๖)

ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ชนบท เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พืชพันธุ์และสัตว์ใน ท้องถิ่น การอาชีพ วัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยี ปัญหาและการแก้ปัญหา

ขณะนี้ระบบการศึกษาทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย เกือบจะไม่ได้ศึกษาให้เกิด ความรู้จริงเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐานชุมชน ชนบท ศาสนาวัฒนธรรม

"...พวกเราต้องยอมรับก่อนนะว่า ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐาน เป็นความรู้เป็นหลักวิชาการมาก นัก แต่อยู่ในหลักของการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ เพราะว่าหลักอันใดปฏิบัติแล้วได้ผล มันจะ จารึก ฝังไว้อยู่ที่หัว หลักการต่างๆ ต้องแปะไว้ที่ข้างสมอง หรือแปะไว้ที่หัวใจ พร้อมใช้ทุกครั้ง เหมือนที่ลองถามอะไรพวกเธอทั้งหลายนี้ เธอมักแะก่กล่อก่อน พอไปเรียนอะไรมาก็เก็บไว้ในกล่อง ถึงเวลาก็แะก่กล่อกมาใช้ แทนที่จะแปะไว้ตรงนี้(ชี้ที่ ศีรษะ)พร้อมใช้ เพราะว่าเอาไว้ในกล่อง ไม่เคยนำมาใช้นั่นตรายมีมิดคมเอาใส่กล่องแทนที่จะใส่ฝักไว้ข้างเอว ..."(บุญยงค์ วงศ์รักมิตร สัมภาษณ์๑๑ พ.ย.๒๕๔๕)

นับตั้งแต่โบราณมา วัดเป็นสถาบันที่ให้การศึกษแก่เยาวชนไทยตลอดมา การศึกษาระทำกันที่วัดโดย มีพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กชายจะถูกนำไปเป็นศิษย์วัดหรือ

สามเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการอบรมศีลธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ทำให้เด็กชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในค่านิยมของสังคมโดยถือเป็นเกียรติ ของตนเอง และครอบครัว

จากความเชื่อเหล่านี้ทำให้ผู้ปกครองนำเด็กเยาวชน ลูก หลาน นักเรียน นักศึกษา เข้ามาศึกษาเข้ามารับพรพาเพื่อให้ได้ให้การศึกษาในเรื่องของศีลธรรมเหล่านั้น บางครั้งเป็นสิ่งที่บางพื้นที่ที่รองรับเยาวชนเหล่านั้นไม่ได้ ทำให้การจัดกระบวนการ กิจกรรมต่าง ๆ ย่างช้า ๆ เกิน ๆ ไปมากเพราะจำนวนผู้ที่เข้ามาบรรพชาเหล่านั้นมาก พระพี่เลี้ยงไม่เพียงพอ และยิ่งขาดเทคนิคหลาย ๆ อย่างที่จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้มาก อาจจะเป็นการมองโดยทั่วไปว่าเมื่อนำบุตรหลานไปมอบให้กับพระแล้วก็ไม่ต้องห่วงเพราะเป็นหน้าที่ของหน่วยอบรมเหล่านั้นจะกำชับ หรือปกครองตลอดการการอบรมซึ่งทำให้ไม่เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับหน่วยอบรมเลย

ปัญหาหลาย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งกับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่จังหวัดน่าน มักพบอยู่เป็นบางพื้นที่ ซึ่งเป็นเรื่องที่แทบที่จะไม่เกิดขึ้นเลยก็คือ การหาสามเณรเข้ามาบรรพชา เป็นกรณีที่บางหน่วยอบรมที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะหน่วยอบรมเหล่านั้นซึ่งล้วนแล้วเป็นหน่วยอบรมที่อยู่ในสถาบันการศึกษาทั้งสิ้น และเป็นสถาบันที่จะต้องมีการเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน หากว่าไม่มีบุคลากรเข้าศึกษาแล้วในอนาคตการศึกษาของหน่วยนั้น ๆ ก็ต้องมีปัญหาในการจัดการบริหาร แต่ก็ตรงกันข้ามกับหน่วยอบรมบางหน่วยที่ เยาวชนหรือ สามเณรที่จะบวชนั้นมากกว่าความต้องการของหน่วยอบรม เมื่อมองปัญหาต่าง ๆ แล้วก็พอแยกประเด็นคือ

ปัจจัย ในการซื้อเครื่องอัฐบริขารและค่าภัตตาหารเลี้ยงสามเณร เป็นปัญหาหลักที่บางหน่วยก็พบอุปสรรคที่สำคัญและตรงกับทุกหน่วยเป็นส่วนใหญ่ การบรรพชาทุกครั้งต้องใช้จ่ายมากผู้ปกครองต้องสอบถามในแต่ละหน่วยอบรมว่า การบวชในแต่ละครั้งนั้นให้ทางผู้ปกครองต้องทำอะไร โดยเฉพาะเรื่องปัจจัยเพราะผู้ปกครองฐานะค่อนข้างยากจน แต่อยากให้นุตรของตนได้บวชและศึกษาในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมคือการนำภัตตาหารมาร่วมเป็นบางวันเท่านั้นถ้าหากมากกว่านั้นก็ไม่ได้ เนื่องจากต้องทำเป็นจำนวนมาก

ประดิษฐ์ กะลาสิ (สัมภาษณ์ ๒๕๔๖) ได้เสนอแนวคิดในการจัดสรรในเรื่องการหาปัจจัย และอุปกรณ์อัฐบริขารว่า ทางโรงเรียนปัวได้ดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยการเว้นช่วงปี คือสมมติว่าปีนี้จัดบรรพชา ปีต่อไปก็หยุดเพื่อให้ครูบาอาจารย์ พักผ่อน (ครอบครัว) ปีต่อไปก็ดำเนินการจัดกิจกรรมการบรรพชาเป็นอย่างนี้เรื่อยมา "ปัจจัยได้มาอย่างไร ?" ผมได้มาจากญาติโยมที่อยู่ทางกรุงเทพฯ ผู้ที่รู้จักเมื่อครั้งยังเป็น "พระภิกษุ" เรื่องปัจจัยจะไม่มีปัญหาเพียงแต่บอกญาติโยมว่าบรรพชารูป ละ ๒๐ บาท ไม่นานก็ครบตามจำนวน ซึ่งก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้บารมีหรืออันสงค์เก่าของหัวหน้าโครงการที่ผ่านประสบการณ์ การบวชในพุทธศาสนามาเรียบร้อยแล้ว และได้ศรัทธาจากประชาชนที่อยู่ในตัวเมืองใหญ่ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเจริญด้านวัตถุ และหลากหลายวัฒนธรรม แต่ยังเต็มเปี่ยมไปด้วยความเสียสละให้ทาน ถึงแม้พระภิกษุรูปนั้น ๆ จะได้ศึกษาเฉพาะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแรงจิตศรัทธาของสาธุชนคนไทยที่มีหัวใจแห่งการนับถือพุทธศาสนา เห็นความสำคัญของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อที่จะช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับที่ ตนเองปรารถนา

องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเป็นหัวใจของการพัฒนา

แม้การพัฒนาชนบทจะมีหลายองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบที่เป็นหัวใจของความยั่งยืนของสังคมชนบท มี ๓ องค์ประกอบ คือ

๑. องค์กรชุมชน หรือองค์กรสงฆ์ คือองค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง หรือเป็นองค์กรที่พระสงฆ์เห็นควรจัดตั้ง เป็นองค์กรที่ เฉพาะกิจ และสามารถทำให้เกิดความเจริญยั่งยืนไปไม่ใช่องค์กรที่ทางราชการไปจัดตั้งให้

การมีองค์กรชุมชน พระสงฆ์ ทำให้มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนเพื่อชุมชนทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและอื่น ๆ รวมทั้งทำให้เผชิญภาวะวิกฤติได้ดีขึ้น

การมีองค์กรชุมชนคือประชาธิปไตยในระดับ “รากหญ้า” อันเป็นประชาธิปไตยที่ใกล้ตัวชาวบ้านที่สุด หากมีการส่งเสริมให้มืองค์กรชุมชนและมีการรับรองความเป็นนิติบุคคลขององค์กรชุมชน ไม่เพียงแต่จะทำให้แก้ปัญหาความยากจนได้โดยรวมเร็วเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยในระดับ “รากหญ้า” จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชาธิปไตยในระดับบนด้วย

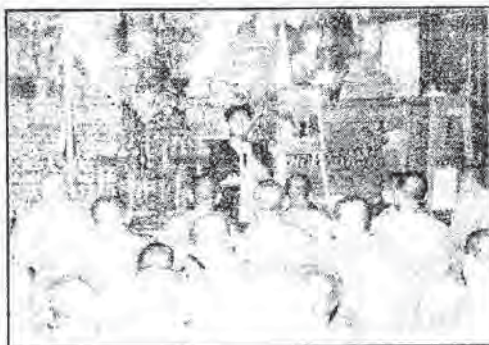
ในสังคมปัจจุบันและอนาคตซึ่ง ความหลากหลายประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีบทบาทในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

๒. ความรู้ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ความรู้จริงคือ พลัง การท่องเนื้อหาในหนังสือโดยปราศจากการศึกษา สภาพของจริงไม่ทำให้เกิดความรู้จริง ความรู้เรื่องเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความยั่งยืนของสังคมชนบท ระบบการศึกษาทั้งหมดควรจะเข้ามาสร้างความรู้จริงเกี่ยวกับชนบท

๓. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หรือองค์กร ต้องแยกกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรหรือประชาชน ออกเป็นคนละเรื่องกับความรู้ที่กล่าวถึงในข้อ ๒ เพราะแม้เรามีความรู้เกี่ยวกับชนบทแต่ปราศจากกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนก็ยังไม่เกิดการพัฒนาขึ้น เปรียบประดุจว่าเมื่อมีองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก ถ้าพุทธบริษัทไม่เรียนรู้ก็ไม่บรรลุนิพพานหรือมีการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ในที่นี้ไม่ได้แปลว่าให้เยาวชนท่องหนังสือ หรือให้วิทยากรไปสอนความรู้สำเร็จรูปได้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ประยุกต์ นำไปใช้เลย นั่นก็หมายความว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรสงฆ์หรือหน่วยอบรม และเยาวชน

การศึกษาองค์ความรู้ ที่ได้จากชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ผู้เข้าอบรม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์มาก โดยให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่

ที่มา : สมคิด อิศุทธรมโม.๒๕๔๖

ศาสนพิธีและพิธีกรรมการบรรพชา อุปสมบท

ศาสนพิธี หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่าง ที่พึงปฏิบัติในศาสนาเมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา ความจริง ศาสนพิธี เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกศาสนาซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะความเชื่อของศาสนาหรือลัทธินั้น ๆ เป็นสิ่งเกิดขึ้นภายหลังศาสนา โดยศาสนาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นมาก่อน แล้วพิธีกรรมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นแม้ไม่ใช่สิ่งที่ เป็นแก่นสารของศาสนาแต่ท่านผู้รู้ก็เปรียบพิธีกรรมหรือศาสนาพิธีไว้ว่าเป็นดังเปลือกไม้ ซึ่งคอยห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ คือเนื้อแท้ของศาสนาไว้ โดยทั้งสองส่วนนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกันกล่าวคือ หากไม่มีแก่นแท้ของศาสนา ศาสนพิธี

ก็อยู่ไม่ได้นาน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่มีแต่เปลือกไม่มีแก่นก็ทำให้ต้นไม้ที่นั้นทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ แรงลม ก็หาไม่ ซึ่งแกนของต้นไม้จะอยู่หรือเจริญเติบโตได้นั้นต้องมีกระพี้หรือเปลือกเป็นผู้นำอาหารมาหล่อเลี้ยงให้กับลำต้นตลอด เช่นเดียวกับศาสนาที่จะต้องมียุติธรรมควบคู่ไปกับหลักของศาสนา เพื่อให้เข้ากับจิตของคนที่ซึ่งทางพุทธศาสนา ได้กล่าวไว้ถึง ๖ ชนิดนั้นก็คือ ๑. รากจริต พวกที่รักสวรั้งาม ชอบทำอะไรที่ใช้ความละเอียด ประณีต เป็นพวกที่จะสอนอะไรต้องนุ่มนวล ๒. โทสจริต พวกที่ใจร้อน ชอบทำงานที่ใช้ความเร็ว และการอยู่กับผู้คนต้องกระตือรือร้น ซึ่งจะเป็นนิสัยที่ชอบทำหาย ๓. โมหจริต พวกไม่กระตือรือร้น เชื้อชาไม่ค่อยที่จะสนใจในการปฏิบัติเท่าไร ๔. สัทธาจริต พวกที่เชื่อง่ายหูเบา ซึ่งหากความชอบอะไรแล้วก็จะทุ่มเทใจให้อย่างเต็มที่ ๕. พุทธจริต ซึ่งพวกนี้ค่อนข้างที่จะค่อนข้างที่จะมีน้อยมากที่ชอบใฝ่รู้ ช่างสงสัย ช่างสังเกต ทำอะไรมีการไตร่ตรองเสมอ ๖. วิตกจริต เป็นคนที่ไม่กล้าตัดสินใจ เป็นกังวล ไม่กล้าแสดงออก

เป็นธรรมดาต้นไม้ที่มีแก่นทั้งหลาย ใ้ว่าจะมีแก่นมาแต่เริ่มเกิดขึ้นเป็นต้น ก็หาไม่ได้ แก่นย่อมเกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้นและ ก่อนที่จะมีแก่นเกิดขึ้นภายในลำต้นได้ก็จำเป็นจะต้องอาศัยเปลือก อาศัยกระพี้ ห่อหุ้มป้องกันอยู่ภายนอก ถ้าต้นไม้ปราศจากเปลือกและกระพี้เสียแล้ว จะมีแก่นเกิดขึ้นไม่ได้เลยอันใด ความจริง ความนิยม เชื้อถือเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นพิธีเรียกขวัญ พิธีเชิญขวัญ พิธีทำขวัญ พิธีทำขวัญนาคน เป็นต้น ที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายนิยมประเพณีปฏิบัติจัดทำสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ล้วนเป็นเรื่องของลัทธิศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น ไม่ใช่คำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เนื้อหาสาระ ไม่ใช่แก่นไม่ใช่สาระจัดได้ว่าเป็นเพียงเปลือก เป็นเพียงกระพี้ของพระพุทธศาสนาแม้โดยแท้ อุปมาเหมือนบรรดาบุคคลทั้งหลายที่เดินขึ้นบันไดอาคารบ้านเรือน บุคคลที่มีกำลังกายอ่อนแอ ไม่แข็งแรง ได้แก่ เด็กและคนทุพพลภาพ หรือคนชราทุพพลภาพ ย่อมมีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันไดขึ้นลง ส่วนบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรงก็ไม่มีมีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะราวบันได ขึ้นลงได้อย่างสะดวกสบาย

บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้นิยมเชื้อถือพิธีต่าง ๆ ก็อันนั้นเหมือนกัน พุทธศาสนิกชนผู้ได้รับการศึกษาอบรมในทางพระพุทธศาสนายังน้อย ยังเข้าไม่ถึงสัจธรรมข้อว่ายังเป็นผู้มีกำลังใจไม่เข้มแข็ง ยังมีจิตใจไม่มั่นคง จึงจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธิตองต่าง ๆ ไปพลาง ๆ ก่อน ส่วนพุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมจนมีความรู้เข้าถึงสัจธรรมแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องอาศัยเกาะพิธิตองเหล่านั้นอีกต่อไป ซึ่งพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตใจยังไม่เข้มแข็งพอ ไม่อาศัยเกาะพิธิตองเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้หันเข้าหาพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะได้รับการศึกษาอบรมทางพระพุทธศาสนา และไม่มีโอกาสจะประพฤติปฏิบัติตนเข้าถึงสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เลย

การบรรพชาอุปสมบท มีกฎเกณฑ์อยู่ว่ากุลบุตรคนใดจะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาต้องได้รับการอนุญาตจากบิดามารดาญาติพี่น้องเสียก่อน เนื่องมาจากในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทำการบรรพชาสามเณรราหุลซึ่งเป็นพระโอรสของพระองค์เองเมื่อครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ โดยไม่ได้รับการอนุญาตจากญาติพี่น้อง ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะไม่ทรงพอพระทัย และทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงประทานอุปสมบทให้แก่บุคคลที่พ่อแม่หรือญาติอนุญาตให้เท่านั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงรับและถือปฏิบัติตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทขึ้นมาว่าถ้าพระภิกษุรูปใดอุปสมบทให้แก่กุลบุตรที่ไม่ได้รับอนุญาตจะต้องโทษทางพระวินัย แต่ในปัจจุบันนี้ได้เพิ่มหลักการให้ละเอียดขึ้น เช่น ในกรณีที่ต้องการจะบวชหรืออุปสมบทเป็นข้าราชการหรือพนักงานบริษัทต้องไปขอใบอนุญาตบวชจากผู้บังคับบัญชาก่อน ผู้ขอรับการบรรพชาอุปสมบทต้องมีใบรับรองแพทย์ ใบรับรองความ

ประเพณีจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ทั้งหมดที่ตั้งขึ้นตามความเห็นชอบคณะสงฆ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อครหาภายหลังการบรรพชาอุปสมบทและเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจของผู้ที่จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบท และพระที่สามารถออกใบอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบทได้ก็คือเจ้าคณะอำเภอเท่านั้น เมื่อได้รับเอกสารพร้อมแล้วก็กำหนดวันเวลาทำการบรรพชาอุปสมบท ก่อนทำการบรรพชาอุปสมบทต้องทำพิธีโกนหัว โดยนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป มาเจริญชัยมงคลเพื่อความเป็นสิริมงคล จากนั้นก็นุ่งขาวห่มขาวเป็นนาค การเป็นนาคก่อนทำการบรรพชาอุปสมบทนั้นมีเรื่องสืบเนื่องมาจากครั้งพุทธกาล คือมีพญานาคตนหนึ่งแปลงกายเป็นมนุษย์มาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงเข้าไปขออุปสมบทจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยทิพยจักขู่ว่าเขาเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่สามารถที่จะทำการอุปสมบทได้จึงไม่ทรงอนุญาต เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่พญานาคจึงเป็นพิธีกรรมที่นิยมทำกันว่า ก่อนบวชต้องนุ่งขาวห่มขาวเป็นนาคเสียก่อนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อจากนั้นก็ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญนาคเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นการรับขวัญนาคก่อนทำการบรรพชาอุปสมบท การเป็นนาคบางพื้นที่จะใส่กระโสมที่ศีรษะโดยทำเป็นรูปพญานาค หลังจากนั้นก็เข้าสู่พิธีการบรรพชาอุปสมบท การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในบางพื้นที่ก็ใช้พระภิกษุรูปเดียว คือ พระอุปัชฌาย์รูปเดียว ไม่มีพระอันดับ ส่วนการอุปสมบทนั้นต้องนิมนต์พระให้ครบองค์สงฆ์ คือ ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แต่ที่นิยมคือ ในชนบท ๕ , ๗ , ๙ รูป ชุมชนเมืองก็มากขึ้นตามกำลังศรัทธาของเจ้าภาพ ความแตกต่างระหว่างชนบทกับในเมืองก็คือ การที่พิธีอุปสมบทในชนบทจะใช้พระภิกษุจำนวนน้อยรูปเพราะว่าในชนบทมีพระจำพรรษาอยู่น้อย ไม่เหมือนในตัวเมืองที่มีพระจำพรรษามาก นอกจากนี้ในพิธีบรรพชา-อุปสมบทยังมีพิธีกรรมพื้นบ้านมาสอดแทรก บางพื้นที่บุคคลผู้ที่จะบรรพชาอุปสมบทต้องมีพ่อออกแม่ออก (โยมอุปฐากหรือเจ้าภาพในการบรรพชา-อุปสมบท) เสียก่อน มีการขนานนามเพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ที่ได้อบรมเลี้ยงดูมาและให้ถือพ่อออกแม่ออกเปรียบเสมือนพ่อแม่ที่แท้จริงของตน

พิธีขอขมาบิดามารดา
และพิธีทำขวัญนาค
ที่มา:
สมคิด อัสสุธรรมโม
(๒๕๔๗)

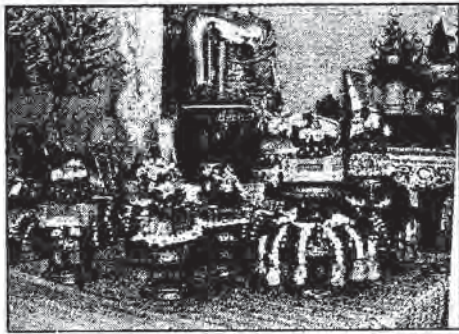
เครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์ บางพื้นที่ก็ใช้ดอกไม้รูปเทียน บางพื้นที่ก็ใช้มะพร้าวประดับตกแต่งโดยการปักยอดปักจ้ายถวายพระสงฆ์ บางพื้นที่ก็ใช้เครื่องสังฆทานตลอดถึงของใช้ที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ เป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้รู้ว่าแน่แท้คือพิธีกรรมการบรรพชา-อุปสมบท ตามคติโบราณกาลที่สืบทอดกันมาช้านาน นอกจากนี้ประเภทเครื่องไทยธรรมที่นิยมถวายพระสงฆ์ ตามปัจจัย ๔ และสิ่งของที่นับเนื่องในปัจจัย ๔ เช่น

เครื่องนุ่งห่มประเภทเครื่องผ้าทุกชนิดที่มีสีสมควรแก่พระภิกษุสามเณรใช้สอยได้ ซึ่งมีสีไม่ฉูดฉาดบาดตา เป็นของไม่กำวาว เช่น ผ้าลายดอกไม้ เป็นต้น เป็นของไม่สมควรใช้นุ่งห่มสำหรับสมณะ

เครื่องขบฉันต่างชนิด ทั้งอาหารคาวหวานและเครื่องดื่มนานาชนิด ยกเว้นเครื่องดองของเมา เช่น สุรา เมรัยและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

เครื่องอุปกรณที่อยู่ออาศัย ซึ่งรวมเรียกว่า เครื่องสุขภัณฑ์ได้แก่ ตู้ เตียง โต๊ะ เก้าอี้ ที่นอน เสื้อ หมอน มุ้ง พรหม เป็นต้น รวมทั้งเครื่องชำระมลทินกาย เช่น สบู่ ถูตัว ผงซักฟอก แปรงและยาสีฟัน เป็นต้น

เครื่องยานำบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิดและเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (น้ำตาล) รวมทั้งหมากพลู บุหรี่ ชา เป็นต้น

เครื่องสักการะที่เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการสักการะบูชาผู้มีพระคุณ หรือครูบาอาจารย์ที่ดี และประเสริฐ คือ พานพุ่มรูปเทียนแพ ซึ่งจะถวายแก่พระอุปัชฌาย์ และพระกรรมวาจา และอนุสาวนาจารย์ (ที่มา: สมคิด อิศฺฐธมฺโม, ๒๕๔๗)

วัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลสำหรับการบรรพชาสามเณร หรือภิกษุ คือ การขับขอ ซึ่งเป็นการ บ่งบอกถึงการประยุกต์หลักธรรมให้มาเป็นการขับร้องที่ให้ผู้มาร่วมงานเพลิดเพลิน และเป็นคำสอนที่เกิดจากการเรียนรู้ทางศาสนา

ปัจจุบันสิ่งที่พบเห็น ที่หาได้ยากยิ่งที่สังคมชุมชนเมืองจะกระทำคือ การอยู่กันอย่างครอบครัวที่อบอุ่นไปด้วย ปู่ย่า ตายาย รักในศาสนา เห็นบุญทรูลาน ได้บรรพชาอุปสมบทก็ชื่นใจ

หลักสูตรที่ใช้ในการอบรม

หลักสูตรของแต่ละพื้นที่ส่วนมากจะยึดหลักสูตรของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่จัดทำขึ้นโดยกรมการศาสนา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนระยะสั้น แต่ว่าจะนำไปใช้ได้มากนักน้อยเพียงใดนั้นอยู่ที่การนำไปประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ระยะเวลาของการอบรม และในขณะเดียวกันบางพื้นที่ก็จะให้หลักสูตร

การอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนที่จัดทำขึ้น โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์หลาย ๆ หน่วยอบรมจะมีหลักสูตรที่ขาดไม่ได้คือเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมขั้นพื้นฐาน เช่น หิริ โอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ ขันติ การเดินจงกรม การเจริญสติปัฏฐาน การละลายพฤติกรรม บางพื้นที่เน้นการเดินทางไปดูวัดตามหมู่บ้านต่าง ๆ และให้วิทยากรตามให้ความรู้ซึ่งจะดำเนินการโดยการบรรพชาเป็นที่เรียบร้อยแล้วถึงจะออกเดิน เพื่อให้รู้เรื่องกฎระเบียบของการบรรพชาการเป็นภิกษุสามเณรใหม่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลที่จะมาร่วมกิจกรรม ร่วมกับหน่วยอบรม ในเมืองกับชนบทจะเห็นความแตกต่างกันไม่มากเท่าไรแล้วแต่บางพื้นที่หน่วยอบรมที่พร้อมด้านหลักสูตรที่มีการพัฒนาจากการทดลองนำการอบรมแบบอยู่กับที่ คืออยู่ที่ใดที่หนึ่งจนปิดโครงการโดยการป้อนข้อมูลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเดียวนั้น ไม่มีการนัดหมายการทุกอย่างต้องอยู่ในกรอบระเบียบ แบบแผน แนวคิดของผู้จัดกลุ่มๆ หนึ่งเท่านั้น จะไม่มีการศึกษาตามสภาพแวดล้อมอื่น แต่จะเป็นการสอนแบบในระบบเป็นวิชาที่เรียนแบบนักเรียนโดยเนื้อหาธรรมะล้วนๆ ตรงจุดนี้จะทำให้เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบรรพชาเกิดความเบื่อหน่ายได้ ตามธรรมชาติของเด็กที่ต้องการความสนุกสนานบ้างเป็นบางครั้ง ทางพื้นที่จังหวัดน่านจึงได้มีการพัฒนารูปแบบหลักสูตรการบรรพชาสามเณรภาคฤดูให้สมสมัยที่สุด

โดยหลักสูตรในการจัดกิจกรรมจะเน้นในเรื่องของการศึกษาพระพุทธรูปศาสนามิ่ว่าจะเป็นพุทธประวัติ ธรรมวินัย (ระเบียบข้อบังคับ) ศาสนพิธี (พิธีกรรมทางศาสนา) มารยาทของชาวพุทธ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ยังมีการเน้นในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพด้านต่างๆ เช่น การนำธรรมะเข้ามาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม สภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อทุกคนมีแล้วก็สำนึกอยู่เสมอว่าสิ่งที่เราจะทำอะไร จะทำดี จะทำชั่ว ต้องมีสตินึกถึงศีล เป็นต้น การเน้นในเรื่องของยาเสพติดติดตามนโยบายของรัฐบาลที่ทางผู้จัดเห็นว่าการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนน่าจะมีการลดปัญหายาเสพติดของเยาวชนได้ในระดับหนึ่ง การจัดตั้งเครือข่ายให้เยาวชนที่สนใจที่จะเข้ามาบวชปฏิบัติในการช่วยเหลืองานพระพุทธรูปศาสนา โดยคอยประสานงานกับสำนักงานเจ้าคณะอำเภอซึ่งมีพระเจ้าหน้าที่อยู่ประจำ เพื่อที่จะช่วยเป็นพระพี่เลี้ยงในการดำเนินงานในปีต่อไป ในวันข้างหน้า

ในส่วนของสื่อ ขณะที่หน่วยพื้นที่ที่มีการเริ่มพัฒนาจะปรับเปลี่ยนการถ่ายทอดโดยใช้สื่อที่ทันสมัยช่วยในการเรียนการสอน การถ่ายทอดกิจกรรม เช่น VDO CD SLIDE นิทาน ประสบการณ์จริง สื่อธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่เข้าอบรมจะเข้าใจง่ายและสนใจว่าการอบรมแบบเดิม ที่พร่ำสอนกันมาช้านานและจะสร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้เข้าอบรม ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย ในส่วนของการบรรยาย วิทยากรที่จะมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรมจะเป็นทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านของวิชาที่จะบรรยาย นำวิถีชีวิต การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ปัญหาทางสังคม สิ่งที่ต้องอนุรักษ์และปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและแก้ไข การอบรมแนวใหม่จะเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันที่ผู้ที่เข้ามาบวชมีวุฒิภาวะ การอบรมในช่วงของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจึงทำให้ผู้เข้ารับการ อบรมได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายทางโลกที่มีวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกมาบรรยายถ่ายทอดความรู้และทางธรรมก็จะมีพระวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาบรรยาย นำปฏิบัติ มีแนวคิดร่วมสมัย กล่าวคือกล้าแสดงออกมากขึ้นจากความเชื่อง่าย ๆ เป็นการทดลองด้วยตนเองก่อนถึงจะเชื่อ การสลับกิจกรรมระหว่างการฟังบรรยายกับการปฏิบัติจึงทำให้เด็กไม่เกิดอาการเบื่อหน่าย มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (๒๕๕๓) ยังได้ทบทวนบทบาทพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคล ในงานวิจัย ๔ เรื่อง พบว่า สถาบันสงฆ์มีความสำคัญต่อชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทกว้าง ตั้งแต่การพัฒนาจิตใจ ควบคุมไปกับ

การพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ความเป็นบุคคลที่ควรค่าแก่การเคารพ และการได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้าน ว่าเป็นผู้มีเมตตา สละทางโลก ไม่หวังกอบโกยเป็นคุณสมบัติที่ชาวบ้านต้องการ มากกว่าฐานะ การศึกษา หรือความรู้

พื้นที่ดำเนินการแบ่งเป็น ๒ พื้นที่ คือ พื้นที่ประกอบพิธีและพื้นที่กระบวนการ

๑. พื้นที่ประกอบพิธี ส่วนใหญ่แล้วจะต้องมีพื้นที่ที่กว้างขวางพอที่จะบรรจุผู้ที่มาร่วมกิจกรรมและร่วมงานได้เป็นอย่างดี มีความร่มรื่นสามารถเป็นที่พักผ่อน สะดวกสบาย สะอาด อำนวยความสะดวกด้านบริการ ห้องน้ำ และในขณะเดียวกันสามารถที่จะเป็นที่ศึกษาเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย พื้นที่โดยภาพรวมแล้วเป็นพื้นที่ราบสะดวกต่อการเดินทางติดต่อกับหน่วยงานที่สนับสนุนเป็นพื้นที่ที่สำคัญมากสำหรับการพบปะของผู้ปกครองและลูกบุตร หน่วยอบรม หากหน่วยอบรมที่มีสถานที่พร้อมที่จะประกอบพิธีแล้วหรือสัปปายะ จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยอบรมเล็กและหน่วยอบรมใหญ่ที่มีความพร้อมที่แตกต่างกันไปทำให้ผู้ปกครองที่เป็นญาติๆ มีความหวังที่จะนำบุตรหลานของตนเองมาบวชในโอกาสต่อไป หากหน่วยอบรมมีพื้นที่สำหรับให้ลูกบุตรที่บรรพชาแล้วได้ศึกษาตามธรรมชาติเช่น สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร แหล่งโบราณวัตถุ สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ ก็จะทำให้กระบวนการอบรมไม่มีความจำเจเบื่อหน่ายในวิชาการเรียนการสอน หากมีสถานที่พร้อมแต่วิทยากรไม่พร้อมก็จะทำให้ไม่ได้สิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ แต่จะได้เพียงแค่นันทนาการเท่านั้น

๒. พื้นที่กระบวนการ เป็นพื้นที่ที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ บาลี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ จบหลักสูตรภาคฤดูร้อน ต่อไปจะเป็นกระบวนการอาศัยอยู่กับพื้นที่เดิมและจะต้องเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งทางสถาบันการศึกษาจะต้องหาบุคลากรเข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อ เพื่อการบริหารการศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีฐานะทางครอบครัวยากจน หรือปานกลาง อาศัยอยู่ตามเขาและชนบท ที่ไม่สะดวกต่อการเดินทางแต่ละวันเพื่อมาศึกษา ตลอดถึงเด็กที่ขาดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง การจัดการบรรพชาสามเณรจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กยากจนได้มีโอกาสเข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งสายสามัญและปริยัติธรรมเพื่อเป็นบุคลากรที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธาพุทธศาสนาได้ช่วยเหลือ ดูแล สนับสนุนกิจกรรมของศาสนาที่ตนเองเป็นผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาจากสามเณรภาคฤดูร้อน ที่มีพระพี่เลี้ยง วิทยากรคอยอบรมพร่ำสอนจนเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับถือ เป็นการตอบแทนคุณของศาสนาอีกอย่างหนึ่ง และเป็นการเกื้อกูลต่อผู้มีพระคุณ

งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถแยกออกเป็นประเภทตามเงื่อนไขได้ ดังนี้

- งบประมาณเดิมของทางวัดที่มีอยู่ ในกรณีที่บางพื้นที่จัดโครงการขึ้นมาเองไม่ได้ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น อันเนื่องมาจากการที่วัดดังกล่าวมีทุนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณการจัดการ คณะทำงาน สถานที่ ทุกอย่างพร้อมจึงดำเนินการเอง
- งบประมาณกองกลางของกิจกรรมที่เหลือจากการบวชสามเณรของคณะสงฆ์ โดยทั่วไปของกิจกรรมจะจัดกันเป็นในระดับอำเภอ ดังนั้นในแต่ละปีคณะสงฆ์ของแต่ละอำเภอจะมีการระดมทุนจากวัดในอำเภอเพื่อจัดเป็นกิจกรรมของอำเภอ วิทยากรที่จะมาให้ความรู้หรือพระพี่เลี้ยงก็เป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่อำเภอ สถานที่ปฏิบัติธรรมในกรณีที่มีการจัดตั้งไปตามวัดต่างๆ ก็จะเป็นวัดภายในอำเภอ

- งบประมาณทางสังคม / ชุมชน / องค์กร งบประมาณในส่วนนี้จะออกมาในรูปของการบอกบุญไปตามหน่วยงานและองค์กรภายนอกต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นทุนใช้ในการดำเนินการและบุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ในการเป็นวิทยากรมาอบรมถวายความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ
- งบประมาณจากทางกรมการศาสนา ทางกรมการศาสนาจะให้งบประมาณในการดำเนินงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาให้ในแต่ละแห่งที่จัดโครงการ นอกจากจะเป็นงบประมาณแล้ว ทางกรมการศาสนายังได้อนุเคราะห์ในเรื่องของหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมตลอดโครงการ โดยทางกรมการศาสนาเป็นผู้กำหนดเอง ประเด็นนี้จะแล้วแต่การนำไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่

จากทุกพื้นที่เมื่อมีการจัดโครงการก็จะบอกบุญแก่ศรัทธาประชาชนโดยทั่วไป และเสนอโครงการต่อองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ข้าราชการในพื้นที่ และพ่อค้า ประชาชน หากแต่หน่วยที่มีศักยภาพด้านการจัดแผนงบประมาณก็จะได้รับในส่วนที่เป็นงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอื่นๆ พอที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่บางครั้งก็มีอุปสรรคบ้าง เช่น ทุนมีแต่ไม่มีบุคลากรที่จะบวช ไม่มีวิทยากรที่จะดำเนินการ บางพื้นที่ไม่มีทุนแต่จำนวนบุคลากรที่ต้องการบวชมากจนไม่สามารถที่จะรับได้ ตรงจุดนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตจังหวัดน่าน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการบรรพชา คณะนักวิจัยจึงคิดว่า น่าจะมีการกระจายทุนทั้งในส่วนของทุนที่เป็นงบประมาณการจัดการ วิทยากร อบรมให้ความรู้ อาคารสถานที่พักอาศัย หรือมีการรวมกันจัด ในกรณีของบางแห่งที่มีงบประมาณแต่ไม่มีผู้บวชก็ควรที่จะมาเชื่อมกับที่ที่มีคนบวชมากจนไม่สามารถรับไหวด้วยว่างบประมาณไม่พอ

เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบวช

เด็กและเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสามารถแยกประเภทได้ ๒ ประเภท และมีปัญหาที่แตกต่างกัน คือ

๑. เด็กและเยาวชนที่เป็นชาวเขา เยาวชนกลุ่มนี้จะมีปัญหาตรงที่วิถีชีวิตจะแตกต่างจากชนพื้นราบ ไม่ได้มีแค่เพียงเผ่าเดียวหากแต่จะมีหลายเผ่าด้วยกัน เช่น เผ่าม้ง ถิ่น เผ่าไทลื้อ เด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีความเชื่อ ศาสนา ภาษาที่ต่างกับชนพื้นราบ บางรูป/คนจะเรียนรู้ได้เร็วและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี กลุ่มนี้จะไม่มีปัญหาสำหรับพระที่เลี้ยง อีกประการหนึ่งบางรูป/คนอาจจะไม่ได้บวชด้วยศรัทธาที่อยากจะบวช หากแต่จะได้รับการชักชวนจากหน่วยอบรมหรือสถานศึกษาไปขอให้มาบวชเพื่อเรียนต่อ กลุ่มนี้จะเห็นความสำคัญของตนเองมากกว่าตัวกิจกรรม ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรม ไม่ค่อยตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมตามกฎของโครงการสักเท่าใดนัก และจากการที่ไม่ได้บวชด้วยศรัทธาหมายถึงโดนชักชวนให้เข้ามาบวช ตรงจุดนี้จึงทำให้เกิดความคาดหวังจากผู้ปกครองที่เมื่อหน่วยงานหรือโรงเรียนได้ไปขอให้เข้ามาบวชแล้วจะต้องดูแลบุตรหลานของตนเองเป็นอย่างดี เหมือนอย่างที่ท่านเองได้เลี้ยงดูมา จึงมอบภาระในการดูแลทั้งหมดให้กับเจ้าอาวาสวัดที่บุตรของตนจะเข้าไปอาศัยอยู่ที่จะต้องเลี้ยงดู สนับสนุนให้ได้รับการศึกษาตามที่ผู้ปกครองต้องการ แต่อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีพฤติกรรมเหมือนกันหมดทุกคนทุกกลุ่มอาจเป็นเพียงบางคน บางกลุ่ม หรือบางเผ่า เท่านั้น

๒. เด็กและเยาวชนพื้นราบ กลุ่มนี้สามารถแยกแยะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่อาศัยในเมือง และกลุ่มที่อยู่ในชนบท เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มข้างต้นจะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เด็กจะมีความกล้าแสดงออกและเป็นคนที่ค่อนข้างเอาแต่ใจตัวเองมาก เนื่องจากการเลี้ยงดูของครอบครัว มีความอดทนค่อนข้างน้อย เด็กช่วยเหลือตัวเองในบางกรณีไม่ได้ เช่น การซักผ้า การล้างภาชนะบรรจุอาหาร (บาตร, จาน) ภายในกลุ่มถือว่ายังขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ค่อยที่จะมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระพี่เลี้ยง ในขณะที่เดียวกันเด็กกลุ่มนี้จะเรียนรู้ในสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดเร็วกว่าอย่างเห็นได้ชัด

จากการที่มีเด็กและเยาวชน ๒ กลุ่มอยู่รวมกันทำให้เกิดความลำบากในการอบรมของพระพี่เลี้ยง เนื่องจากการรับรู้ของเด็กต่างกัน ถึงแม้แต่ละกลุ่มเด็กและเยาวชนจะผ่านการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ มาแล้วก็ตาม ตรงจุดนี้ทำให้การถ่ายทอดบางอย่างจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ จากกรณีที่น่าเด็กชนกลุ่มน้อยและเด็กในเมืองมาวชอยู่ด้วยกันทำให้เห็นความแตกต่างของเด็กทั้งสองกลุ่มในด้านการเรียนรู้ จากการที่วิทยากรบรรยายและเสวนา เด็กในตัวเมืองหรือเด็กพื้นราบจะมีความเข้าใจเรียนรู้เร็วกว่าเด็กชนกลุ่มน้อย อาจจะเป็นเพราะวัฒนธรรม ประเพณีและการได้รับการศึกษาที่ต่างกัน ในขณะที่เดียวกันเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีประเพณีที่ละเอียดอ่อนกว่าในเมืองทำให้ไม่ตื้อ เมื่อได้รับการมอบหมายให้ทำอะไรก็จะปฏิบัติตามนั้นหมดทุกอย่าง หากแต่ว่าพระพี่เลี้ยงต้องคอยกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่เด็กพื้นราบจะค่อนข้างขาดความรับผิดชอบตรงจุดนี้

หากนำเด็กที่เป็นชาวเขาและเด็กในเมืองหรือพื้นราบมาเข้ากิจกรรมบวชเณรทั้งในตัวเมืองหรือชนบทก็ตาม ไม่ได้ทำให้เด็กทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมากนัก สามารถที่จะเรียนรู้กระบวนการหลักสูตรแบบใหม่ที่มีทั้งการ อบรมทฤษฎี และแนวปฏิบัติ การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเหล่านี้ได้นำไปใช้ในสังคมต่อไปข้างหน้า อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้สะท้อน ออกมาทางความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้จากการบรรพชาว่า เป็นการบวชที่ดีที่สุดที่การบวชครั้งนี้มีประโยชน์ในด้านการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ตลอดถึงการได้ทดแทนพระคุณบิดามารดา ผู้บ่งเกิดเกล้า ถึงร้อยละ ๗๐% นอกจากนี้ยังมีผู้เข้าอบรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจำนวนไม่น้อยที่แสดงความรู้สึกว่า การบรรพชาในครั้งนี้ทำให้ตนเองได้เห็นคุณค่าชีวิตในสมณเพศ ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัวเราเป็นการประยุกต์หลักของชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ เช่นธรรมชาติของพ่อแม่ที่มีความรักให้แก่ลูก ๆ ถึงแม้ลูกตัวเองจะเป็นอย่างไร ทำให้มีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น และทำให้มีเป้าหมายชีวิตที่ต้องภาพเหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาทางด้านร่างกาย ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นกับตัวของผู้ที่บรรพชา หรือกับตัวของชุมชนเอง ผู้ที่สัมผัสได้นั้นก็คือชุมชน ต่างก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลดีและผลเสียของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการสะท้อนมุมมองที่แตกต่างกันออกไป

พื้นที่ดำเนินการแบ่งเป็น ๒ พื้นที่ คือ พื้นที่ประกอบพิธีและพื้นที่กระบวนการ

๑. พื้นที่ประกอบพิธี ส่วนใหญ่แล้วจะต้องมีพื้นที่ที่กว้างขวางพอที่จะบรรจุผู้คนที่มาร่วมกิจกรรมและร่วมงานได้เป็นอย่างดี มีความร่มรื่นสามารถเป็นที่พักผ่อน สะดวกสบาย สะอาด อำนวยความสะดวกด้านบริการห้องน้ำ และในขณะเดียวกันสามารถที่จะเป็นที่ศึกษาเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย พื้นที่โดยภาพรวมแล้วเป็นพื้นที่ราบสะดวกต่อการเดินทางติดต่อกับหน่วยงานที่สนับสนุนเป็นพื้นที่ที่สำคัญมากสำหรับการพบปะของผู้ปกครองและลูกบุตร หน่วยอบรม หากหน่วยอบรมที่มีสถานที่พร้อมที่จะประกอบพิธีแล้วหรือสัปปายะ จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยอบรมเล็กและหน่วยอบรมใหญ่ที่มีความพร้อมที่แตกต่างกันไปทำให้ผู้ปกครองที่

เป็นญาติๆ มีความหวังที่จะนำบุตรหลานของตัวเองมาบวชในโอกาสต่อไป หากหน่วยอบรมมีพื้นที่ดำหรับให้
 กุลบุตรที่บรรพชาแล้วได้ศึกษาตามธรรมชาติเช่น สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร แหล่งโบราณวัตถุ สถานที่ท่องเที่ยว
 ฯ ก็จะทำให้กระบวนการอบรมไม่มีความจำเจเบื่อหน่ายในวิชาการเรียนการสอน หากมีสถานที่พร้อมแต่วิทยากร
 ไม่พร้อมก็จะทำให้ไม่ได้สิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ แต่จะได้เพียงแค่นันทนาการเท่านั้น

๒. พื้นที่กระบวนการ เป็นพื้นที่ที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ บาลี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ จบ
 หลักสูตรภาคฤดูร้อน ต่อไปจะเป็นกระบวนการอาศัยอยู่กับพื้นที่เดิมและจะต้องเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่เป็น
 ระบบ ซึ่งทางสถาบันการศึกษาจะต้องหาบุคลากรเข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อ เพื่อการบริหารการศึกษาที่เป็นระบบ
 ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีฐานะทางครอบครัวยากจน หรือปานกลาง อาศัยอยู่ตามเขาและชนบท ที่ไม่สะดวกต่อการ
 เดินทางแต่ละวันเพื่อมาศึกษา ตลอดถึงเด็กที่ขาดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง การจัดการบรรพชาสามเณรจึงมี
 วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กยากจนได้มีโอกาสเข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งสาย
 สามัญและปริยัติธรรมเพื่อเป็นบุคลากรที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป เป็น
 การเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธาพุทธศาสนาได้ช่วยเหลือ ดูแล สนับสนุนกิจกรรมของศาสนาที่ตนเองเป็นผู้ที่เคยผ่าน
 การบรรพชาจากสามเณรภาคฤดูร้อน ที่มีพระพี่เลี้ยง วิทยากรคอยอบรมพร่ำสอนจนเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับ
 ถือ เป็นการตอบแทนคุณของศาสนาอีกอย่างหนึ่ง และเป็นการเกื้อกูลต่อผู้มีพระคุณ

งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถแยกออกเป็นประเภท
 ตามเงื่อนไขได้ ดังนี้

- งบประมาณเดิมของทางวัดที่มีอยู่ ในกรณีที่บางพื้นที่จัดโครงการขึ้นมาเองไม่ได้ร่วมกับหน่วยงานหรือ
 องค์กรอื่น อันเนื่องมาจากการที่วัดดังกล่าวมีทุนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณการจัดการ
 คณะทำงาน สถานที่ ทุกอย่างพร้อมจึงดำเนินการเอง
- งบประมาณกองกลางของกิจกรรมที่เหลือจากการบวชสามเณรของคณะสงฆ์ โดยทั่วไปของกิจกรรม
 จะจัดกันเป็นในระดับอำเภอ ดังนั้นในแต่ละปีคณะสงฆ์ของแต่ละอำเภอจะมีการระดมทุนจากวัดใน
 อำเภอเพื่อจัดเป็นกิจกรรมของอำเภอ วิทยากรที่จะมาให้ความรู้หรือพระพี่เลี้ยงก็เป็นบุคคลที่อยู่ใน
 พื้นที่อำเภอ สถานที่ปฏิบัติธรรมในกรณีที่มีการรุดงค์ไปตามวัดต่างๆ ก็จะเป็นวัดภายในอำเภอ
- งบประมาณทางสังคม / ชุมชน / องค์กร งบประมาณในส่วนนี้จะออกมาในรูปของการบอญญไปตาม
 หน่วยงานและองค์กรภายนอกต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นทุนใช้ในการดำเนินการและบุคลากรของ
 หน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ในการเป็นวิทยากรมาอบรมถวายความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ
- งบประมาณจากทางกรมการศาสนา ทางกรมการศาสนาจะให้งบประมาณในการดำเนินงาน
 โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาให้ในแต่ละแห่งที่จัดโครงการ นอกจากจะเป็นงบประมาณ
 แล้ว ทางกรมการศาสนายังได้อนุเคราะห์ในเรื่องของหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมตลอดโครงการ โดย
 ทางกรมการศาสนาเป็นผู้กำหนดเอง ประเด็นนี้จะแล้วแต่การนำไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่

จากทุกพื้นที่เมื่อมีการจัดโครงการก็จะบอญญแก่ศรัทธาประชาชนโดยทั่วไป และเสนอโครงการต่อองค์กร
 บริหารส่วนท้องถิ่น ข้าราชการในพื้นที่ และพ่อค้า ประชาชน หากแต่หน่วยที่มีศักยภาพด้านการจัดแผน
 งบประมาณก็จะได้รับในส่วนที่เป็นงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอื่นๆ พอที่จะดำเนินการ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่บางครั้งก็มีอุปสรรคบ้าง เช่น ทุนมีแต่ไม่มีบุคลากรที่จะบวช ไม่มีวิทยากรที่จะดำเนินการ บางพื้นที่ไม่มีทุนแต่จำนวนบุคลากรที่ต้องการบวชมากจนไม่สามารถที่จะรับได้ ตรงจุดนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตจังหวัดน่าน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการบรรพชา คณะนักวิจัยจึงคิดว่า น่าจะมีการกระจายทุนทั้งในส่วนของทุนที่เป็นงบประมาณการจัดการ วิทยากร อบรมให้ความรู้ อาคารถาวรที่พักอาศัย หรือมีการรวมกันจัด ในกรณีของบางแห่งที่ม้งแต่ไม่มีผู้บวชก็ควรที่จะมาเชื่อมกับพื้นที่มีคนบวชมากจนไม่สามารถรับไหวด้วยว่างประมาณไม่พอ

เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบวช

เด็กและเยาวชนที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสามารถแยกประเภทได้ ๒ ประเภท และมีปัญหาที่แตกต่างกัน คือ

๑. เด็กและเยาวชนที่เป็นชาวเขา เยาวชนกลุ่มนี้จะมีปัญหาตรงที่วิถีชีวิตจะแตกต่างจากชนพื้นราบ และไม่ได้มีแค่เพียงเผ่าเดียวหากแต่จะมีหลายเผ่าด้วยกัน เช่น เผ่าม้ง ถิ่น เผ่าไทลื้อ เด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีความเชื่อ ศาสนา ภาษาที่ต่างกับชนพื้นราบ บางรูป/คนจะเรียนรู้ได้เร็วและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี กลุ่มนี้จะไม่มีปัญหาสำหรับพระพี่เลี้ยง อีกประการหนึ่งบางรูป/คนอาจจะไม่ได้บวชด้วยศรัทธาที่อยากจะบวช หากแต่จะได้รับการชักชวนจากหน่วยอบรมหรือสถานศึกษาไปขอให้มาบวชเพื่อเรียนต่อ กลุ่มนี้จะเห็นความสำคัญของตนเองมากกว่าตัวกิจกรรม ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรม ไม่ค่อยตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติตามกฎของโครงการสักเท่าใดนัก และจากการที่ไม่ได้บวชด้วยศรัทธาหมายถึงโดนชักชวนให้เข้ามาบวช ตรงจุดนี้จึงทำให้เกิดความคาดหวังจากผู้ปกครองที่เมื่อหน่วยงานหรือโรงเรียนได้ไปขอให้เข้ามาบวชแล้วจะต้องดูแลบุตรหลานของตนเองเป็นอย่างดี เหมือนอย่างที่ตนเองได้เลี้ยงดูมา จึงมอบภาระในการดูแลทั้งหมดให้กับเจ้าอาวาสวัดที่บุตรของตนจะเข้าไปอาศัยอยู่ที่จะต้องเลี้ยงดู สนับสนุนให้ได้รับการศึกษาตามที่ผู้ปกครองต้องการ แต่อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีพฤติกรรมเหมือนกันหมดทุกคนทุกกลุ่มอาจเป็นเพียงบางคน บางกลุ่ม หรือบางเผ่า เท่านั้น

๒. เด็กและเยาวชนพื้นราบ กลุ่มนี้สามารถแยกแยะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่อาศัยในเมือง และกลุ่มที่อยู่ในชนบท เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มข้างต้นจะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เด็กจะมีความกล้าแสดงออกและเป็นคนที่ค่อนข้างเอาแต่ใจตัวเองมาก เนื่องจากการเลี้ยงดูของครอบครัว มีความอดทนค่อนข้างน้อย เด็กช่วยเหลือตัวเองในบางกรณีไม่ได้ เช่น การซักผ้า การล้างภาชนะบรรจุอาหาร (บาตร, จาน) ภายในกลุ่มถือว่าย่างขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ค่อยที่จะมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระพี่เลี้ยง ในขณะที่เด็กกลุ่มนี้จะเรียนรู้ในสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดเร็วกว่าอย่างเห็นได้ชัด

จากการที่มีเด็กและเยาวชน ๒ กลุ่มอยู่รวมกันทำให้เกิดความลำบากในการอบรมของพระพี่เลี้ยง เนื่องจากการรับรู้ของเด็กต่างกัน ถึงแม้แต่ละกลุ่มเด็กและเยาวชนจะผ่านการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ มาแล้วก็ตาม ตรงจุดนี้ทำให้การถ่ายทอดบางอย่างจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ จากกรณีที่น่าเด็กชนกลุ่มน้อยและเด็กในเมืองมาบวชอยู่ด้วยกันทำให้เห็นความแตกต่างของเด็กทั้งสองกลุ่มในด้านการเรียนรู้ จากการที่วิทยากรบรรยายและเสวนา เด็กในตัวเมืองหรือเด็กพื้นราบจะมีความเข้าใจเรียนรู้เร็วกว่าเด็กชนกลุ่มน้อย

อาจจะเป็นเพราะวัฒนธรรม ประเพณีและการได้รับการศึกษาที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีประเพณีที่ละเอียดอ่อนกว่าในเมืองทำให้ไม่ดี เมื่อได้รับการมอบหมายให้ทำอะไรก็จะปฏิบัติตามนั้นหมดทุกอย่าง หากแต่ว่าพระพี่เลี้ยงต้องคอยกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่เด็กพื้นราบจะค่อนข้างขาดความรับผิดชอบตรงจุดนี้

หากนำเด็กที่เป็นชาวเขาและเด็กในเมืองหรือพื้นราบมาเข้ากิจกรรมบวชเนรทั้งในตัวเมืองหรือชนบทก็ตาม ไม่ได้ทำให้เด็กทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมากนัก สามารถที่จะเรียนรู้กระบวนการหลักสูตรแบบใหม่ที่มีทั้งการ อบรมทฤษฎี และแนวปฏิบัติ การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเหล่านี้ได้นำไปใช้ในสังคมต่อไปข้างหน้า อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้สะท้อน ออกมาทางความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้จากการบรรพชาว่า เป็น การบวชที่ดีที่สุดที่การบวชครั้งนี้มีประโยชน์ในด้านการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ตลอดถึงการได้ทดแทนพระคุณ บิดามารดา ผู้บังเกิดเกล้า ถึงร้อยละ ๗๐% นอกจากนี้ยังมีผู้เข้าอบรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจำนวนไม่น้อยที่ แสดงความรู้สึกว่า การบรรพชาในครั้งนี้ทำให้ตนเองได้เห็นคุณค่าชีวิตในสมณเพศ ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่ รอบตัวเราเป็นการประยุกต์หลักของชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ เช่นธรรมชาติของพ่อแม่ที่มีความรักให้แก่ลูก ๆ ถึงแม้ ลูกตัวเองจะเป็นอย่างไร ทำให้มีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น และทำให้มีเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้องภาพ เหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาทางด้านร่างกาย ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นกับตัว ของผู้ที่บรรพชา หรือกับตัวของชุมชนเอง ผู้ที่สัมผัสได้นั้นก็คือชุมชน ต่างก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลดีและผลเสีย ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการสะท้อนมุมมองที่ต่างกันไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า "ฝึกอบรม" บางท่านรู้สึกชื่นชมยินดี ที่ได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมเพราะจะได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการปฏิบัติงานประจำบ้างก็ยินดีเพราะได้รู้จักผู้คนมากขึ้น ทั้งผู้เข้ารับการอบรม ด้วยกันทั้งเจ้าหน้าที่ผู้บริหารโครงการฝึกอบรม รวมทั้งวิทยากรที่มาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้บ้างก็ยินดีเพราะได้เปลี่ยนบรรยากาศแวดล้อมที่จำเจ แต่หลายท่านก็รู้สึกเบื่อหน่ายเหมือนถูกส่งตัวมาลงโทษ บางท่านเพียงแค่เอ่ยถึงคำว่า "ฝึกอบรม" ก็ไม่อยากได้ยินเสียแล้วในขณะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้สึกต่อการฝึกอบรมดังกล่าวแล้ว กลับมีหน่วยงานฝึกอบรมขึ้นในทุกกระทรวงทบวงกรม จึงควรที่ท่านทั้งหลายจะได้ทำความเข้าใจกับความหมายและวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการฝึกอบรม เมื่อท่านต้องรับหน้าที่วิทยากร ท่านจะสามารถจัดความรู้ที่อันไม่ถูกต้องต่าง ๆ ได้เพื่อให้การฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

ความหมาย

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานของคนไปสู่จุดที่เราต้องการ โดยมุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่ง ส่วนคำว่า "เทคนิค" หมายถึง ศิลปะหรือกลเม็ดที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นเทคนิคการฝึกอบรม คือ ศิลปะวิธีที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญและทัศนคติที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

มีคำถามหลาย ๆ คนถามว่าทำไมต้องมีการอบรม ซึ่งเป็นคำถามที่หลาย ๆ ท่านก็คงพอเข้าใจบ้าง แต่บางท่านก็ยังไม่เข้าใจของวัตถุประสงค์ของการเข้าอบรม บางคนเขาบอกให้เข้าอบรมก็เข้าไป เขาทำกันอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้สังเกตว่าการอบรมนั้นคืออะไร การอบรมนั้นก็เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงาน ข้อบกพร่องนั้นเกิดขึ้นแล้ว โดยสังเกตจากผลการปฏิบัติงานของแต่ละคนมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่หน่วยงานต้องการ และเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาในอนาคต ข้อนี้หมายถึงปัจจุบันยังไม่มีปัญหาเกิดขึ้น แต่มีความโน้มเอียงจะเกิดขึ้นแน่ ๆ ในอนาคต เพราะวิทยากรก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา คนที่เคยปฏิบัติงานได้ดีในสมัยหนึ่ง อาจจะมีล้าหลังเพราะไม่สามารถก้าวทันวิทยาการต่าง ๆ จึงต้องอบรมให้รู้จักใช้วิทยากรนั้นให้เป็นประโยชน์ เพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดในการทำงาน เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง ก็จำเป็นต้องมีการอบรมเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นหัวใจหลักของการทำงาน หากแต่แต่ละฝ่ายไม่เข้าใจกัน คอยที่จะปฏิบัติงานของตนเอง โดยไม่มีความประสาน ให้งานมีความสอดคล้องกันก็ไม่สามารถที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถึงจะสำเร็จก็เพียงแค่ระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งหัวใจของการประสานงานก็คือการประสานงานมีทั้งผู้รับและผู้ส่งสารถึงจะเป็นการเข้าใจตรงกันเสมอ และอบรมทุกครั้งต้องการใช้คนให้เต็มที่และตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล การฝึกอบรมจะทำให้ทราบได้ว่าใครคนใดงานใดหากมีการวิเคราะห์ตรงนี้ได้ก็จะทำให้คนกับงานมีความกลมเกลียว เมื่อมนุษย์ทำงานร่วมกันนั้น ต้องมีความเข้าใจกัน มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ผู้ที่สามารถเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์ พฤติกรรมในองค์การได้อย่างถ่องแท้จะสามารถร่วมมือ

ประสานงาน ปฏิบัติงานร่วมกันกับบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีต่อไปและเป็นการมองเห็นคุณค่าของแต่ละบุคคลว่ามีความถนัดไม่เหมือนกัน เก่งไม่เท่ากันและไม่เหมือนกัน เลือกพิจารณาแต่ส่วนดีของเขามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ทีมงานและส่วนรวม

ความเชื่อพื้นฐานของนักฝึกอบรม

ทุกคนย่อมมีข้อบกพร่องแต่ข้อบกพร่องนั้นสามารถแก้ไขได้ทุกคนย่อมต้องการเป็นคนดีและทำงานได้ดีเสมอ ดังนั้นจึงมีการสร้างการทำงานเป็นทีม ไม่ลำเดียวใครก็สามารถหักได้ แต่หากนำมาผูกมัดเข้าอย่างแน่นหนาแล้ว ก็จะมีควมร่นาแน่นเหี่ยวเป็นอันมาก ยากนักที่ใครจะมาหักได้ การทำงานก็เช่นเดียวกัน คน ๒ คน หรือมากกว่านั้นร่วมกันทำงาน ผนึกกำลังกันแน่นเหี่ยวใครจะอะไรก็นำเอาความเก่งนั้นออกมาแสดง และกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่แก่งแย่งแข่งดี ผนึกกำลังสมัครสมานสามัคคี มีพลังสัมฤทธิ์ของกลุ่ม

สาเหตุที่คนไม่ชอบการฝึกอบรม

ผู้จัดการฝึกอบรมไม่ปฏิบัติตามหลักการฝึกอบรมที่ดี และเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมไม่ชำนาญพอ และผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เข้าใจความมุ่งหมายที่แท้จริงของการฝึกอบรมซึ่งสาเหตุเหล่านี้ ทำให้การจัดการฝึกอบรมไม่ได้ผลเท่าที่ควร เป็นการสูญเปล่าทั้งเวลา และงบประมาณ รวมทั้งแรงงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีใช้สิ่งที่พึงปรารถนาของผู้ใดเลยเอกสารนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้ท่านเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการฝึกอบรม
๒. เพื่อให้ท่านสามารถเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดวิชาได้อย่างถูกต้อง
๓. เพื่อให้ท่านสามารถจัดบริหารโครงการฝึกอบรมได้อย่างเป็นระบบ

การฝึกอบรมทีมงานต้องมีการประสานงานให้เป็นเรื่องสำคัญยิ่งสำหรับองค์กร หน่วยอบรมใดที่สามารถติดต่อประสานงานระหว่างกันและกันได้อย่างราบรื่น ก็จะสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีความสามารถสูงในการบริหารความขัดแย้งด้วย โดยการมองความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นว่า เป็นเรื่องปกติของบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา หลักการบริหารความขัดแย้งแนวใหม่นั้น ให้ถือว่าการมีความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ แต่ต้องรู้จักบริหารความขัดแย้งนั้นให้ดี ให้เกิดประโยชน์โดยรวมต่อองค์กร เช่น ขัดแย้งกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็พยายามแข่งขันกันกระทำความดี เพื่อพิสูจน์ตนเองว่าสิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นดีกว่า นับเป็นสิ่งที่ดีแต่หากขัดแย้งกันแล้ว มีการใช้กำลังต่อกันก็ต้องใช้ความสามารถเชิงมนุษยสัมพันธ์ ใช้ความเป็นหลักผู้ใหญ่กว่าเข้าระงับอธิกรณ์เช่นนั้นให้สงบลงให้จงได้

ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมแต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับหน่วยงานเจ้าสังกัด หรือหน่วยอบรมที่เป็นตัวตั้ง คุณสมบัติของผู้ทำงานส่วนรวมย่อมจะประสบอุปสรรคนานาประการ บางครั้งอาจเกิดความท้อใจ อาจเกิดความเบื่อหน่าย อาจเกิดความเอือมระอาใจ จึงสมควรมีอุดมคติประจำใจในการทำงาน เสียสละเพื่อส่วนรวม นั้น ในเรื่องนี้พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ท่านมีคาถาแก้เหนื่อยเป็นอุดมคติประจำใจของท่านในการทำงานเพื่อส่วนรวมว่า "ถึงเหนื่อยยากแล้วเหนื่อยหาย แต่เครื่องหมายความดียังอยู่"

บุคคลผู้เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมนั้น ย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคมว่าเป็นอัครจริพบุคล คือ เป็นบุคคลผู้นำเพ็ญประโยชน์ เป็นคนมีประโยชน์แก่สังคม มีคำพังเพยยกย่องบุคคลประเภทนี้ว่า "เมื่อยาม อยู่ก็มีคนจำนวนมากเคารพรักใคร่ เมื่อยามจากไปก็มีคนเสียตายอาลัยถึง" ซึ่งมีภาวะผิตตรงกันข้ามกับทรชนคน ไม่ดี คนประทุษร้ายประชาชน คนเอาเปรียบสังคม มีคำพังเพยประณามคนประเภทนี้ว่า "เมื่อยามอยู่ก็มีแต่คนเกลียดชัง เมื่อยามลับหลังก็มีแต่คนสาปแช่ง"

คำว่า "เครื่องหมายความดียังมีอยู่" นั้น ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง คุณความดีอันเป็น บารมีธรรม กล่าวคือ บุคคลผู้เสียสละเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมนั้นย่อมได้รับเครื่องหมายแห่งความดีอันเป็น อริยทรัพย์เป็นบุญบารมีธรรม เพราะเป็นการสร้างสมอบรมบุญบารมีธรรม อันจะเป็นปูพเพกตบุญญาสำหรับตน สืบต่อไปในภายหน้า

หน่วยงาน สนับสนุนและเห็นคุณค่าของการฝึกอบรม นับแต่จัดสรรงบประมาณ ให้คัดเลือกบุคคลอย่าง เหมาะสม และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้วก็ให้บุคคลนั้นให้ตรงกับการฝึกอบรม ซึ่งการอบรมโครงการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อนสิ่งที่ขาดไม่ได้คือเนื้อหาสาระ เช่น วิชาธรรมะ พุทธประวัติ ศาสนพิธี เป็นต้น ผู้บริหารที่ดี ควรจัดแบ่งบุคลากรให้เหมาะสมกับความถนัดของวิทยากร ซึ่งจะทำให้เขานำความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ออกมาใช้ ให้อย่างเต็มที่ เพื่อที่จะให้ผู้เข้ารับการอบรม พร้อมทั้งรับแนวคิดและหลักวิชาใหม่ ๆ ตั้งใจรับฟัง และ นำไปปรับ ใช้ให้เหมาะสมกับงานของตน วิทยากร ต้องสามารถถ่ายทอดและสร้างศรัทธาให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม อุทิศ ตนให้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้บุคลากรร่วมคิด ร่วมหาวิธีการเพิ่มขวัญและกำลังใจเป็นการยิงทีเดียวได้นก หลายตัว เนื่องจากการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ทำให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจ พึงพอใจ การระดม สมองช่วยกันคิดช่วยกันแก้ไขนี้อาจจะทำให้ได้วิธีการดี ๆ หลาย ๆ วิธีมาเสริม ความพึงพอใจในงานเป็นเรื่องสำคัญ มาก ถ้าดูแลให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจดีเขาจะร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่การงานให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จ อย่างดีเสมอ

กระบวนการฝึกอบรม

ที่ว่าฝึกอบรมเป็นกระบวนการ เพราะมีขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันสนับสนุนส่งเสริมกันโดยมิ อาจตัดขั้นตอนใดออกได้ หากความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความสำเร็จของกิจกรรม เป้าหมาย จุดประสงค์ของการ อบรมที่นี้คืออะไร ความคาดหวังของหน่วยอบรมหวังอะไร สิ่งนี้เรียกว่าเป็นการวางแผนขั้น พื้นฐานว่าจะทำให้จุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นบรรลุผลสำเร็จได้อย่างไร จัดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม ผู้เข้ารับการอบรมว่าอยู่ในวัยไหน และควรที่จะให้เหมาะกับเวลา และสถานที่ เช่น หลักสูตรที่ เน้นแก่นศาสนาออกไปก็ไม่ประสบผลสำเร็จแน่นอนเพราะ วัยเด็กต้องการที่จะมีการเล่น การมีส่วนร่วม กล้าแสดง ความคิดเห็นมากมาย ผู้ที่จะจัดหลักสูตรให้ได้ดีนั้นต้องมึประสบการณ์ในการอบรมภาคฤดูร้อนมาพอสมควร เพื่อ ความสะดวกในการปฏิบัติงานนั้น ผู้จัดการทั้งหลายจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานด้านนี้ด้วย จึง จะเป็นการเสริมเชื้อเพลิงในการบริหารให้แก่ตนเอง และหน่วยงาน ตลอดจนการ บริหารโครงการฝึกอบรม หรือ อำนวนการ หรือการกำกับดูแลให้งานที่ต้องปฏิบัติทั้งหลายในหน่วยอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างสูง ผู้อำนวยการจะต้องใช้ความสามารถในการสื่อสาร การจูงใจคน การตัดสินใจ และ การวินิจฉัยสั่งการ การแก้ไขปัญหาในหน่วยงาน การจัดการกับความขัดแย้งในวงงานอย่างสร้างสรรค์ เพื่อ มุ่งงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้ายคือการประเมินผลและติดตามผล หรือ

ควบคุมกำกับดูแลให้งานที่ต้องมีการปฏิบัติปฏิบัติ หากมีสิ่งใดที่ผิดพลาดบกพร่องไปจากสิ่งที่คาดหวังก็รีบประเมินวิเคราะห์หาเหตุผล และค้นหาวิธีปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความถูกต้องตรงตามเป้าประสงค์ และแก้ไขงานที่ปฏิบัติได้ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งขั้นตอนสำคัญทั้ง ๔ นี้ ยังแตกออกเป็นรายละเอียดได้อีก คือ

หาความจำเป็นในการฝึกอบรม , รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับงานนั้น ๆ , กำหนดวัตถุประสงค์, สร้างอุปกรณ์ประเมินผล, จัดหลักสูตร, เลือกประเภทและวิธีการฝึกอบรม, เครื่องช่วยในการฝึกอบรม, การผลิตเอกสาร, การเลือกวิทยากร, การเลือกผู้เข้ารับการอบรม, การประเมินผลและติดตามผล

แผนภาพแสดงกระบวนการจัดการ

๑. ความจำเป็นในการฝึกอบรม

หมายถึง "สิ่งต่าง ๆ ที่ต้องเรียนรู้ ลงมือทำหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดปัญหาในการทำงาน" ดังคำกล่าวที่ว่า "ข้อยุติที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ก็คือ การกำหนดตัวอย่างถูกต้อง" ฉะนั้น การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม ก็เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ให้คนทำงานในหน้าที่ที่ดีที่สุดรู้จักหน้าที่ของตนเอง ให้ทุกคนมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จและก้าวหน้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ให้โอกาสทุกคนปรับปรุงตนเอง มุ่งให้การฝึกอบรมและพัฒนาในลักษณะที่เป็นการต่อเนื่องสัมพันธ์ เมื่อทราบปัญหาแล้วพึงระลึกเสมอว่า การฝึกอบรมไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหาจึงต้องพิจารณาว่าปัญหานั้นสามารถแก้ได้ด้วยการฝึกอบรมหรือไม่ ถ้าได้ ควรใช้วิธีฝึกอบรมชนิดใด เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวตามลำพังตนได้ เพราะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น ๆ ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มนุษย์มีลักษณะทางกายภาพของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก เพื่อดำรงชีวิตอยู่แล้วก็ต้องมีการทำงาน อันเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพให้อยู่รอดและเลี้ยงครอบครัวได้

๒. การจัดหลักสูตร

จะเป็นลักษณะใดขึ้นอยู่กับปัญหาที่ได้มาว่า ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ชนิดใด อย่างไรก็ตามหลักสูตรความรู้ได้แก่วิชาการที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ต้องรู้ถ้าไม่รู้จะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ หน่วยอบรมที่มีนักวิชาการที่คอยแนะนำ และเป็นผู้บริหารที่คอยเอาใจใส่ในการอบรมแต่ละครั้ง ซึ่งจะทำให้การอบรมของเยาวชนได้รับทั้งเนื้อหาสาระหลักการของพุทธศาสนาที่แท้จริง ตลอดจนการแนะนำการประยุกต์การทำงานให้เป็นทีมงานวิทยากร ทีมงานประสานงาน ทีมงานอำนวยการ ทีมงานพื้นที่ ทีมงานอบรม และเป็นการสร้างพฤติกรรม สร้างทัศนคติ

คำนึงความรู้สึกที่เหมาะสมต่อตำแหน่งหน้าที่นั้นเพื่อให้เกิดแนวความคิด อันกว้างแก่กรอบงานของตน เพื่อสามารถปรับวิชาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งงานของตนเองและงานส่วนรวม

วิทยากรหรือบุคคลในหน่วยงานไม่ควรมองอยู่เฉพาะงานของตนเท่านั้น หากมุ่งงานส่วนรวมทั้งนี้ เพราะพิจารณาว่า ความรู้เป็นส่วนสำคัญอันดับแรกที่บุคคลซึ่งได้รับเลือกให้เข้ารับการอบรมจะต้องได้รับไป ให้ตรงกับความต้องการของเขาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเขา ซึ่งหน่วยฝึกอบรมวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาในชั้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรมนั่นเอง ความรู้ในส่วนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นงานในหน้าที่ กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และวิทยาการใหม่ ๆ ที่นำไปใช้แต่ผู้ที่มีความรู้เพียงอย่างเดียวโดยไม่พัฒนาทัศนคติให้มีพฤติกรรมอันดีงามเหมาะสมก็อาจไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องจึงต้องให้ความสำคัญแก่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยอย่างเท่าเทียมกัน โดยเริ่มตั้งแต่ต้นจนตลอดหลักสูตรสำหรับเรื่องแนวความคิดเป็นส่วนที่มีความสำคัญรองลงมา เนื่องจากการให้ความรู้ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยตรงของผู้เข้ารับฝึกอบรม แต่จะเป็นความคิดที่กว้างไกล มองทุกอย่างอย่างเป็นระบบและเห็นคุณค่าของการประสานสัมพันธ์กันส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนในฐานะตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่วนระหว่างความรู้ พฤติกรรม และแนวความคิดนี้ไม่อาจแบ่งให้แน่นอนได้ ผู้จัดหลักสูตรต้องพิจารณากลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ การอบรมในแต่ละหน่วยวิชา เช่น ธรรมะ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ พุทธประวัติ วินัยหรือกฎระเบียบทางสังคม หลักการพัฒนาตนเองที่สนใจ การศึกษาตามภาคชุมชน แต่ละวิชามีบุคลากร มีขอบเขตอย่างไรในแต่ละวิชา ใช้เวลาวิชาละเท่าใดควรอยู่ก่อนหลังวิชาใด วิธีถ่ายทอด จะใช้เทคนิคการฝึกอบรมใด เช่น บรรยาย นำอภิปรายฝึกปฏิบัติ การเสวนาให้ได้ข้อมูลและนำเสนอต่อกลุ่ม ฯลฯ ตลอดถึงวิทยากร เป็นวิทยากรภายในหน่วยฝึกอบรมเอง หรือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ซึ่งบางหน่วยอบรมไม่มีประสบการณ์ในการจัดบรรพชาสามเณรที่ต้องใช้กระบวนการใหม่ ๆ เทคนิคใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับเยาวชน หากจะใช้วิธีเดิม ๆ ก็จะทำให้ไม่ได้เกิดการพัฒนาของหน่วยงาน ไม่ได้ได้รับประสบการณ์การทำงานของหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง การอบรมทุกครั้งต้องวางระยะเวลาฝึกอบรม ตลอดหลักสูตรใช้เวลาเท่าใด เริ่มต้น-สิ้นสุดเมื่อใด การใช้อุปกรณ์ ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีสิ่งใดบ้าง ทั้งโสตทัศนอุปกรณ์ เอกสาร ฯลฯ สิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการฝึกอบรมของแต่ละหน่วยงานนั้นก็คือการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล แบบทดสอบ หรือสัมภาษณ์ มีการประเมิน ตอนใดของหลักสูตร การประเมินต้องให้ครบวงจรคือ ก่อนการอบรม และหลังการอบรมว่าผู้เข้าอบรมนั้นได้รับความรู้มากน้อยแค่ไหน เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่พร้อมจะพัฒนาหรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการฝึกอบรมว่ามีแนวโน้มประสิทธิผลสำเร็จแค่ไหน สิ่งที่จะขาดไม่ได้นั้นก็คือกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ควรมีข้อมูลให้มากที่สุด เช่น จำนวนต่อรุ่นเพศ คุณวุฒิ อายุ ตำแหน่ง ข้อมูลนี้ควรส่งให้วิทยากรผู้สอนด้วย

๓. การบริหารโครงการ

เมื่อกล่าวถึงการจัดการหลักสูตรของการอบรมแล้วขั้นต่อไปก็คือการ จัดการบริหารโครงการหรือการจัดดำเนินการฝึกอบรมซึ่งวิทยากรผู้รับผิดชอบ จะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกอบรมทุกวิถีทาง เช่น ให้ความอบอุ่นเป็นกันเองกับผู้เข้ารับการอบรม ให้ความช่วยเหลือสะดวก ช่วยแก้ปัญหาข้อข้องใจ ฯลฯ รวมทั้งการจัดสถานที่พักห้องบรรยาย อาหาร เครื่องดื่ม และต้อนรับวิทยากรผู้สอนให้มีความสะดวกทุกประการด้วย โดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีทั้งอารมณ์ดี และบูด แต่สิ่งที่ควรกระทำในการบริหารโครงการนั้นก็คือ เมื่อคนเราต้องทำงาน หาไม่มีใจรักหรือชอบงานนั้นอย่างแท้จริงแล้ว ก็อาจจะเบื่อหน่ายได้ง่าย กลวิธีในการทำให้สามารถทำงานได้อย่างมีความสุขสนุกสนานนั้นมีอยู่มากมายหลายประการด้วยกัน เริ่มแรกก็ด้วยเลือกงานที่ตนเองชอบ

มากที่สุดไว้ก่อนหากได้ทำงานตามที่ชอบที่สุดหรือถนัดที่สุดแล้วก็มักจะไม่มีปัญหา แต่ส่วนมากมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะงานนั้นหาได้ยาก ไม่ได้ดังหวัง มีงานอะไรให้ทำก็ต้องคว้าเอาไว้ก่อน ผลก็คือ ไม่สนุก น่าเลือก อยากจะออกไปหางานทำใหม่

๔. การประเมินผล

เป็นการสังเกตว่า การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมายหรือไม่ โดยใช้วิธีทางสถิติและความรู้ทางด้าน วิจัยการ ประเมินผลที่ดีต้องวัดสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

ความรู้สึก (ปฏิกริยา) ของผู้เข้าอบรม เป็นการแสดงออกทางกาย และทางความคิดที่เราจะสามารถรับรู้ ได้โดยการสังเกตของพฤติกรรม ความประพฤติที่แสดงออกในขณะที่ทำกิจกรรม ซึ่งความรู้สึกนึกคิดนั้นได้จาก ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้จำวิทยาการถ่ายทอดให้โดยตรง และจากการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองของผู้เข้าร่วม กิจกรรมว่ามีมาน้อยเพียงใด ซึ่งเราจะสังเกตได้จากการมีส่วนร่วมของกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และ ปฏิกริยาที่แสดงออกมาทางคำพูดและการกระทำ

ระหว่างการฝึกอบรม สิ่งที่น่าสนใจถึงนั่นก็คือ หัวข้อวิชาที่ทำการสอน เช่น วิชา พุทธประวัติ ธรรมะ ศาสน พิธี ปฏิบัติ เป็นต้น วิธีการสอนของวิทยากร ว่ามีเนื้อหาสาระมากน้อยอย่างไร นำการสอนแบบวิทยากรพูดอยู่คนเดียว หรือผู้เข้าร่วมอบรมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจากตัววิทยากร สิ่งที่ สำคัญที่วิทยากรควรตระหนักก็คือ การแต่งตัวเป็นสิ่งที่ต้องตา หรือประทับใจของผู้พบเห็นได้ เมื่อผู้ที่เป็นวิทยากร แต่งกายสุภาพเรียบร้อยดูแล้วน่าเลื่อมใส ภูมิความรู้จะน้อยก็ตาม ตลอดถึงตัวของผู้อบรมเองเมื่อการแต่งตัว ไม่เรียบร้อยทั้งทางกาย และวาจาไม่สุภาพ ก็เป็นสิ่งที่วิทยากรต้องคอยแนะนำพร่ำสอน ทุกสิ่งทุกอย่างต้องใช้ ระยะเวลา เป็นสิ่งที่พิสดาร ดังคำกล่าวที่ว่า "ระยะทางพิสดารนั้นมา กาลเวลาพิสดารคน" กาลเวลาเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง ความมีระเบียบวินัย ความประพฤติที่สังคมต้องการ ไม่มีอะไรที่จะรวดเร็วและแม่นยำได้ถ้าไม่ใช้ระยะเวลา ตลอด ถึงสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งแวดล้อมสามารถมองได้เป็น ๓ ระดับคือ ก่อนที่เยาวชนจะมาบรรพชานี้มี สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร เช่น สภาพฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมรอบข้างที่เป็นตัวบ่งบอกถึงการแสดงออกทาง ปฏิกริยาของเด็กได้ ครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่ปัจจุบันนี้เด็กที่มีปัญหามากคือ สภาพของครอบครัวที่พ่อแม่ แยกแยกกันด้วยสาเหตุหลายประการทำให้เด็กไม่มีที่พึ่ง ที่ปรึกษาจะทำให้เด็กก้าวร้าวและจะแสดงออกมาเมื่อ เจอเพื่อนที่มีนิสัยคล้ายกัน สภาพแวดล้อมขณะเข้ารับการอบรม เมื่อมีพระพี่เลี้ยงมาก คอยดูแลเอาใจใส่ให้ทั่วถึง แล้วเมื่อเด็กมีปัญหาก็สามารถที่จะช่วยเหลือและแก้ไขได้ และเป็นที่ปรึกษาของเด็กได้ต่อไปถึงแม้โครงการจะเสร็จ สิ้นไปหรือเด็กไปศึกษาต่อยังสถานบันการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งก็มีกรณีหนึ่งที่หน่วยอบรมนำเอาวิทยากรจากต่างจังหวัด เข้ามาอบรม พอเสร็จสิ้นโครงการเด็กยังอยู่ในพื้นที่เมื่อมีปัญหาก็ไม่สามารถปรึกษาอาจารย์ที่ตนเองเคารพนับถือ ได้ เพราะอาจารย์ที่เข้าอบรมนั้นอยู่ต่างจังหวัด และสภาพแวดล้อมสุดท้ายคือ สภาพแวดล้อมที่หลังจากปิด โครงการแล้วนั้น เมื่อเด็กศึกษาจากสามเณรเป็นคุณุหุสดี การอบรมก็ไม่ต่อเนื่องพฤติกรรมเก่า ๆ ก็กลับคืนมาอีก เหมือนเช่น ปกติที่ยังไม่ได้บวช

๒. หลักการฝึกอบรม ดูว่านำแนวคิดที่ได้จากการอบรมไปใช้หรือไม่ เพราะบางครั้งการอบรมแต่ละครั้งนั้นผู้ ที่ผ่านการฝึกอบรมไม่ได้นำไปใช้ แม้แต่น้อยเพราะไม่รู้อาจจะทำการประยุกต์หลักการไปใช้อย่างไร สิ่งที่ดีที่สุดนั่นก็ คือการให้วิทยากรแนะนำหลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ก็จะเป็นผลดีและนั่นหมายถึงผลงาน ที่ทำนั้นดีขึ้นหรือไม่ งานทุกอย่างต้องมีการประเมินจากภายนอก และการประเมินภายในซึ่งจะทำให้เป็นประจักษ์

สองเงาให้หน่วยอบรมนั้นเป็นอย่างดียิ่งเพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ทั้งทัศนคติของชุมชนที่มีต่อองค์กรหรือหน่วยอบรมดีขึ้นหรือไม่ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลไม่มองแคบจนเกินไปทำให้ผู้ปฏิบัติงานขาดกำลังในการปฏิบัติงาน ท้อแท้ต่อปัญหาอุปสรรคที่ตนทำ ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานงานที่ดี เช่น จัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีการกำหนดตัวบุคคล เครื่องมือสื่อสาร วัน เวลา และสถานที่ หมายเลขโทรศัพท์ จัดให้มีระบบการร่วมมือที่ดี กระตุ้น จูงใจให้สมาชิกในองค์กรมีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือกันและกัน มีมิตรไมตรีแก่กันและกัน เพื่อให้งานของหน่วยอบรมดำเนินไปได้โดยสะดวกราบรื่น สิ่งพึงระวังก็คือ พฤติกรรมการวางเฉยหรือการต่อต้านเปรียบได้กับการที่ "มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ" อันจะเป็นอุปสรรคต่อระบบการร่วมมือที่ดี นอกจากนี้ยังมีการฝึกทักษะให้ผู้ปฏิบัติงานมีความชำนาญในหน้าที่งานที่ปฏิบัติด้วย สิ่งที่เขาไม่ได้ของผู้จัดการหรือหัวหน้าหน่วยอบรมคือการตัดสินใจ - และกล้าที่จะแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ได้ผลเต็มที่ มุ่งพัฒนาปรับปรุงตนเองก่อนเสมอจนสามารถเกิดความชำนาญ ในหลักก ารและเหตุผล

ดังได้กล่าวแล้วว่า การฝึกอบรมเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน ตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ วิทยากร ส่วนวิธีที่ช่วยให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคือ เทคนิคการฝึกอบรม

คุณสมบัติของวิทยากร

วิทยากรมิใช่ผู้ที่รอบรู้ไปทุกสิ่งทุกอย่างแต่อย่าง แต่อย่างนั้นวิทยากรต้องมีคุณสมบัติ ๒ ประการคือ

๑. รู้จริง ในสิ่งที่จะถ่ายทอด หมายถึง รู้ข้อมูล รู้รายละเอียด ข้อดี ข้อจำกัดของสิ่งนั้น ตลอดจนสามารถตอบคำถามในเรื่องนั้น ๆ ได้
๒. มีความสามารถในการถ่ายทอด โดยอาศัยหลักการเรียนรู้ ประสบการณ์ของตนเอง หลักการสื่อความหมายที่ดี คำที่พูดนั้นไม่กำกวม มองประเด็นเป็นสองแง่ สองงาม ทำให้เข้าใจผิดอยู่เสมอ หลักที่ดีควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ของการฝึกอบรม

๒.๑ หลักการเรียนรู้ของมนุษย์

การเรียนรู้ หมายถึง รู้และนำเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดั้งเดิมของตน

การเรียนรู้ หมายถึง เกิดการรับฟัง พิจารณาไตร่ตรองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองคนแต่ละคนมีการเรียนรู้ไม่เหมือนกัน เนื่องจากความแตกต่างใจการตอบสนอง กล่าวคือ

- ต่างกันที่ความสามารถใจการตอบสนอง
- ต่างที่ความพร้อมในการตอบสนอง
- ต่างกันในสิ่งเร้าให้ตอบสนอง

ระดับการเรียนรู้ นอกจากการเรียนรู้ไม่เหมือนกันแล้ว ยังมีระดับการเรียนรู้แยกเป็น ๔ ขั้นอีก คือ

๑. ขั้นท่องจำ เป็นการเรียนรู้ขั้นต่ำสุด ไม่สามารถนำไปใช้ได้
๒. ขั้นเข้าใจ เป็นการเรียนรู้สูงขึ้นมาอีก ๑ ขั้น
๓. ขั้นสามารถนำไปปรับใช้ได้ นับเป็นการเรียนรู้ระดับสูง
๔. ขั้นพัฒนาเป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุด เพราะสามารถนำสิ่งที่รู้นั้นไปเกี่ยวโยงให้สัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่เหนือขึ้นไปอีกได้

คนจะเรียนรู้ได้ดี ต้องมีสิ่งช่วยสร้างความจำ คนจะเข้าใจและจำได้มากขึ้นตามลำดับจากน้อยไปหา มาก ดังนี้

ถ้อยคำ หรือภาษาที่ใช้ต้องมีความชัดเจนชัดถ้อยชัดคำ สุภาพ อ่อนโยนไม่แข็งกระด้างจนเกินไป และไม่ เสียงดัง หรือเบาจนไม่ได้ยิน ทำให้ฟังไม่สนใจ กิริยาท่าทางต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น หรือบางครั้งผู้ฟังต้องใช้ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ เข้าช่วยในการจดจำ และนำมาทบทวนเพื่อจับประเด็นที่สนใจ ภาพนิ่ง ภาพถ่ายเป็นส่วน หนึ่งที่ช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้เห็นด้วยประสาททางตา ดังคำกล่าวที่ว่า "รู้ไม่เท่าตาเห็น เห็นไม่เท่ามือทำ" สื่อต่าง ๆ ที่ จะทำให้ผู้คนสนใจอีกก็คือ โทรทัศน์ นิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การแสดง บทบาทสมมุติ และ ประสบการณ์

สิ่งที่ทำให้คนอยากเรียนรู้

๑. มีมูลเหตุจูงใจให้อยากเรียนหมายถึงสิ่งที่ผู้เรียนต้องการ สนใจ อยากที่จะศึกษาไม่ว่าสิ่งนั้นจะยากสัก เพียงใดก็ตาม ขึ้นอยู่กับความตั้งใจ หรือสิ่งนั้น ๆ เป็นสิ่งเร้า

๒. วิธีการทำให้เข้าใจได้ง่าย ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการทำงานได้นั้นยากมากสำหรับการจะทำให้ผู้อื่น เข้าใจ เหมือนกับผู้บรรยายเข้าใจ ดังนั้นต้องขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการที่ผู้ถ่ายทอดต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ ถ่องแท้ถึงจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจเหมือนดังเช่นตนเองเข้าใจ

๓. ได้มีส่วนในการแสดงออก เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่ายในวิชานั้น ๆ ไม่เกิดความเบื่ อหน่ายผู้บรรยาย คือพยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมให้มาก ยกประเด็นถามเพื่อให้ได้คำตอบ หรือถามเพื่อให้ผู้ฟังเกิด ทักษะกระตือรือร้นที่อยากมีส่วนร่วม

๔. สามารถนำไปใช้ได้จริงเป็นหัวใจหลักของการทำงานทุกครั้ง หรือเป็นสิ่งที่ทุกคนเมื่อผ่านการ อบรมแล้ว ต้องการมากที่สุดแม้แต่ผู้ดำเนินการ เมื่ออบรมแล้วทำให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เห็นเพียงค่านามธรรม เกิดแค่ทฤษฎีไม่มีแนวปฏิบัติก็ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้น หัวใจในการฝึกอบรมแนวใหม่ คือ การให้ผู้เข้าอบรมทุกด้าน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา เมื่อได้ทราบ หลักการเรียนรู้ของมนุษย์แล้ว สิ่งที่ควรทราบต่อไปคือ หลักการสื่อความหมาย

๒.๒ การสื่อความหมาย

คือ การติดต่อส่งข่าวสารข้อมูล ความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความเห็น จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อก่อให้เกิด ความเข้าใจตรงกัน

ตัวกลางที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจ ได้แก่ "สื่อ" ซึ่งอาจเป็นคำพูด ตัวอักษร สัญลักษณ์ ท่าทาง สี แสง เสียง เครื่องหมาย ภาพ ฯลฯ การจะทราบได้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจเราหรือไม่ เพียงใด ต้องดูจากปฏิกิริยาสะท้อน กลับจากฝ่ายนั้น หากยังไม่เข้าใจตรงกัน ก็ต้องเลือกใช้สื่อใหม่หรือวิธีการใหม่ จนกว่าจะแน่ใจว่าเกิดผลตามที่เร าต้องการแล้ว การสื่อความหมายในการฝึกอบรม ต้องพยายามให้ผู้เข้ารับการอบรมใช้ประสาททั้ง ๕ ให้มากที่สุด หรืออย่าง น้อยเมื่อใช้ประสาทหูฟังเรา ก็ควรแสดงท่าทางประกอบ หรือ เขียนกระดานดำหรือใช้เครื่องมือ สไลด์ทัศนูปกรณ์อย่างอื่นแสดง เพื่อให้ใช้ประสาทตา ประกอบกัน จะช่วยให้เข้าใจและจำได้มากขึ้นอย่างไรก็ตาม การที่วิทยากรจะถ่ายทอดวิชาการใด ควรคำนึงถึงผู้เข้ารับการฝึกอบรมในด้าน

- ภูมิหลัง อันได้แก่ ความรู้ พื้นฐาน ครอบครัวย การอบรมสั่งสอนประสบการณ์ การศึกษา ฯลฯ

- ทักษะคิด ทั้งต่อตนเอง ต่อวิทยากร และต่อเรื่องที่รับฟัง
- ระเบียบสังคมวัฒนธรรม

แล้วจึงเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การสื่อความหมายต่อบุคคล ส่วนใหญ่ควรยึดหลักชัดเจน กระชับรัดกุม ต้อง มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และต้องคำนึงถึงอุปสรรคในการสื่อความหมาย ได้แก่ ภาษาและถ้อยคำใช้ถ้อยคำที่เป็นสากล หรือภาษากลางที่หลายคนฟังออก และภาษาถ้อยคำที่สื่อออกมาผู้บรรยายต้องรู้ภูมิหลังของคนที่ได้รับฟังแตกต่างกัน แม้แต่ความแตกต่างระหว่างยุค ขึ้น ตำแหน่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้คนไม่ค่อยสนใจ เห็นคุณค่าของตัวเองว่าจบสูง ฐานะค่อนข้างที่จะมั่นคง ไม่สนใจวิทยากรที่ถ่ายทอดจึงทำให้เกิดการเข้าใจกันคนละประเด็น ยิ่งไปกว่านั้นการถ่ายทอดต่อ ๆ กันหลายทอดเกินไปจึงอาจทำให้ข้อมูลขาดหายหรือผิดไปจากเดิมได้เช่น ข่าวลือ เป็นต้น

สำหรับกลวิธีในการป้อนเนื้อหาในการฝึกอบรมนั้นมี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ละลายพฤติกรรมดั้งเดิม ได้แก่การทำให้เกิดความสบายใจ ไร้กังวล และเปรียบเทียบให้เกิดความคิดว่า มีสิ่งที่ดีกว่าอีกเพื่อผู้เข้าอบรมจะเกิดความสนใจใคร่เรียนรู้ต่อไป ขั้นละลายพฤติกรรมนี้หากเป็นต้นหลักสูตรอาจใช้การแนะนำตัวผู้เข้าอบรม หรือใช้เกมส์กลุ่มสัมพันธ์สร้างความคุ้นเคยกันและกันได้

๒. ให้ความรู้ โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมพิจารณาว่า แนวความคิดที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไรแบบกาทวาง ดำเนินการว่า จะนำความคิดเห็นนั้นไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานอย่างไรขั้นนี้ คือ การให้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรนั่นเองโดยใช้เทคนิคและสื่อที่จัดเตรียมไว้

๓. ย้ำ เพื่อให้ความรู้ที่มอบไปนั้นกระจำชัดและให้ผู้เข้ารับการอบรมจดจำไปใช้ในชีวิตจริง ๆ หลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว

วิธีการถ่ายทอดความรู้ แบ่งออกเป็น ๓ วิธี คือ

๑. วิธีบอกกล่าว

๒. วิธีแสดงให้ดู

๓. วิธีให้ลงมือปฏิบัติ

ซึ่งจากหลักจากเรียนรู้ของมนุษย์และหลักการสื่อความหมายเน้นว่ามนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีหากได้ลงมือกระทำ หรือมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ฉะนั้น ในการฝึกอบรมเราจะไม่ใช้วิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียว หากแต่ใช้ ๓ วิธี คละกันอยู่ตลอดเวลาวิธีบอกกล่าวนั้น เหมาะสำหรับการเสนอเนื้อหาสาระใดใหม่ ๆ ต่อผู้เข้ารับการอบรมโดยการบรรยาย ยกตัว อย่างด้วยคำพูด ฯลฯ และถ้ามีการแสดงให้ดูประกอบด้วย เช่น เขียนบนกระดาน แจกเอกสารการใช้เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นส่วนวิธีให้ลงมือปฏิบัตินั้น เป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อจะได้เข้าใจชัดแจ้งและจำได้ไม่ลืม เช่น เรียนเป็นวิทยากร ต้องมีการฝึกสอน เรียนเรื่องการวางแผน ต้องหัดวิเคราะห์ปัญหา เก็บข้อมูลแล้ววางแผน เป็นต้น

๒.๓ เทคนิคการฝึกอบรม

แยกออกเป็นหลายอย่าง แต่ละอย่างมีข้อดีและข้อจำกัด จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

- การบรรยาย (Lecture)
- การระดมสมอง (Brain Storming)

- การอภิปราย ซึ่งแบ่งเป็นการนำอภิปราย และการอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion)
- การใช้กรณีเรื่อง (Case study)
- การแสดงบทบาทสมมติ (Role-Playing)
- การสาธิต (Demonstration)
- การชมกิจการต่าง ๆ หรือศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip)
- การทดลองแก้ปัญหา หรือฝึกปฏิบัติในเวลาอันจำกัด (In-Basket Technique)
- ภาพยนตร์และอภิปราย (Stop-Film Discussion)
- เกมส์ (Games)
- กลุ่มย่อย (Group Discussion)
- การบรรยายเป็นชุด หรือชุดนุมนาฐก (Symposium)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work-shop)

สำหรับเอกสารนี้ จะขอล่าวเฉพาะวิธีที่มักใช้เสมอในการฝึกอบรมดังนี้

๑. การบรรยาย

คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากผู้ที่ความรู้ไปยังผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเช่นเดียวกับผู้บรรยาย โดยอาศัยความสามารถในการพูดในที่ชุมนุมชนเป็นสำคัญการบรรยายทั้งข้อดี และข้อจำกัด กล่าวคือ

ข้อดี

- สะดวกทั้งผู้บรรยายและผู้ฟังจำนวนมาก
- ใช้เวลาน้อยกว่าวิธีอื่นในการเสนอเนื้อหาสาระ
- สามารถควบคุมได้ทั้งเนื้อหา และเวลา

ข้อจำกัด

- เบื่อ เพราะเป็นการสื่อความหมายทางเดียว
- ง่วง เพราะผู้ฟังไม่มีส่วนร่วม
- ไม่เหมาะสมสำหรับเรียนงานที่ต้องอาศัยความชำนาญ หรือเรื่องที่มีข้อคิดเห็นขัดแย้ง ได้มาก

วิธีการดำเนินการ

- เลือกผู้บรรยายที่มีความสามารถในการพูด
- ผู้ฟังควรมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจมากพอควร
- ควรมีช่วงเวลาตอนท้ายไว้ให้ผู้ฟังซักถาม
- ใช้เมื่อมีเวลาจำกัดและผู้ฟังจำนวนมาก

ถ้าท่านเป็นวิทยากรและจำเป็นต้องใช้วิธีบรรยายท่านต้องเตรียมตัวและเตรียมเรื่องที่จะบรรยายให้ดี

หลักในการเตรียมตัว

- หัดให้มีนิสัยเป็นนักพูดที่ดี
- ศึกษาหลักการพูดที่ถูกต้องจากตำราและบุคคล
- ฝึกซ้อมการพูดอยู่เสมอ

หลักในการเตรียมเรื่อง

เมื่อจะบรรยายวิชาใดต้องเริ่มจาก

๑. วิเคราะห์

ผู้เข้ารับการอบรม ว่า เป็นใคร มีตำแหน่งใด เป็นเพศใด พื้นความรู้ย่างใด จำนวนเท่าใด หัวข้อวิชาเป็นขอบเขตเพียงใด ควรพูดประเด็นใดบ้าง ตามช่วงเวลาที่ได้รับ กำหนด วัตถุประสงค์ ของวิชานั้นในหลักสูตร ต้องการอะไร มีความเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นไม่เพียงใด

๒. วางแผน

คิดว่าจะพูดอะไรบ้าง ค้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่ต้องการ อาจจะคำเจาะเอกสาร ตำราสัมภาษณ์ หรือ สนทนากับผู้มีประสบการณ์ หรือเดินทาง ไปยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะบรรยาย เรียบเรียง โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดเข้าเป็นรูปบทความ มีคำนำเรื่อง และ บทสรุปคำนำ กล่าวถึง ความสำคัญที่ต้องพูดเรื่องนั้น แล้ว โยงเข้าหาเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องมีความเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างถูกต้องเหมาะสมพร้อมยกตัวอย่างประกอบมีสถิติที่แม่นยำ อุปมาอุปมัย เนื้อเรื่องสอดคล้องเป็นลำดับ ไม่วกไปวนมา

สรุป ย้ำสาระสำคัญและทิ้งท้ายให้ประทับใจ เพื่อก่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติตามที่เราต้องการ

๓. ขันบรรยาย

ภาษา ถูกต้อง สุภาพควรใช้ภาษาที่ทำให้คนที่ฟังเข้าใจง่าย เป็นภาษากลาง หรือภาษาท้องถิ่นเพื่อที่จะ ทำให้เยาวชนเข้าใจง่ายขึ้น น้ำเสียง ชัดเจน เน้นหนักเบาตามความสำคัญของเนื้อเรื่องวรรคตอนถูกต้อง บุคลิกภาพ การวางตัวการใช้สายตาท่าทาง รวมทั้งการแต่งกายสุภาพ เหมาะสมกาลเทศะ

การระดมสมอง คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการปิดกั้นความคิด เพื่อเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรม ตลอดถึงการสร้างอารมณ์ขันเป็นกันเอง ก็จะ ทำให้ทุกคนที่อยู่ด้วยกันว่าเป็นครอบครัวเดียวกันมีอะไรก็สามารถปรึกษาหารือกัน และนำความคิดของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงาน ตลอดถึงการประเมินค่าความคิด

ในขณะที่แต่ละคนแสดงความคิดเห็น วิทยากรจะจดทุกความคิดเห็นลงในกระดาษหรือกระดาษแผ่นใหญ่ เพื่อให้ทุกคนให้ความเห็น เมื่อได้สมควรให้ตั้งคณะทำงาน ๔-๕ คน เพื่อพิจารณาความคิดเห็นเหล่านั้น ดังนั้น ความคิดใดใช้ไม่ได้ให้ตัดออก ความคิดใดใช้ได้รวบรวมไว้และจัดลำดับความคิดที่ใช้ได้ ว่าความคิดใดใช้ได้ดีที่สุด แล้วนำข้อพิจารณาเสนอต่อที่ประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

ข้อดี

๑. ส่งเสริมความคิดริเริ่ม

๒. ช่วยให้เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
๓. ได้ข้อเสนอแนะมากในเวลาสั้น
๔. ช่วยให้ตื่นเต้นเร้าความสนใจ
๕. ช่วยให้ได้ความคิดเห็นหลากหลายความคิด ไม่มองปัญหาอยู่ในวงแคบ

ข้อจำกัด

๑. ข้อเสนอแนะบางข้ออาจมีคุณค่าน้อย
๒. ไม่เหมาะสมกับกลุ่มที่ใหญ่เกินไป
๓. ปัญหาที่พิจารณาจะมีครั้งละปัญหาเดียว

การอภิปราย แยกเห็นการนำอภิปรายและการอภิปรายคณะ ดังนี้

- ก. การนำอภิปราย เป็นเทคนิคการจัดประชุมรูปหนึ่ง ซึ่งมุ่งให้ผู้เข้าประชุม ได้แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติต่าง ๆ และเพื่อหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน
- องค์ประกอบ

๑. ผู้เข้าร่วมประชุม ๑๕-๒๕ คน
๒. ทุกคนเข้าใจบทบาทและมีความรู้ในหัวข้ออภิปรายพอควร
๓. ผู้นำอภิปราย
๔. มีการอภิปรายอย่างเสรี

หน้าที่ผู้นำอภิปราย

๑. วางตัวเป็นกลาง
๒. ตั้งประเด็น
๓. ประสานความคิด
๔. สรุปประเด็น

การนำอภิปรายต่างกับการบรรยาย ตรงที่วิทยากรมิใช่ผู้พูดแต่เพียงฝ่ายเดียวหากจะใช้คำถามเพื่อตั้งให้ผู้เข้ารับการอบรมร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์อยู่ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการซักคำถาม

๑. เพื่อเปิดอภิปราย
๒. เพื่อกระตุ้นความสนใจ
๓. เพื่อยั่วให้เกิดความคิด
๔. เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม
๕. เพื่อดึงให้ร่วมอภิปราย
๖. เพื่อสร้างเรื่องราวติดต่อกัน
๗. เพื่อเปลี่ยนแนวอภิปราย
๘. เพื่อพิจารณาความรู้ผู้เข้าร่วมประชุม
๙. เพื่อสรุปประเด็น

๑๐. เพื่อจำกัดขอบเขตการอภิปราย

ประเภทคำถาม

๑. ขอข้อเท็จจริง
๒. ขอความเห็น คำอภิปราย
๓. ต้องการเหตุผล
๔. ถามนำ
๕. ถามย้อน

ข. การอภิปรายเป็นคณะ

คือ การที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนประมาณ ๕-๕ คน ซึ่งมีความรู้ดีเป็นพิเศษในหัวข้อการประชุมมาเฝ้า
รวมกันอยู่ตรงหน้าผู้ฟัง และดำเนินการอภิปรายอย่างมีระเบียบ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อกำหนดปัญหาที่จะพิจารณา
๒. เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง
๓. เพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหา
๔. เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจส่วนประกอบต่าง ๆ ของปัญหา
๕. เพื่อประเมินวิธีการกระทำที่ผ่านมา
๖. เพื่อเป็นวิธีการฝึกอบรมแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังสนใจ

องค์ประกอบ

๑. ประธาน
๒. พิธีกร
๓. ผู้ทรงคุณวุฒิ
๔. ผู้ฟัง

หน้าที่ขององค์ประกอบ

ประธาน

- กล่าวเปิดประชุม
- แนะนำพิธีกร
- กล่าวปิดประชุม
- ในบางกรณี ประธานอาจเป็นคนเดียวกับพิธีกรก็ได้

พิธีกร

- แนะนำผู้ทรงคุณวุฒิ
- เชิญพูดทีละคน
- สรุปที่แต่ละคนพูด
- รักษาเวลา

ผู้ทรงคุณวุฒิ

- ให้ความคิดเห็นของตน
- เสริมความคิดเห็นของผู้อื่น โดยขออนุญาตจากพิธีกรก่อน

ผู้ฟัง

- ศึกษาเอกสารล่วงหน้า
- ตั้งใจฟัง
- ถามถ้าที่ประชุมเปิดโอกาส

ข้อดี

๑. ดึงดูดความสนใจ
๒. ผู้ฟังได้ข้อคิดเห็นกว้างขวาง
๓. ทำให้ทราบปัญหาหลายแง่มุม
๔. ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมถ้าไม่มีช่วง FORUM คือเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

๕. กรณีเรื่อง

ในการแบ่งกลุ่มย่อยนอกจากมอบปัญหาให้กลุ่มพิจารณาแล้วอาจมอบเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติงานซึ่งอาจแจกเป็นเอกสารหรือเล่าเรื่องให้ฟังก็ได้ เพื่อให้กลุ่มพิจารณาว่า

- อะไรคือปัญหา
- อะไรคือสาเหตุ
- แนวทางแก้ไข

เพื่อหัดให้กลุ่มอภิปราย ถกเถียง แล้วหาข้อยุติในการแก้ปัญหา กรณีเรื่องนี้ต้องเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่กล่าวถึงบุคคลและสถานที่จริงที่เหตุการณ์นั้นและต้องมีข้อมูลรายละเอียดเพียงพอที่ผู้เข้าอบรมจะพูดได้ว่าปัญหาของเรื่องได้

ข้อดี

๑. ช่วยให้หัดวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจ
๒. ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้เข้าอบรม
๓. ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

ข้อจำกัด

๑. การสร้างกรณีเรื่องต้องใช้เวลามากและผู้เขียนต้องชำนาญจริง ๆ
๒. หากกรณีเรื่องไม่ดีหรือล้าสมัยจะไม่เป็นประโยชน์
๓. หากวิทยากรไม่ทักษะในการใช้กรณีเรื่อง จะไม่สามารถชี้แจงหรือสรุปวัตถุประสงค์ของเรื่องให้สอดคล้องกับวิชาที่สอนได้

๕. การแสดงบทบาทสมมติ

คือการสมมุติสถานการณ์ขึ้นมามีอย่างหนึ่งและมอบให้ผู้เข้าอบรมแสดงเป็นใครคนใดคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นซึ่งมักจะต้องสัมพันธ์ติดต่อกับบุคคลอื่น โดยวิทยากรอาจเขียนบทให้ หรือให้ผู้แสดงคิดเองตาม

หัวข้อที่มักรู้จักกันดี และตามความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสถานการณ์ทำนองนั้นเมื่อจบการแสดงผู้ชมจะวิจารณ์วิทยากรสรุปเข้าสู่เนื้อหาวิชาการที่ต้องการเน้นพฤติกรรม

ข้อดี

- สามารถจำลองเรื่องที่ต้องการอภิปรายได้
- ทำให้คนสนใจมากกว่าการพูด
- ผู้แสดงมีโอกาสคิดว่าตำแหน่งที่ตนสวมบทบาทการแสดงออกอย่างไร

ข้อจำกัด

- ไม่เหมาะสมกับผู้อบรมที่มีวัยวุฒิสูง
- ถ้าผู้แสดงไม่มีความสามารถพอจะไม่สามารถชี้ถึงพฤติกรรมที่ต้องการได้
- ถ้าสรุปการแสดงไม่ดี อาจทำให้มองเป็นเรื่องเด็กเล่น
- ส่วนใหญ่ใช้ได้กับหัวข้อมนุษยสัมพันธ์และการตัดสินใจ

๖. เกมส์ (Games)

คือกิจกรรมที่มีการแข่งขัน โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นผู้เล่นตามกติกาที่กำหนดให้ แต่เกมส์ในการฝึกอบรมมีเป้าหมายที่จะให้เกิดการเรียนรู้ในพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ฉะนั้นเมื่อเล่นจบแล้ววิทยากรจะสรุปว่าต้องการให้ผู้เล่นเรียนรู้อะไร เกมส์มีทั้งสั้นแะยาวซึ่งอาจใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีสำหรับบางเกมส์ แต่ถ้าเป็นบริหารมักจะใช้เวลามากเพราะมีสัญลักษณ์เกี่ยวกับตัวเลขให้คิดคำนวณ โดยกำหนดให้ผู้เล่นสวมบทบาทเป็นใครคนใดคนหนึ่งซึ่งต้องทำการตัดสินใจโดยแข่งขัน

- ตนเอง ผู้อื่น เวลา สถานการณ์

หัวใจของเกมส์อยู่ที่การเรียนรู้ด้วยตนเอง และบทสรุปของวิทยากร ที่มีสาระเข้าเรื่องที่สอน มิใช่เล่นเกมส์เข้ามาเพื่อเห็นผู้เข้ารับการอบรมเบือหรือประสงค์จะให้สนุกสนานอย่างเดียว

ข้อดี

- ย่นย่อสถานการณ์ที่ใช้เวลานานในชีวิตจริงมาใช้ในการฝึกอบรมระยะสั้นได้
- มีเกมส์หลาชนิดให้เลือกใช้ตามเป้าหมายและขนาดของกลุ่ม
- ผู้เข้าอบรมมีโอกาสฝึกฝนตนเองตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น
- ใช้พฤติกรรมในการเล่นเกมส์ชี้สาระวิชาได้

ข้อจำกัด

- หากเกมส์ไม่สมเหตุผลจะน่าเบื่อ
- หากวิทยากรไม่ชำนาญในการใช้เกมส์จะไม่เป็นผลดี
- เกมส์ที่สลับซับซ้อนต้องใช้เวลาและอุปกรณ์ทันสมัย
- ส่วนใหญ่เกมส์ต้องอาศัยความชำนาญและค่าใช้จ่ายมาก

๗. กลุ่มย่อย

ในกรณีที่ประชุมใหญ่มีงานที่ต้องพิจารณาหลายอย่าง แต่มีเวลาจำกัดหรือมีจำนวนสมาชิกมากเกินไป ไม่สะดวกในการที่จะให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นได้เท่าที่ควร เรามักจะแบ่งผู้เข้าร่วมรับการอบรมออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละไม่เกิน ๘ คนแล้วมอบปัญหาให้พิจารณาผู้ซึ่งอาจไม่กล้าพูดก็จะมีโอกาสพูดเป็นการใช้สมองของทุกคนให้เป็นประโยชน์

กลุ่มย่อยมีหลายชนิด จะกล่าวถึงในที่นี้ ๒ ชนิดคือ

๑. กลุ่มผึ้ง (buzz group) คือการ แบ่งกลุ่มย่อยไม่เกิน ๖ คน ใช้เวลาพิจารณาปัญหาไม่เกิน ๖ นาที เหมาะสำหรับการพิจารณาปัญหาปลีกย่อยซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เวลามาก และผู้เข้ากลุ่มอาจไม่ต้องลุกจากที่

๒. กลุ่มเวียนรอบ (circular group) มุ่งให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นแก่คนข้างตรงข้ามเพราะประชาชนกลุ่มจะเป็นผู้เสนอปัญหา ผู้ที่อยู่ขวามือของประธานจะเสนอความคิดเห็นเป็นคนแรกและคนถัดไปเสนอความเห็นของตนบ้างจนครบคน ในรอบหนึ่ง ๆ มีสิทธิพูดเพียงครั้งเดียว

สรุป

การฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์จะช่วยแก้ปัญหาในการทำงานของบุคคลเพื่อให้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงาน และมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อด้านแห่งหนึ่ง ให้ของตนเริ่มการฝึกอบรมไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา แต่ก็ป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความเหมาะสมกับงาน สำหรับอุดมการณ์นักพัฒนาเยาวชนนั้น เป็นกระบวนการสร้างคนดีเพื่อนำไปสร้างคนดีเพื่อนำไปสร้างสังคมที่ดีจึงเน้นที่กระบวนการเป็นพิเศษ การเลือกใช้เทคนิคที่ถูกต้อง รวมทั้งดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม จะช่วยให้การฝึกอบรมบรรลุผลได้ด้วยดี

วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

พระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานควรปฏิบัติดังนี้..

๑. วันแรก ให้กรรมฐานไปปฏิบัติ ๖ ข้อคือ

๑. เดินจงกรม

เวลาเดินจงกรมให้ทอดสายตาไปประมาณ ๕ ศอก สติจับอยู่ที่เท้าเดินช้า ๆ เวลายกเท้าขวากวาวน่าว่า "ขวาย่างหนอ" ขณะที่ใจนึกว่าขวาดึงยกเท้าขวาชั้นทันที เท้าที่ยกกับใจนึกต้องให้พร้อมกันขณะว่า ย่าง ต้องเคลื่อนเท้าไปพร้อมกัน ขณะว่า หนอ เท้าต้องลงถึงพร้อมกัน เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกันภาวนาว่า "ซ้าย ย่าง หนอ" ปฏิบัติเหมือนกันกับ ขวาย่างหนอ สั้นเท้า กับ ปลายเท้า ห่างกันประมาณคืบหนึ่งเป็นอย่ามาก เมื่อเดินสุดเลื้อหรือสุดถนน หรือสุดสถานที่ให้เอาเท้าเคียงกัน แล้วหยุดยืนภาวนาว่า ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ ซ้า ๆ สัก ๓ ครั้ง หรือ ๔ ครั้ง ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกายอย่าให้ออกไปนอกร่างกาย แล้วกลับ จะกลับข้างซ้ายหรือข้างขวาก็ได้เวลากลับสั้นเท้าอยู่กับพื้นยกปลายเท้าข้างที่จะกลับแล้วภาวนา "กลับหนอ" เช่นเดียวกันให้หมุนเวียนไปอย่างนี้จนกว่าจะได้ที่ที่ตนต้องการแล้วยืนภาวนาว่า ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ ๓ ครั้ง หรือ ๔ ครั้ง แล้วเดินจงกรม ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ต่อไปให้เดินกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ประมาณ ๓๐ นาทีเป็นอย่างต่ำ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างสูง

๒. นิ่ง

ให้เตรียมจัดอาสนะสำหรับนั่งไว้ก่อนเวลานั่งให้ค่อย ๆ ย่อตัวลงพร้อมกับภาวนาว่า "นั่งหนอ ๆ" ให้ภาวนาอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะนั่งเสร็จเรียบร้อยวิธีนี้นั่งนั้นให้นั่งขัดสมาธิคือขาขวาทับขาซ้ายมือขวาทับมือซ้ายตั้งตัวตรง แต่จะนั่งเก้าอี้หรือนั่งพับเพียบก็ได้ นั่งเรียบร้อยแล้วให้หลับตา เอาสติมาจับอยู่ที่ท้องพองยุบเวลาหายใจเข้าท้องพองให้ภาวนาว่า พองหนอ ใจที่นึกกับท้องที่พองต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกันเวลาหายใจออก ท้องยุบให้ภาวนาว่า ยุบหนอ ใจที่นึกกับท้องที่ยุบต้องให้ทันกันอย่าให้ก่อนหรือหลังกันข้อสำคัญให้สติจับอยู่ที่อาการพองยุบเท่านั้น อย่าไปดูลมที่จมูกและตะเบ็งท้องให้นั่งภาวนาอย่างนี้ตลอดไปอย่างต่ำประมาณ ๓๐ นาที อย่างสูงประมาณ ๑ ชั่วโมง

๓. เวทนา

ในขณะที่นั่งอยู่นั้นถ้ามีเวทนา คือ ความเจ็บปวด เมื่อย คั้น เป็นต้น เกิดขึ้นให้ปล่อยท้องยุบ แล้วเอาสติไปกำหนดที่เจ็บ หรือ ปวดเมื่อย นั้นพร้อมกับภาวนาว่า เจ็บหนอ ๆ หรือ คั้นหนอ ๆ สุดท้ายเวทนาจะเกิดขึ้นเมื่อเวทนาหายแล้ว ให้เอาสติไปกำหนดที่ท้องว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไปอีกจนกว่าจะครบกำหนด

๔. จิต

ในเวลาที่นั่งอยู่นั้นถ้าจิตคิดถึงบ้าน ถึงทรัพย์สมบัติ หรือกิจการงานต่าง ๆ ให้เอาสติปักลงไปที่หัวใจพร้อมกับภาวนาว่า คิดหนอ ๆ จนกว่าจะหยุดคิดเมื่อหยุดคิดแล้วให้กลับไปกำหนดท้องยุบต่อไปอีกแม้แต่ดีใจเสียใจ โกรธ เป็นต้น ก็ให้กำหนดเช่นกันคือถ้าดีใจก็กำหนดว่า ดีใจหนอ ๆ ถ้าเสียใจให้กำหนดว่า เสียใจหนอ ๆ ถ้าโกรธให้กำหนดว่า โกรธหนอ ๆ เป็นต้น

๕. เสียง

ในขณะที่นั่งอยู่นั้นถ้ามีเสียงดังหนวกหู ให้ใช้สติกำหนดที่หู ภาวนาว่า ได้ยินหนอ ๆ จนกว่าจะหายหนวกหูเมื่อหายหนวกหูแล้ว ให้กำหนดท้องยุบต่อไป

๖. นอน

เวลานอนให้ค่อย ๆ เอนลงพร้อมกับภาวนาตามไปว่า นอนหนอ ๆ จนกว่าจะนอนเรียบร้อยแล้วเวลานั้นให้สติจับอยู่กับอาการเคลื่อนไหวของร่างกายเมื่อนอนเรียบร้อยแล้วให้เอาสติมาไว้ที่ท้อง พร้อมกับภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไปให้ค่อยสังเกตให้ได้ว่าจะหลับไปตอนพองหรือยุบ วันแรกให้ปฏิบัติเพียงเท่านี้ วันต่อไปให้สังอารมณ์กับพระอาจารย์

๑.วันที่ ๒ ให้เพิ่มบทเรียน ๑ บทคิดกำหนดจิตใจเมื่อผู้ปฏิบัติมาส่งอารมณ์ พระอาจารย์ต้องถามให้ละเอียดนับแต่การเดิน การนั่ง เวทนาจิต และนอนแล้ว ถามสภาวะต่อไปเสร็จแล้วเพิ่มบทเรียนการเพิ่มบทเรียน นี้คือให้กำหนดต้นต้นจิต ได้แก่ความอยากนั่นเอง เช่น อยากลุก อยากยืน อยากนั่ง อยากนอน อยากถ่ายอุจจาระ เป็นต้นเวลาจะลุก ให้เอาสติปักลงไปที่หัวใจ ภาวนาว่า อยากลุกหนอ ๆ เวลาลุกให้ภาวนาว่า ลุกหนอ ๆ เวลาเดินให้ภาวนาว่า อยากเดินหนอ ๆ เวลาเดินให้ภาวนาว่า ขว้างหนอ ซ้ายหนอ สิ่งนี้

หมายเหตุ ข้อสำคัญเราจะทำอะไรทุกอย่างให้กำหนดต้นจิตทุก ๆ ครั้งเวลาจะรับประทานอาหาร ให้ภาวนาว่า

"อยากหนอ ๆ" เวลารับประทานอาหารให้ภาวนาว่ารับประทานหนอ ๆ เป็นต้น

๒. วันที่ ๓ หรือวันที่ ๔-๕ ให้เพิ่มบทเรียนอีก การเพิ่มบทเรียนในวันนี้คือการกำหนดทวาร ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีวิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

๑. เวลาตาเห็นรูป ให้กำหนดว่า เห็นหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ตา
๒. เวลาหูได้ยินเสียง ให้กำหนดว่า ได้ยินหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่หู
๓. เวลาจมูกได้กลิ่น ให้กำหนดว่า กลิ่นหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่จมูก
๔. เวลาลิ้นได้รส ให้กำหนดว่า รสหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ลิ้น
๕. เวลากายถูกเย็นร้อน อ่อนแข็ง ให้กำหนดว่า ถูกหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ตรงที่ถูก

๓. วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๑ - ๒ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก ๑ บท คือ เพิ่มเติมจกกรมระยะที่ ๒ ว่า "ยกหนอ เขี่ยบหนอ"

๔. วันต่อไป เวลากำหนดว่า ยุบหนอ นั้นถ้ารู้สึกว้างจางหะว้านานติดหนึ่งท้องจึงพอ ให้เพิ่มนั่งหนอได้ ตอนว่า นั่งหนอนั้นรูปนั่งปรากฏในใจของเราสองกระจะชั่วแวบเดียวเท่านั้น เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้

- ก. เวลาเดินได้ ๒ ระยะ คือ
 - ระยะที่ ๑ ขวาย่องหนอ ซ้ายย่างหนอ
 - ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ
- ข. เวลานั่งได้ ๓ ระยะ คือ
 - ระยะที่ ๑-๒ พองหนอ ยุบหนอ
 - ระยะที่ ๓ พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ

๖. วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๓ และที่ ๔ เกิดแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก ๑ บท คือ เพิ่มเติมจกกรมระยะที่ ๓ ว่า ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิมเป็น ๓ ระยะดังนี้คือ

- ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที
- ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที
- ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที

๗. วันต่อไป เวลากำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ เมื่อถึงตอนที่ว่านั่งหนอนั้น ถ้ากำหนดว่านั่งหนอแล้วแต่ยังทิ้งระยะห่างอยู่คือท้องยังไม่พองขึ้นให้ถึง ถูกหนอ ได้อีก แต่ถ้าผู้ใดกำหนดเพียงพองหนอ ยุบหนอ ก็ได้สมาธิอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มบทเรียนให้แก่ผู้นั้นอีก หรือคนเฒ่าคนแก่หรือเด็ก ก็ไม่ควรเพิ่มเวลาเดินใช้เพียง ขวาย่าง ซ้ายย่าง ก็พอแล้ว ถึงเวลานั่งก็ใช้เพียงพองหนอ ยุบหนอ เท่านั้น ถ้าเพิ่มบทเรียนให้มากกว่านั้น จะทำให้พันเผื่อ และไม่ได้ผลดีเมื่อเพิ่มถูกหนอเข้าไปอีก จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ

หมายเหตุ - คำว่า ถูกหนอ ในที่นี้หมายถึงเอาถูกที่ก้นย้อยคือก้นย้อยอยู่กับพื้นแล้ว เอาสติปักลงไปที่ตรงที่ยุบนั้นยุบนั่ง ถูก ทั้ง ๓ นี้ต้องให้อยู่ในระยะเดียวกัน เมื่อว่าถูกหนอแล้วท้องจึงจะพองขึ้น

๘. เมื่อญาณที่ ๕-๖-๗ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๔ ดังนี้ คือ ยกสั่นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้วิธีปฏิบัติดังนี้คือ

- ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที
- ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที
- ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

๙. เมื่อญาณที่ ๘ - ๙ - ๑๐ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๕ ดังนี้คือ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้ปฏิบัติดังนี้คือ

ระยะที่ ๑ ขว้างหนอ ช้าย้างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

๑๐. เมื่อญาณที่ ๑๑ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๖ ดังนี้คือ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้ปฏิบัติดังนี้คือ

ระยะที่ ๑ ขว้างหนอ ช้าย้างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

ระยะที่ ๖ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

ถ้ามีเวลามากให้เดินระยะละ ๑๐ นาที รวมเป็น ๑ ชั่วโมงถ้ามีเวลาน้อยให้เดินระยะละ ๕ นาที รวมเป็น ๓๐ นาที แล้วจึงนั่ง ส่วนการนั่งนั้นให้เพิ่มถูกอีก ๖ แห่ง ดังนี้

๑. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกกันซ้ายข้างขวา)
๒. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกกันซ้ายข้างซ้าย)
๓. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกเข้าข้างขวา)
๔. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกเข้าข้างซ้าย)
๕. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกตามขวา)
๖. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกตามซ้าย)

เป็นอันได้ความว่า บทเรียนนี้ครบบริบูรณ์แล้ว ญาณที่ ๑๑ คือ สังขารูปเบกขาญาณก็แก่กล้าพอสมควร เมื่อญาณที่ ๑๑ นี้ครบองค์คุณ ๖ ประการแล้ว พระอาจารย์ต้องเตือนผู้ปฏิบัติธรรมมิให้ประมาท ให้ปฏิบัติเคร่งครัดระมัดระวังให้มาก เพราะจนจะได้ผลดีเต็มที่แล้ว ถ้าผู้ใดไม่ประมาท ผู้นั้นจะได้ผลดีโดยไม่งานเลย ประมาณ ๒ - ๓ วันเท่านั้น ถ้าผู้ใดประมาทขาดการกำหนดคิดค้อยกั้น ผู้นั้นจะได้ผลช้าอาจจะเลยไปถึง ๕ วัน ๑๕ วัน หรืออาจจะไม่ได้ผลเลยก็เป็นได้

อธิษฐาน

เมื่อผู้ปฏิบัติมีสภาวะปรากฏชัดดีแล้ว พระอาจารย์พึงให้อธิษฐานดังนี้

วันแรก

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ธรรมวิเศษเบื้องต้นที่ยังไม่เกิดภายใน ๒๔ ชั่วโมง" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติที่บ้านมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ธรรมวิเศษเบื้องต้นที่ยังไม่เกิด ขอจงให้เกิดภายในชั่วโมงนี้" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป ให้อธิษฐานทุกครั้งที่นี่)

วันที่ ๒

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๒๔ ชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติที่บ้านมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๑ ชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๓

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๔

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๓๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๕

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเสียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๖

ให้เดินจงกรมแล้วนั่ง อธิษฐานว่า "ภายในชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเสียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป) ถ้าสงบได้ ๕ นาทีแล้ว ต่อไปก็ให้อธิษฐานเพิ่มไปเป็น ๒๐ - ๓๐ - ๔๐ - ๕๐ นาที จนถึง ๑-๒ ชั่วโมงเป็นต้น

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเรื่องสงบไม่ใช่เรื่องยุ่ง เย็นใจตลอดเวลา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติเพื่อให้พ้นทุกข์ ถึงสันติสุขอย่างแท้จริง

ขอขยายหลักสูตรการอบรมการสอน

วิชาพุทธประวัติ	วิชาธรรมจริยา	ศาสนพิธี
<u>พุทธประวัติขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>	<u>ธรรมจริยา ขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>	<u>ศาสนาพิธี ขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>
๑. กำเนิดข้าชายสิทธัตถะ	๑. ความสัมพันธ์ในเครือญาติ	๑. ศาสนาพิธีเบื้องต้น
๒. ประสูติ	๒. มิตรสหาย	๒. พิธีกรรมทางศาสนา
๓. ชีวิตในปฐมวัย	๓. ชีวิตในโรงเรียน	๓. พิธีกรรมในการทำบุญ
๔. เสด็จออกบรรพชา	๔. โอวาท ๓	๔. ทานพิธี
๕. ตรัสรู้	๕. พระรัตนตรัย	๕. ศาสนาพิธีในเทศกาลสำคัญ
๖. ปรีณิพพาน	๖. ชีวิตเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ	<u>ศาสนาพิธีขั้นกลาง</u>
	๗. การช่วยเหลือ	๑. กุศลพิธี
<u>พุทธประวัติขั้นต้น ๒ (ป.๕-๖)</u>	<u>ธรรมจริยาขั้นต้น (ป.๕-๖)</u>	๒. บุญพิธี
๑. ชมพุทธวิป	๑. ความอดทน	๓. ทานพิธี
๒. กำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะ		

<p>๓. ประสูติ</p> <p>๔. ออกผนวช</p> <p>๕. ตรัสรู้</p> <p>๖. ประกาศศาสนา</p> <p>๗. เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์</p> <p>๘. เสด็จดับขันธปรินิพพาน</p> <p><u>พุทธประวัติชั้นกลาง (ม.๑-๒)</u></p> <p>๑. ชมพูทวีป</p> <p>๒. เจ้าชายสิทธัตถะ</p> <p>๓. แสวงหาไมกษัตริย์</p> <p>๔. ประกาศศาสนา</p> <p>๕. ปัจฉิมโพธิกาล</p> <p><u>พุทธประวัติชั้นปลาย (ม.๓-๔)</u></p> <p>๑. ชมพูทวีป</p> <p>๒. เจ้าชายสิทธัตถะ</p> <p>๓. การเสด็จออกบรรพชา</p> <p>๔. ปัจฉิมโพธิกาล</p> <p><u>พุทธประวัติชั้นสูง</u></p> <p>๑. ชมพูทวีปก่อนพุทธกาล</p> <p>๒. ชมพูทวีปสมัยพุทธกาล</p> <p>๓. ชมพูทวีปหลังพุทธกาล</p>	<p>๒. ความกล้าหาญ</p> <p>๓. ความมั่งคั่ง</p> <p>๔. ความโอบอ้อมอารี</p> <p>๕. ความมีสติรอบคอบ</p> <p>๖. การคบมิตร</p> <p>๗. บุญบาป</p> <p>๘. โอวาส ๓</p> <p>๙. คุณของพระพุทธเจ้า</p> <p><u>ธรรมจริยาชั้น (ม.๑-๒)</u></p> <p>๑. คุณของพระพุทธเจ้า</p> <p>๒. โอวาส ๓</p> <p>๓. โลกपाल ธรรมคุ้มครองโลก</p> <p>๔. ความไม่พยายาบท</p> <p>๕. สัมปรัสนธรรม ๗ ประการ</p> <p>๖. กรรม</p> <p>๗. อบายมุข</p> <p>๘. ทิศ ๖ หน้าที่ควรปฏิบัติ</p> <p>๙. ทิฏฐธัมมิกัตถตตประโยชน์</p> <p><u>ธรรมจริยาชั้นปลาย (ม.๓-๔)</u></p> <p>๑. การคบมิตร</p> <p>๒. อบายมุข</p> <p>๓. สมรวาสธรรม</p> <p>๔. ศีล</p> <p>๕. คุณค่าของพระพุทธศาสนา</p> <p>๖. ทิศ ๖ หน้าที่ที่ควรปฏิบัติ</p> <p>๗. อกุศลมูล-กุศลมูล</p> <p><u>ธรรมจริยาชั้นสูง (ม.๕-๖)</u></p> <p>๑. ศีล</p> <p>๒. สมรวาสธรรม</p> <p>๓. สังคหวัตถุ</p> <p>๔. คุณค่าของพระพุทธศาสนา</p> <p>๕. อกุศลมูล-กุศลมูล</p> <p>๖. สังสารวัฏฏ์</p>	<p>๔. ศาสนพิธีในเทศกาลสำคัญ</p> <p>๕. ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธี</p> <p><u>ศาสนพิธีชั้นปลาย-สูง (ม.๓-๖)</u></p> <p>๑. กุศลพิธี</p> <p>๒. บุญพิธี</p> <p>๓. พานพิธี</p> <p>๔. ศาสนพิธีในเทศกาลสำคัญ</p> <p>๕. ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธี</p>
---	---	---

	๗.พิธีกรรมและหลักการบางอย่างใน พระพุทธรศาสนา ๘.ศาสนาสำคัญของโลก -พราหมณ์(ฮินดู) -พระพุทธศาสนา -ศาสนาคริสต์ -ศาสนาอิสลาม	
--	---	--

ภาคปฏิบัติ	ภาคกิจกรรมเสริม
๑.วิธีสมาทานกรรมฐาน	๑.ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทย
๒.วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	๒.บำเพ็ญสาธารณประโยชน์
	๓.วาดศิลป์
	๔.โลดทะคน้

วิธีสมาทานกรรมฐาน

เมื่อจะปฏิบัติกรรมฐาน ผู้ปฏิบัติต้องสมาทานพระกรรมฐาน โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ถวายสักการะต่อพระอาจารย์ผู้ให้พระกรรมฐาน
๒. จุดเทียน ธูป บูชาพระรัตนตรัย
๓. หากเป็นพระให้แสดงอาบัติก่อน หากเป็นคฤหัสถ์ รับศีลก่อน
๔. มอบกายนถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย ดังนี้

อิมายัง ภะคะวา อิตตะภาวัง ตุมหากัง ปะริจะขามิ ข้าแต่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์ ขอ
มอบกายนถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

๕.มอบกายนถวายตัวต่อพระอาจารย์ดังนี้

อิมายัง อาจวริยะ อิตตะภาวัง ตุมหากัง ปะริจะขามิ ข้าแต่พระอาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามอบกายนถวายตัว
ต่อครูบาอาจารย์เพื่อเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

๖.ขอพระกรรมฐานว่าดังนี้

นิพพานัสสะ เม ภันเต สัจฉิกะระณัตถายะ กัมมัญฐานัง เทหิ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้กรรมฐานแก่
ข้าพเจ้า เพื่อทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลนิพพาน ต่อไป

๗.แผ่เมตตา ว่าดังนี้

อะหัง สุขิโต โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าถึงสุขปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความลำบาก ไม่มี
ความเดือดร้อนขอให้มีความสุข รักษาตนอยู่เกิด

สัพเพ สัตตา สุขิตา โหนตุ ขอให้สัตว์ทั้งหลาย ทุกตัวตนตลอดจนเทพบุตร เทพธิดาทุกพระองค์ พระภิกษุ สามเณร
และผู้ปฏิบัติธรรมทุกท่าน ขอท่านจงมีความสุข ปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความลำบากไม่เดือดร้อน
ขอให้มีความสุข รักษาตนอยู่เกิด

๘. เจริญมรณสติว่าดังนี้

อัครวัง เม ชีวตั้ง ชีวิตของเราไม่แน่นอน ความตายของเราแน่นอนเราต้องตายแน่เพราะชีวิตของเรามีตาย เป็นที่สุดนับว่าโชคอันดีแล้ว ที่ได้เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ โอกาสนี้ ไม่น่าเสียใจที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

๙. ตั้งสัจจะอธิษฐานและปฏิญาณตนต่อพระรัตนตรัย และครูบาอาจารย์

เยเนาะ ยันติ นิพพานัง พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกได้ดำเนินไปสู่พระนิพพานด้วยหนทางเส้นนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสัจจะอธิษฐานปฏิญาณตนต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ ตั้งแต่นี้ต่อไปข้าพเจ้าจะตั้งอกตั้งใจ ประพฤติและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุมรรคผลดำเนินรอยตามพระองค์ท่าน

อิมายะ ธัมมานุธัมมปะฏิปัตติยา ระตะนัตตะยัง ปุณฺณัม ข้าพเจ้าขอบูชาพระรัตนตรัยด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่มรรคผลนิพพานนี้ด้วยสัจจวาจาที่กล่าวอ้างมานี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้บรรลุมรรคผล นิพพาน ด้วยเทอญ จากนั้นสวดพุทธคุณธรรมคุณสังฆคุณ ดังนี้

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธो วิชาระสัมปันโน สุโคโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะธัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะกะวาติ

สวชาโต ภะคะวาตาธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ สุปะติปันโน ภะคะวโต สาวะกะสังโฆ อุษุปิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปิปันโน ภะคะวะโตสาวะกะสังโฆ สามิจิ ปิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทัง จัตตาริ ปริสะยุคานิ อัฏฐะ ปริสะปกฺลา เอละภะคะวะโตสาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะละกะคะณิโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง

วิธีการทำสมาธิ

วิทยากรจาก รพ.บ้านบรรยายด้านสุขภาพ

สิ่งที่ขาดไม่ได้คือการปฏิบัติและการจาริกไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ

วัฒนธรรม ประเพณีหนึ่งที่ทำให้ชุมชน
เกิดส่วนร่วม เป็นการถ่ายทอดที่ดูด้วยตา
และการกระทำ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการ
เรียนรู้ระหว่างชุมชน โดยชุมชน

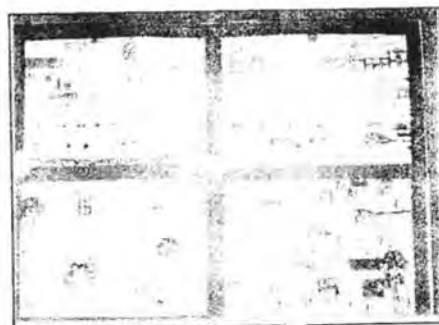
พระพี่เลี้ยงและสามเณรสนทนาธรรม

การปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความรู้

ประชุมกระบวนกร แนวทางการ
พัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
จังหวัดน่าน

ผลงานการร่วมเสวนาเรื่องเมื่อนานที่
ฉันรู้จัก ของสามภาคฤดูร้อน อำเภอสันติสุข

บทที่ ๕

สรุปและวิเคราะห์ผล

จากการดำเนินงานการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจังหวัดน่าน ทางทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รวบรวม องค์ความรู้การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในปีที่ผ่านมาของพื้นที่ ที่ดำเนินการ ๑๒ แห่ง โดยข้อมูลที่ได้มานำมาวิเคราะห์ / สังเคราะห์ร่วมกันของชุมชน หลังจากนั้นทุกฝ่ายจึงกำหนดรูปแบบร่วมกัน การพัฒนารูปแบบการบรรพชาจะต้องมีการพัฒนารูปแบบที่สมสมัยให้สอดคล้องกับพื้นที่แต่ละพื้นที่ ให้มากที่สุด หลังจากได้รูปแบบและแนวทางการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเรียบร้อยแล้ว แต่ละพื้นที่จะนำรูปแบบที่กำหนดร่วมกัน ไปทดลองปฏิบัติใช้ในพื้นที่ หลังจากการบรรพชาสามเณรสิ้นสุดลง คณะทีมวิจัย ซึ่งเป็นทีมที่คณะกรรมการได้คัดเลือกติดตามงานหลังจากสิ้นสุดการบวชเณรภาคฤดูร้อน และได้สรุปการดำเนินงานของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในแต่ละพื้นที่ เมื่อทีมวิจัยได้มีการสรุปทบทวนร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว จะสามารถนำข้อมูลที่ศึกษาและสรุปไปพัฒนารูปแบบการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยได้ต่อไป

ปัญหาที่ตามมาในเรื่องของรูปแบบของการพัฒนาที่จะใช้ในการบรรพชาของจังหวัดน่าน ให้ได้แบบเดียวกันนั้น เป็นไปได้ยากยิ่งเนื่องจากปัญหาที่เป็นไปไม่ได้คือ วิทยากร เนื่องจากวิทยากรที่จะทำการจัดโครงการบรรพชาต้องมีการวางแผนร่วมกันในการนำเทคนิคของแต่ละพื้นที่เข้าไปพัฒนาวิทยากร หรือพระพี่เลี้ยงของตนเองให้สมบูรณ์ และหากรูปแบบจะมีความแตกต่างกันไปบ้างเนื่องจากสภาพแวดล้อม แต่ก็ขอให้นำรูปแบบที่ได้จากการศึกษานำไปเป็นบรรทัดฐานการดำเนินการ การจัดวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเพียงแค่ศึกษาของหน่วยอบรมของ ๑๒ พื้นที่ ที่ดำเนินการแต่ละปีผ่านมา โดยไม่ได้นำเอารูปแบบที่ค้นพบและรวบรวมรูปแบบที่ได้นำไปใช้ เนื่องจากระยะเวลาทำการวิจัยกระชั้นชิดต่อระยะเวลาดำเนินการบรรพชามาก แต่ละพื้นที่ก็จัดเตรียมงานของตนเอง เพราะปัจจัยหลักที่ต้องเตรียมคือ เงิน และปัจจัยอื่น ๆ ที่จะต้องจัดซื้ออุปกรณ์ในการบรรพชาแต่ละหน่วยอบรมก็ต้องเตรียมความพร้อม วิทยากร หรือตัวแทนของแต่ละหน่วยอบรมที่เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้จึงไม่ได้ผ่านการอบรมเทคนิคต่าง ๆ ที่จะต้องนำไปใช้ในการอบรมให้ได้รับทราบว่ารูปแบบใหม่ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร

การเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสถาบัน องค์การภาคีร่วม และชุมชน มีการเรียนรู้การทำงานระหว่างองค์การสงฆ์ชุมชนที่มีความเชื่อต่อการทำงาน

- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

○ คน

- คน คือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในหลายประเด็นไม่ว่าการทำงาน ร่วมกันการวางแผนงานปัญหาอุปสรรคการทำงานเป็นองค์รวม

- พระสงฆ์เริ่มมองเห็นประโยชน์ของการบวชเณร เริ่มพัฒนาระบบการอบรม

- พ่อ แม่ผู้ปกครอง เริ่มมองเห็นคุณค่าของการบวชเณร และเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากขึ้นซึ่งเดิมมองว่าการบวชเณรเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เท่านั้น

- ผู้นำชุมชนเริ่มให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือแก่คณะสงฆ์ที่เข้าไปศึกษาข้อมูล

○ **สภาพแวดล้อม** เกิดการมองหลายประเด็นจากผู้ที่มีบทบาทในการสังเกตสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ที่แตกต่างกันด้านอาชีพ การอยู่ร่วมกัน สภาพอากาศ ชุมชนที่มีผู้นำร่วมกัน ศาสนา ศิลปะ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯ

○ **วัฒนธรรม** เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามสภาพเทคโนโลยีที่ทันสมัย การก้าวทันโลก คนเริ่มนำวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว จากสื่อต่าง ๆ แต่พิธีกรรมการบวชนเณรยังถือว่าเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะต้องช่วยกันกำหนดหลักคุณธรรมสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย นำวัฒนธรรมเดิมประยุกต์ร่วมแนวคิดที่ทันต่อเหตุการณ์ เศรษฐกิจ สังคมเมือง และสังคมชนบท

องค์ความรู้จากการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้กล่าวไว้ว่าองค์ความรู้ที่ได้รับทั้งชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมเท่าที่ผ่านมานับว่าอบรมในหน้าที่จัด มีการจัดการเรียนการสอน นำสามเณรออกไปเดินธุดงค์ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ลักษณะ คือ

๑. องค์ความรู้ของสามเณรผู้ที่เข้าบวช จะได้รับความรู้ ประสบการณ์ เช่น ในวัดพระสวตมณต์ เจริญกรรมฐาน ศาสนพิธี ธรรมะหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน วินัย ศีลข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร และได้รับความรู้ด้านภาคี เช่น โรงพยาบาลเรื่องอนามัย กฎหมาย ของตำรวจ เรื่อง ยาเสพติด จราจร กฎหมาย

๒. เกิดขึ้นกับพระพี่เลี้ยง จะต้องศึกษาเพิ่มเติม ผู้ที่มีความรู้อยู่แล้วก็นำมาขยาย นำมาเผยแพร่แก่สามเณร และศรัทธาญาติโยม

๓. เกิดขึ้นกับญาติโยม บิดามารดา ญาติพี่น้อง พอลอยได้รับผลพลอยได้จากการได้ยินได้ฟังจากพระพี่เลี้ยงและวิทยากรอื่น ๆ ที่มาบรรยายให้น้องสามเณรฟัง

๔. ชุมชน จะมีความตื่นตัวในการเตรียมตัวต้อนรับคณะสามเณร ด้านจิตใจจะทำให้ชุมชนชื่นชมยินดี โดยเฉพาะพ่อแม่เณรจะมีความภาคภูมิใจว่าลูกของตนเองได้เข้าร่วมกิจกรรม และพร้อมกันนั้นบริเวณต่าง ๆ ที่จะต้องรับจะต้องได้รับการพัฒนาหลังจากไม่มีกิจกรรมมานานชุมชนหรือเจ้าอาวาสก็ไม่มี ความตื่นตัว

๕. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการ ก็จะพลอยได้รับประโยชน์ไปด้วยด้านผลงาน มีบทบาทในการจะเข้าไปเตรียมการ และประสานงานชุมชน

"การจัดโครงการบรรพชาส่วนมากจะมีส่วนได้หรือส่วนที่เป็นประโยชน์มากกว่าส่วนเสีย" เพราะแต่หน่วยอบรมเมื่อทำการบรรพชาแล้วก็อบรมภาคทฤษฎี และแนวปฏิบัติตามหลักของศาสนา แต่หน่วยอบรมในบรรพชาแล้วไม่มีการอบรม ไม่ได้้นำเดินธุดงค์ผลพลอยได้ก็คงจะน้อยลง ผลพลอยได้อื่น ๆ ทำให้ญาติโยมที่ศรัทธาที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีโอกาสได้ร่วมทำบุญ และทำให้ญาติโยมที่ไม่เคยเข้าวัดก็จะได้มีโอกาสเข้าวัด อย่างกรณีพ่อแม่เด็กไม่เคยได้ทำบุญฟังเทศน์ แต่เมื่อนำลูกเข้ามาบวชแล้วก็ต้องติดตาม และจะได้รับประโยชน์จากการฟัง การได้สังเกต ได้ทำบุญมากขึ้นเป็นฐานที่จะชักจูงญาติ ๆ เข้าร่วมกิจกรรมของทางศาสนามากขึ้น

เสรี พิมพ์มาศ(๒๕๔๖) ผู้อำนวยการโรงเรียนบัว ได้กล่าวไว้ว่าทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนแต่ละครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียน เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนถูกต้อง และยังได้กล่าวถึงประโยชน์ในการจัดกิจกรรมคือ

๑. ประโยชน์ต่อเยาวชน ที่จะปรับปรุงชีวิตตนเองให้เป็นคนดีของสังคม ของพ่อแม่ต่อไป
๒. ประโยชน์ต่อสังคม ที่จะอาศัยรูปแบบสาริตการบวชที่ประหยัดแต่ได้ประโยชน์สูง
๓. ประโยชน์ต่อพระศาสนา ที่จะมีส่วนขยายเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

การพัฒนารูปแบบบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้กล่าวว่า แต่เดิมเมื่อบวชแล้วไม่มีการเอาใจใส่ ไม่ได้อบรมใครต้องการบวชก็ต้องจัดการบวชเองและส่งลูกไปฝากไว้ที่วัด วัดไหนที่มีการเรียนการสอน การอบรมก็จะทำให้เด็กมีโอกาสดำเนินตนเองมาก ถือเป็นการโชคดีของเณรไป แต่วัดไหนไม่ค่อยเอาใจใส่ก็ถือว่าเป็นความโชคร้ายเพราะบวชแล้วไม่ได้รับการอบรม แต่การอบรมบางครั้งก็เป็นการอบรมในหลักสูตรของกรมการศาสนาเท่านั้น ๓ วัน บ้าง ๕ วัน บ้าง ๗ วัน บ้าง หรืออบรมตามแบบพระปริยัติธรรม

การบวชปัจจุบันมีการพัฒนาแบบบูรณาการณ ร่วมงานกันหลาย ๆ หน่วยมีภาคีร่วมมากขึ้น เช่น กศน บวชบางพื้นที่จะมีการอบรมหรือเข้าค่าย ๒-๓ วัน โดยมีพระพี่เลี้ยง และกัลยาณมิตรดูแล ภาคีที่ให้การอบรมด้าน สุขภาพอนามัย (คุณหมอ) ด้านกฎหมาย จรรยา สังฆะพัตติ (คุณตำรวจ) กฎระเบียบของสงฆ์ (พระสงฆ์) ศึกษา ตามท้องถิ่น (วิทยากรท้องถิ่น) อบรมเพื่อที่จะได้รู้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และฝึกละลายพฤติกรรม การรู้จักซึ่งกันและกันและเป็นการฝึกท่อง กราบเบญจางคประดิษฐ์ให้ถูกต้อง บวชแล้วก็มีกิจกรรมต่อ ๕, ๗, ๑๕, หรือ ๓๐ วัน อยู่ ที่ โอกาส เวลา งบประมาณ ของหน่วยงานนั้น ๆ ความสามารถของผู้จัด วิทยากรหลากหลาย ทำให้บวชได้กับผู้บวช

ประดิษฐ์ กะลาสี (สัมภาษณ์ ๒๕๔๖) การอบรมก่อนบวชจะเน้นในเรื่องการกราบ การไหว้ ให้ถูกต้องเพื่อ ความเป็นระเบียบสวยงาม ในขณะที่ออกเผยแผ่ต่อสาวยตาประชาชน เช่น ในวันบรรพชา และการออกธุดงค์ไป ตามหมู่บ้านต่าง ๆ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าสำหรับโอกาสต่อไปอยากให้หน่วยอบรมทั้งจังหวัด ประสานงานหรือทำเป็นเครือข่าย ให้มีพี่เลี้ยง ที่เป็นเครือข่ายแกนนำหรือส่วนกลางเข้ามามีบทบาทในการช่วย จัดการเป็นภาระธุระในการกระจายวิทยากรเสริมอบรม ในแต่ละพื้นที่ให้มีความสอดคล้อง และเป็นการไม่ลัดหน้า

หากไม่ทำเช่นนี้ก็จะเกิดปัญหาดูตามาคือผู้ที่บวชแล้วไม่ได้รับความรู้ และเป็นการขยายเวลาของหน่วยที่ อบรมจากเดิมทำ ๕ วันเป็น ๑๐ วันหรือ ๑๕ วันเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งจังหวัด เป็นการให้ความรู้พัฒนาการ บรรพชาสามเณรของจังหวัดนานให้มีประสิทธิภาพ และผลพลอยได้จากการบวชถึงแม้จะไม่มีเวลามากก็ตาม บวช มาแล้วต้องได้รับการอบรมกลับเข้าสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองจากพฤติกรรมที่หมิ่นเหม่ พฤติกรรมที่ไม่ เรียบร้อย เมื่อกลับออกไปแล้วก็ให้สำนึกถึงคุณค่าของการบวชในครั้งนี้

การพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมนั้นต้องดูที่ความรู้ของหน่วยอบรม เช่นวัดที่มีความพร้อมมาก กับบวชใช้ เวลาในการอบรมมาก เช่น วัดพระธรรมกาย วัดชลประทาน ฯ หรือวัดใหญ่ในเมืองหลวง มีพระพี่เลี้ยงพอ อุปกรณ์ พร้อมสามารถที่จะกำหนดเวลาที่แน่นอนได้ว่า ๒๐ เดือน หรือเวลา ๓๐ วัน ช่วงอบรมบางพื้นที่ภาควิชาการถ้า พร้อมก็จะเชิญวิทยากร ฝึกพูดเป็นมัลติมีเดีย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ช่วงภายใน ๑ เดือน จังหวัดไม่สามารถที่จะ ทำได้ แต่ว่าก็ควรที่จะปรับตามสภาพแวดล้อม

ปัญหาอุปสรรคการบรรพชา

- ปัจจัยในการซื้อเครื่องอัฐบริขารและค่าภัตตาหารเลี้ยงสามเณร
- วิทยากร ต้องมีใจรัก ตรงต่อเวลา สรรหาสิ่งใหม่ ๆ ใช้ในการอบรมหลักวิชาการบ้าง เพื่อให้ผู้ที่อบรมมีส่วนร่วมก็จะต้องทำให้การอบรมเกิดความรู้ได้มาก สื่อการอบรมต้องดูแลแล้วทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่ใช้สื่อที่มีราคาแพง
- พระพี่เลี้ยง ส่วนใหญ่แล้วการบรรพชา ๗ วัน ๑๐ วัน พระพี่เลี้ยงมีเวลาให้บ้าง แต่ว่ามากกว่านั้น จะไม่ค่อยอยู่ครบเพราะมีภาระทางวัดบ้าง ติดกิจนิมนต์บ้าง หรือทำตามหน้าที่บ้างไม่ได้ทำด้วยใจรัก
- การบรรพชาระดับอำเภอ กรรมการแต่งตั้งแล้วจะไม่มาทำงาน ขาดความร่วมมือ
- เทศกาล การบรรพชาอยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ แต่ละวัดก็จะจัดกิจกรรม ทำให้พระพี่เลี้ยงที่มาช่วยงานนั้นต้องกลับไปทำกิจกรรมที่วัดตนเอง ทำให้การดูแลสามเณรไม่ทั่วถึง
- วัดหรือคณะสงฆ์ ควรจัดทำกันมาก ๆ เพราะการบรรพชาศาสนาอื่น ๆ ไม่มี พิธีกรรมบางอย่าง ศาสนาอื่น ๆ ประยุกต์เข้ากับของตนเอง เช่น กฐิน ผ้าป่า ผ้าป่าหนังสือ ฯลฯ ล้วนถูกลอกเลียนแบบทั้งดิน (ประดิษฐ์ กะลาสี ๒๕๔๖)
- จำกัดผู้ที่บรรพชา คนมากย่อมเคลื่อนย้ายลำบาก ปัญหาหลาย ๆ อย่างตามมา เช่น อาหาร เงิน วิทยากร พี่เลี้ยง สถานที่ ควบคุมดูแล
- ระยะเวลา หน่วยอบรมที่ไม่พร้อมแต่มีความจำเป็นต้องบวชเพราะเป็นงานประจำ บรรพชาแล้วใช้เวลาในการอบรมไม่ถึง ๑๐ วัน เด็กได้รับประโยชน์น้อย
- ผู้บรรพชาไม่ค่อยอดทน ไม่เรียบร้อย มีฝ่าฝืนและหัดยากสอนยากจำนวนมาก

ความคาดหวังที่เป็นไปได้ ควรที่จะมีวิทยากรส่วนกลาง ถึงเวลาเทศกาลก็มีการกระจายออกไปในพื้นที่ ประยุกต์ตามสภาพแวดล้อม ตามความเหมาะสมเป็นรูปแบบที่แน่นอน

ปัจจัยที่ทำให้การบรรพชาที่ยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าผู้ที่เข้ามาบวชส่วนหนึ่งเป็นเด็กยากจน เด็กกำพร้า เมื่อมาบวชแล้วเปรียบเหมือนมีพ่อแม่ คือเจ้าอาวาส พี่เลี้ยง เด็กบางส่วนเป็นเด็กที่พ่อแม่มีอันจะกิน เห็นว่าการเรียนทางด้านพระปริยัติธรรมแล้วเท่ากับส่งลูกเข้ามาสู่วัฒนธรรมอันดีงาม รับการอบรมกลมเกลียวจิตใจ และถือเป็นการประหยัด เพราะการบวชทุกครั้งต้องใช้ค่ายา

วิธีการรับสมัครผู้ที่เข้ามาบวช บางพื้นที่จะต้องให้เด็กที่สมัครเข้ามาบวชนั้นต้องท่องคำบรรพชาให้ได้เสียก่อน ถึงจะได้บวชเพื่อเป็นการฝึกความอดทน ฝึกความเพียร และเพราะว่าหนทางแห่งการบรรพชาไม่ได้โรยไปด้วยกลีบกุหลาบ แต่บางพื้นที่ไม่ได้คิดส่วนนี้ถือว่าเด็กผู้ที่มาบวชบางครั้งก็ต้องร่ำเรียนมาก ควรที่จะผ่อนปรน และเลือกผู้ที่มาบวชว่ามีความสามารถหรือกำหนดอายุ ดูว่ามีปัญหาจะเป็นภาระหนักให้แก่หน่วยอบรม หรือบางกรณีอ่านหนังสือไม่ออก หรือพิการ เมื่อบวชจบโครงการแล้วก็ให้เลิกทันที

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม

ซึ่งการจัดบรรพชาของจังหวัดน่าน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้บวช บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติมิตรและสังคม คือ

๑. สภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน มีสิ่งที่จะชักนำ ชักจูงเด็กและเยาวชนไปสู่ความเสื่อมเสียและเสียหายมากเกินคาดคิด บิดามารดาและผู้ปกครองก็ไม่ใคร่จะมีเวลาใกล้ชิดอบรมสั่งสอนบุตรหลานด้วยตนเอง

เพราะต้องติดภาระอาชีพในภาวะที่เศรษฐกิจและสังคมที่กำลังบีบรัดตัวอยู่ ทุกด้าน ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาแต่ละระดับก็มักมุ่งให้การศึกษาด้านวิชาการ และวิชาชีพแก่นักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ชำนาญในการฝึกหัดอบรมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมเหมือนครู-อาจารย์สมัยก่อน การนำเด็กหรือเยาวชนเข้าใกล้ชิดพระสงฆ์ วัดและพระพุทธศาสนา โดยการจัดให้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน ประมาณ ๓๐ วัน จึงเป็นการป้องกันการถูกชักนำชักจูงไปสู่ความเสื่อมเสียและเสียชื่อเสียงได้ผลดี

๑. การปลูกฝังศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากกว่าการให้การศึกษาด้านอื่น ๆ เพราะต้องใช้การสั่งสอนและฝึกหัดสิ่งที่ดีงามให้ พร้อมกับกำจัดเกล็ดสิ่งที่ไม่สมควรให้หมดไป ทั้งทางกาย วาจา ใจให้มีจริยธรรมดี ต้องอบรมจิตใจให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน การแสดงออกที่ดีด้วย ผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างที่ดีในทุกด้านตลอดเวลาด้วย การบรรพชาเป็นสามเณร มาอยู่วัดซึ่งมีสิ่งแวดล้อมที่ดีงาม มีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนขัดเกลา ตลอดเวลา ๓๐ วัน จะเป็นการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนที่ได้ผลแน่นอนกว่าวิธีอื่น

๒. ให้เด็กและเยาวชนบุตรหลานของชาวพุทธได้มีโอกาสได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักเบื้องถูกต้องแห่งพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทำให้ได้ทราบว่า พุทธศาสนิกชนจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อมีความเข้าใจและปฏิบัติได้แล้วก็จะได้ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมที่ถูกต้องนั้นตลอดจนการศึกษาเล่าเรียนสูงขึ้น มากขึ้น จนได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในโอกาสต่อไปเป็นการช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพรยิ่งขึ้น

๑. การบวชเรียน เป็นประเพณีอันดีงามของไทยมาแต่โบราณกาล ชาวไทยพุทธศาสนิกชนเมื่อมีบุตรชาย ก็นิยมให้บวชเป็นสามเณรก่อน ซึ่งทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงของไทย ถือว่าประเพณีนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ถึงกับเรียกคนที่ไม่ได้บวชว่ายังดิบอยู่ ไม่มีใครเขาต้องการ แม้แต่จะไปขอแต่งงานกับลูกสาวใคร เขาก็รังเกียจไม่ยอมยกให้ง่าย ๆ บิดามารดาฝ่ายหญิงต้องถามก่อนว่า เคยบวชเรียนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ได้บวชก็เป็นอันว่าไม่มีหวัง การบวชเรียนเป็นประเพณีอันดีงามของไทย ที่สมควรรักษาและเชิดชูไว้ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจึงเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของไทยในเรื่องนี้ไว้ประการหนึ่ง

๒. ความหวังของสังคมและประเทศชาติ ที่ต้องการให้เยาวชนเจริญเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปในอนาคตนั้น ในเวลานี้มีปัญหาหนัก เยาวชนปัจจุบันมักประพฤติปฏิบัติตนเกินขอบเขตของความประพฤติ โดยชอบกระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำและไม่เหมาะสมกับภาวะความเป็นเด็ก จนเป็นเหตุให้เกิดการเสียหาย นำความเดือดร้อนและความยุ่งยากนานัปการมาสู่บิดามารดา ผู้ปกครองและสังคมอยู่เสมอ ทั้งนี้มิใช่การสืบนิสัยสันดานหรือกรรมพันธุ์ที่ไม่ดีมาก่อน แต่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมหลายอย่างรวมกัน ตลอดจนการขาดการเอาใจใส่หรือการดูและใกล้ชิด ฉะนั้นการอบรมตามแบบกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนาด้วยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งเป็นการปฏิบัติอบรมเด็กและเยาวชนอย่างเอาใจใส่ดูแลใกล้ชิด จึงเป็นการแก้ปัญหาเยาวชนของชาติได้มาก

กลุ่มเป้าหมายของผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่าน

กลุ่มเป้าหมายของผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จังหวัดน่านซึ่งมองโดยภาพรวมแล้วร้อยละ ๖๐ % เป็นนักเรียนเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อต้องการเรียนต่อยังโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเพื่อการเรียน ซึ่งจำนวนโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีจำนวน ๙ โรงเรียนในจังหวัดน่านที่ทำการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา จะเป็นการเอื้ออาทรในค่าใช้จ่ายในการเรียนต่อครอบครัวของผู้บวชเป็นอย่างมาก

กลุ่มเป้าหมายของผู้บวช อยู่ที่หน่วยอบรมบางหน่วยเน้นด้านเด็กที่ต้องการเมื่อบวชแล้วเรียนพระปริยัติธรรม ม.๑ , ม.๔ เท่านั้น แต่มีบางหน่วยเปิดโอกาสให้ผู้ที่จะบวชชั่วคราว หรือเด็กที่ใช้โอกาสปิดภาคเรียนเข้ามาศึกษาพระธรรมวินัย น่าจะเป็นการเปิดโอกาส ไม่ควรปิดกั้น เพราะฉะนั้นจะเป็นการเปิดโอกาสเฉพาะเด็กยากจนเท่านั้น และจะเป็นการปิดกั้นเด็กที่มีฐานะ หรือบวชชั่วคราว ถือเป็นเด็กด้อยโอกาส ควรให้หน่วยอบรมแต่ละพื้นที่เปิดรับการสมัครการบวช เมื่อบวชแล้วก็แยกแยะ เด็กที่ผ่านการบวชภาคฤดูร้อนแล้วก็จะไม่ละทิ้งศาสนาต่อไปในวันข้างหน้าเขาจะไม่เคอะเขิน ในการเข้ามาทำบุญเด็กหนุ่มที่มาทำบุญที่วัดส่วนมากจะเป็นเด็กที่ผ่านการอบรมภาคฤดูร้อน เพราะเคยสัมผัสกับการบวชแล้วเวลาเข้าหาพระสงฆ์ก็จะรู้กฎระเบียบดี ดังนั้นควรที่จะมีการเปิดโอกาสให้กว้างไม่ควรปิดกั้น

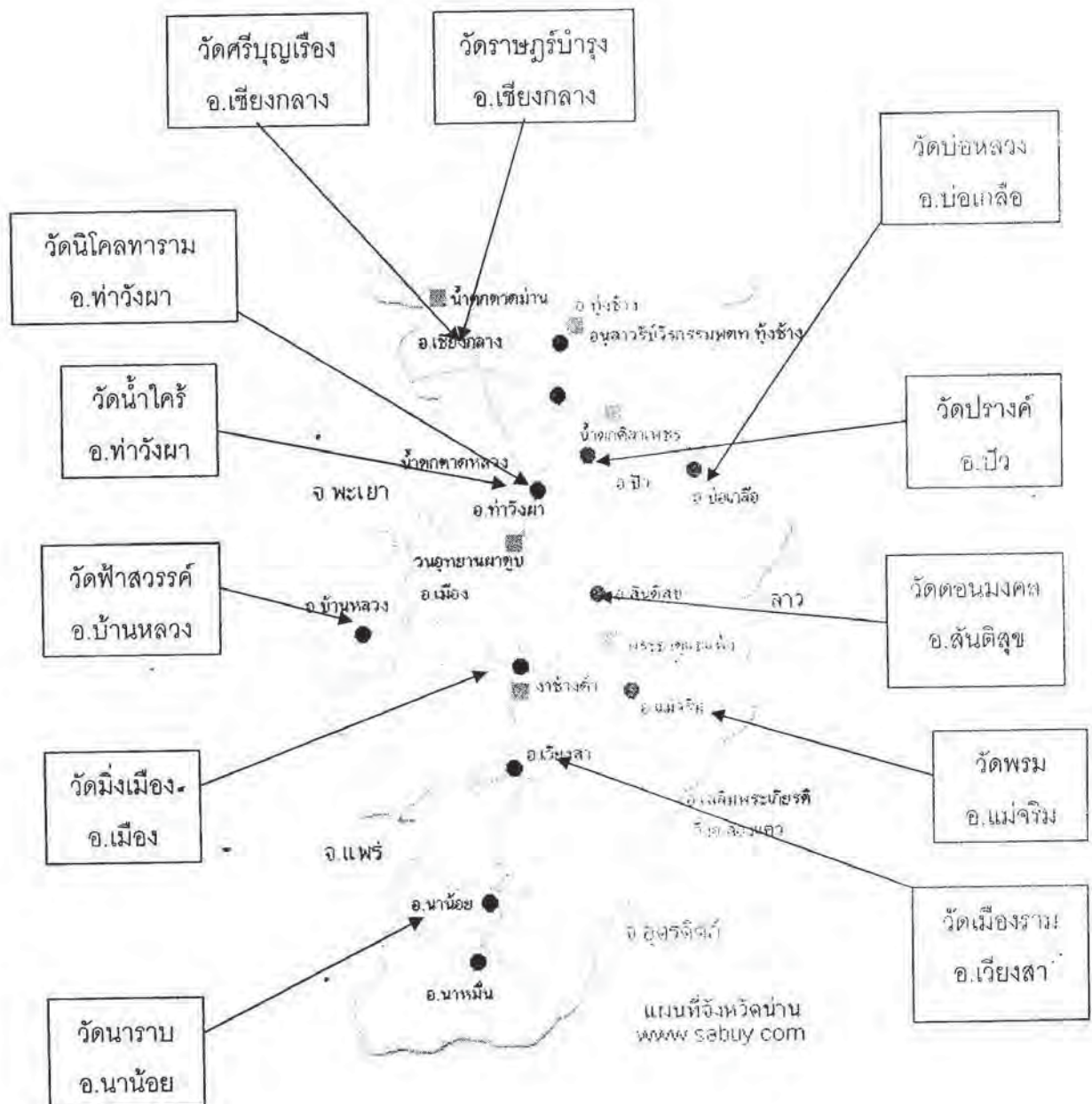
ปัจจัยที่สามารถที่จะแยกลักษณะของผู้บรรพชาในจังหวัดน่านทั้ง ๑๒ อำเภอเป็นลักษณะที่ให้การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ยังคงสืบทอดกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นวัฏจักรธรรมชาติ ซึ่งบางครั้งไม่ได้ถือว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนจากตัวเยาวชน ครอบครัว ชุมชน ศาสนา สถาบันการศึกษา สังคม และผลย้อนกลับเข้ามาสู่ตัวของผู้ผ่านการบรรพชา ครอบครัว และชุมชนเกิดทัศนคติต่อตัวบุคคลผู้บวช หรือ องค์การของสงฆ์

คณะสงฆ์อำเภอจังหวัด และหน่วยอบรม เด็กหรือเยาวชน ส่วนใหญ่แล้วจะมีความหลากหลายมาก ตั้งแต่อายุ ๑๐ - ๒๐ ปี ซึ่งเป็นการบวชเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใดใครศึกษาพระธรรมในช่วงปิดภาคเรียนบ้าง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นก็ศึกษาบ้าง อยู่จนกระทั่งโรงเรียนที่เรียนอยู่เปิดเรียน และบวชแล้วเรียนต่อด้านพระปริยัติธรรม มัธยมศึกษา ๑ และมัธยมศึกษา ๔ การอบรมจะหลากหลาย ใช้เทคนิคมากเพราะช่วงอายุ และความสนใจจะมีความแตกต่างกัน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเน้นเด็กที่บวชแล้วต้องเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มัธยมศึกษา ๑ ดังนั้นทางผู้บริหารจึงจำเป็นต้องหาเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ จึงเกิดปัญหา คือ ไม่ค่อยที่จะมีเด็กในเมืองหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามาเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กชาวเขาที่สามารถมาบวชเรียนได้

โรงเรียนสามัญ กลุ่มโรงเรียนสามัญผู้ที่เข้าบวชนั้นจะเป็นเด็กนักเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ มัธยมต้นและมัธยมปลายปีละประมาณ ๗๐ - ๘๐ รูป เช่น โรงเรียนปัว อำเภอปัว การบรรพชาจะจัดปีเว้นปี เพราะว่ามีผู้ที่ดำเนินโครงการนี้คืออาจารย์คุณสฤตเคยบวชในพุทธศาสนามาช้านาน ด้วยใจรักและศรัทธา อยากตอบแทนบุญคุณพระพุทธศาสนาที่ทำให้ชีวิตมาถึงขั้นนี้ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาให้ครอบครัวบ้าง โรงเรียนอื่น ๆ ก็อยากทำ แต่ไม่มีผู้ริเริ่มเพราะมีปัญหา เช่น ปัจจัย(เงิน) เทคนิค(รูปแบบ) ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ (ภาคี) จดทะเบียน (ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเด็ก ชุมชน ฯ ไม่ทำเหมือนไฟไหม้ฟาง)

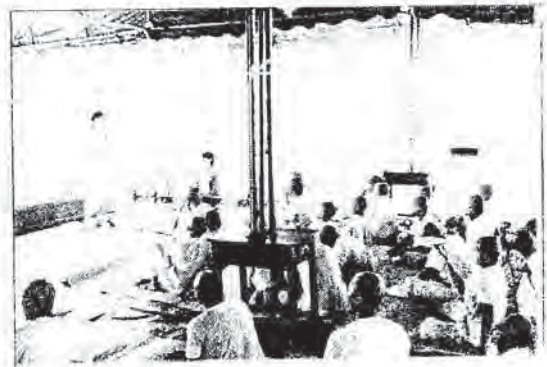
พื้นที่กิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จังหวัดน่าน
แผนที่จังหวัดน่านที่มีการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

ก่อนเริ่มการบรรพชา ก็มีการรายงานตัว ทุกตัว
ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักเรียนประถมปลาย
เพื่อที่จะได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมต้น ในโรงเรียน
พระปริยัติธรรม

...การอบรมของน่านใช้กระบวนการใน
การร่วมระหว่างภาคี ภาครัฐ และวิทยากรท้องถิ่น
ในเรื่อง ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ขณะที่
ยังนั่งขานหม่ขาว ผู้ที่ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น

การเดินทางศึกษาตามหมู่บ้านเป้าหมาย และเป็นการอบรมที่ให้วิทยากรท้องถิ่นได้บรรยายถวายเป็น
แก่คณะสามเณรภาคฤดูร้อน ถึงประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิมจากหมู่บ้านหนึ่ง
สู่บ้านหนึ่ง การศึกษาสภาพแวดล้อมชนบทที่แตกต่างจากชุมชนเมืองความเอื้ออาทรต่อกันและกัน

พิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัด
น่าน ที่ได้ประยุกต์ภาษาคำพูดให้แฝงไปด้วยข้อคิดให้แก่ผู้
บรรพชาได้รับรู้ และพิธีกรรมการขอขมาบิดามารดา
ผู้ปกครอง ถือเป็นการให้อโหสิกรรมการผู้ที่ต้องการตอบ
แทนบุญคุณแก่บิดามารดา และผู้ที่มีพระคุณ ฯ และนำเอา
การร้องเพลงแบบล้านนา ที่มีเครื่องดนตรีที่เรียกกันว่า ฟัน
(ซิง) สะล้อ รวมเรียกว่า ซอโบราณ นื้อหาของคำซอกก็
เป็นการบอกถึงสิ่งที่ไปของการบวช คุณค่าของการบวช ฯ
และถือว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

การบรรพชา
ปัจจุบันเน้นให้ผู้
บรรพชาได้
ทดลอง
ปฏิบัติด้วยตนเอง
โดยจะมีวิทยากร
เป็นผู้แนะนำทุก
ครั้ง และเป็นที่
ปรึกษา.....

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา คู่มือหลักสูตรพระบวชใหม่ ๑๕ วัน.กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๙

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศวสี รวบรวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม : แนวความคิดและปฏิบัติ. เมษายน

๒๕๓๔

พระธรรมวโรดม ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ ส่วนส่งเสริมเผยแผ่ศาสนธรรมสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๔๖

นายแพทย์ ชชาติ เจริญศิริ รายงานการวิจัยประมวลการจัดการความรู้ของกระบวนการประชาคมงาน มิถุนายน

๒๕๔๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พุทธวิธีแก้ปัญหา เพื่อศตวรรษที่ ๒๑ บริษัทพิมพ์สวย จำกัด. ๒๕๔๔

กรมการศาสนา หลักสูตรและคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา.โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ

สามเณรภาคฤดูร้อน. พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๓

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ คู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๒๕

เผด็จ ทตฺตชีโว การบรรพชาอุปสมบท. ๒๕๓๗

พระครูพิทักษ์นันทคุณ สัมภาษณ์. โดย พระปลัดสมคิด อิสฺสธมฺโม วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๖ บทบาทของ

พระสงฆ์กับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

รองศาสตราจารย์ กมล ฉายาวัฒน์ พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๖

สมศักดิ์ บุญปู เอกสารประกอบการสอนพระสงฆ์กับการศึกษาไทย. ๒๕๔๖